

JOŽA HORVAT

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

jhorvat@ihj.hr

IZ FONOLOGIJE GOVORA SVETOGA ĐURĐA: KONSONANTIZAM¹

U radu se prikazuju rezultati vlastitih dijalektoloških istraživanja govora Svetoga Đurđa, naselja koje pripada ludbreškoj Podravini. Na temelju građe ekscerpirane iz transkripcija spontanoga diskursa te transkripcija ciljanih ispitivanja različitih jezičnih razina (primijenjeni su *Upitnik za HJA IHJJ*-a i vlastiti upitnici za proučavanje ludbreškopodravskih govora, a u više je navrata bilježena i onimijska građa te leksička građa općenito) opisuju se suvremeni konsonantski sustav govora. Opisani su inventar, realizacija, distribucija te povijesni razvoj (odnosno podrijetlo jedinica konsonantskoga sustava).

1. Uvod

Sveti Đurđ smješten je na nizinskome području između rijeke Drave i rječice Plitvice, četiri kilometra sjeverno od gradića Ludbrega. Središte je istoimene općine koja obuhvaća devet naselja. Ta općina s općinama Martijanec, Veliki Bukovec i Mali Bukovec te Gradom Ludbregom čini ludbrešku Podravinu, sjeveroistočni dio Varaždinske županije.

Naselje Sveti Đurđ prvi se put spominje u popisu župa Zagrebačke nadbiskupije Ivana Arhiđakona iz 1334. godine (*Item ecclesia s. Georgii*), a ojkonimske potvrde iz brojnih povijesnih dokumenata upućuju na trajnu naseljenost do suvremenosti. U 21. stoljeću, kao i u mnogim ruralnim naseljima, broj se stanovnika kontinuirano smanjuje – 2011. godine Sveti Đurđ imao je 646 stanovnika

¹ U ovome radu fonemi se dijele u dvije skupine – vokale i konsonante. Konsonante dijelimo na sonante i opstruente, dakle termin *konsonant* funkcionira kao hiperonim terminima *sonant* i *opstruent*. Od temeljnoga termina *konsonant* izvodimo i ostale termine, poput *konsonantski skup* (neovisno o tome je li tvoren samo od sonanata, samo od opstruenata ili od kombinacije sonanata i opstruenata), *konsonantski sustav*, *konsonantski inventar*, *konsonantizam*, *protetski konsonant* i sl.

(v. *Popis stanovništva 2011.*). Stanovništvo je većinom starosjedilačko, autohtono, o čemu svjedoči i mjesni govor.

1.1. Dosadašnja dijalektološka istraživanja govora Svetoga Đurđa

U svojem radu *Jezik Hrvata kajkavaca* područje ludbreške Podravine, kojemu Sveti Đurđ pripada, Stjepan Ivšić (1936) uvrstio je u prvu, konzervativnu, zagorsko-međimursku skupinu kajkavskih govora, čije su značajke čuvanje neocirkumfleksa (*posêkel*) i mjesta starijih naglasaka na medijalnim slogovima (*posêkli*). Na temelju izostanka oksitoneze tipa *ženà* te čuvanja kvalitete akuta u nefinalnim slogovima (*pítam*; ali *letí*), govor Svetoga Đurđa pripada tipu I₅ (v. Ivšić 1936: 80²).

Dijalektološka istraživanja ludbreškoga područja krajem osamdesetih godina 20. stoljeća proveo je Mijo Lončarić. Većina je pozornosti u tim radovima usmjerena na naglasne značajke i vokalizam, dok su istaknute samo neke specifičnosti konsonantizma i morfologije. Ističući kao važnu značajku i prijelaz siline s kratkoga medijalnog sloga na prethodni dugi slog (*pítati < pítáti*), utvrdio je da naglasni sustav govora toga područja odgovara Ivšićevu tipu I₅. Premda govore Svetoga Đurđa, Slanja i Subotice (ali i širega područja od Varaždina do Koprivnice) opisuje kao troakcenatske, tvrdi i da u suvremenome stanju postoji tendencija ukidanja tonske i kvantitativne opreke (v. Lončarić 1988: 479; 1989: 123–125).

Na Lončarićevu pretpostavku naglasnoga razvoja nadovezuju se Belović i Blažeka (2009; 2014), koji smatraju da je u govoru Svetoga Đurđa fonološki relevantno samo mjesto siline naglasaka te da ne postoje parovi riječi u kojima kvantiteta i modulacija mogu imati razlikovnu ulogu, zbog čega se svaki naglašeni vokal u nekoj toničkoj riječi proizvoljno može izgovoriti i dugo i kratko. Uvodna studija *Rječnika govora Svetog Đurđa (Rječnika ludbreške Podravine)* (2009.) sadržava i dotad najopsežniji opis fonoloških značajki – vokalskoga i konsonantskoga inventara te realizacije, distribucije i podrijetla utvrđenih jedinica.

Primjerima je minimalnih parova Horvat (2010; 2011; 2018) dokazao da je govor Svetoga Đurđa tronaglasni, odnosno da su u njemu fonološki relevantni i silina i trajanje i ton naglasaka. U tim radovima opisani su naglasni, vokalski i konsonantski inventar te su analizirane realizacija, distribucija i podrijetlo jedinica, a neke značajke (ponajprije fonološke, a rjeđe morfološke) uspoređene su sa stanjem u okolnim ludbreškopodravskim govorima.

Utvrđivanje fonemskoga sustava govora Svetoga Đurđa omogućilo je i istraživanje drugih jezičnih razina: objavljeni su rezultati istraživanja morfoloških značajki imenica *a*-deklinacije (Horvat 2012b) te rezultati onomastičkih istraži-

² »Geografski, tip I₅ dolazi u jednom dijelu sreza Jastrebarsko i Zagreb (ispod Sljemena), u srezu Stubica, Zlatar, Novi Marof, Varaždin i Ludbreg« (Ivšić 1936: 82).

vanja – osobnih imena, obiteljskih nadimaka i toponimije (Horvat 2012a; 2015; 2016; 2018).

Pregled dosadašnjih dijalektoloških i ostalih jezikoslovnih istraživanja koja se oslanjaju na dijalektološka istraživanja upućuje na to da je zanimanje za govor Svetoga Đurđa bilo razmjerno veliko.³ Dostupni morfološki opisi te leksičke, onomastičke, leksikografske i slične obrade i analize temelje se, dakako, na ustanovljivanju fonemskoga sustava. Međutim, iako je, dakle, i konsonantizam toga govora poznat u osnovi, mnoge njegove posebnosti nisu iscrpno opisane ni interpretirane. U ovome radu donose se rezultati istraživanja toga fonološkog segmenta.

2. Metodologija

Korpus na kojemu se temelji ovaj rad prikupili smo vlastitim terenskim istraživanjima u nekoliko navrata od 2010. do 2020. godine.

U početnim je istraživanjima prednost dana spontanomu razgovoru s ispitanicima,⁴ a poslije ciljanim ispitivanjima. Dio građe dobiven je s pomoću *Upitnika za Hrvatski jezični atlas*, a dio s pomoću posebnih upitnika⁵ za ispitivanje relevantnih značajki ludbreškopodravske govora, samostalno oblikovanih na temelju rezultata vlastitih terenskih istraživanja govora toga šireg područja i podataka iz dijalektološke literature. S obzirom na to da je fonologija temelj-

³ Na ovome mjestu osvrnut ćemo se, kontekstualizacije radi, na stanje istraženosti ludbreškopodravske govora. Uz spomenuti govor Svetoga Đurđa, dijalektološkim istraživanjima obuhvaćeni su i govor Svetoga Petra (Blažeka 2000), Slokovca (Novak 2012) te bukovečkih govora (Novak 2013; 2014). Fonemski inventar središnjih i istočnih kajkavskih ludbreškopodravske govora ustanovio je Horvat (2018), istaknuvši pritom i zajedničke i razlikovne značajke istraženih govora u analizama i priloženim zemljovidima. Također je sustavno obradio toponimijsku građu s navedenoga područja. Dijalektološki su interpretirani i govori nekih naselja koja ne pripadaju ludbreškoj Podravini, ali se nalaze u njezinoj neposrednoj blizini: na zapadu je Blažeka (2003) opisao najvažnije fonološke i morfološke značajke govora Jalžabeta, a Gregurić (2003; 2004) najistaknutije fonološke i morfološke značajke govora Kelemena; na istoku se pak Lončarić (1990) osvrnuo na govor Đelekovca, a manji rječnik istoga govora sastavio je Sabol (2005).

Opisi i interpretacije navedeni u literaturi općenito su nepodudarni. Čak i u opisima istoga govora (npr. Svetoga Petra) istraživači različito interpretiraju neke značajke – npr. naglasni sustav, ali i fonemski (i vokalski i konsonantski) inventar i povijesni razvoj. Upravo zbog razilaženja autora u interpretaciji dijalektne građe potrebna su što skorija iscrpna višerazinska istraživanja što veće broj govora.

⁴ U istraživanju su kao ispitanici sudjelovali *Žoržijncany*: Anka Horvat, Katica Horvat, Daro Kovaček, Pavlika Kovaček, Marija Milak, Anka Špoljarić. Zahvaljujem im na spremnosti na suradnju i uloženu trudu.

⁵ Kako se ne bi utjecalo na ispitanike (sugeriranjem odgovora), upitnici su dijelom slikovni, a dijelom u obliku pitanja koja se postavljaju ispitaniku kako bi on na njih odgovorio traženim oblikom.

na razina pri dijalektološkome opisu govora, u opisu se katkad koristimo i uglavnom neobjavljenom građom prikupljenom pri vlastitome istraživanju drugih razina (morfologije, sintakse, leksika, onimije i frazeologije). Istraživanja su uz dopuštenje ispitanikā snimljena digitalnim diktafonom (Olympus Digital Voice Recorder VN-711PC). Prikupljen korpus zabilježen je tradicijskom hrvatskom dijalektološkom transkripcijom,⁶ čime je pripremljen za obradu.

Središnji dio rada, u kojemu se donosi obrada korpusa, strukturiran je u nekoliko potpoglavlja. U njima se opisuju inventar, realizacija, distribucija te podrijetlo konsonanata.⁷

3. Rezultati

3.1. Inventar

Fonemski sustav suvremenoga govora Svetoga Đurđa sadržava 22 konsonanta, koji se po svojim značajkama mogu razvrstati u sljedeću shemu.

prema načinu tvorbe → prema mjestu tvorbe ↓		sonanti				opstruenti					
		nazali	vibranti	spiranti	laterali	frikativi		afrikate		okluzivi	
						bezvuč. zvuč.	zvuč. bezvuč.	bezvuč. zvuč.	zvuč. bezvuč.	bezvuč. zvuč.	zvuč. bezvuč.
ispred tvrdoga nepca	bilabijali	<i>m</i>								<i>p</i>	<i>b</i>
	labiodentali			<i>v</i>		<i>f</i>					
	dentali	<i>n</i>				<i>s</i>	<i>z</i>	<i>c</i>		<i>t</i>	<i>d</i>
	alveolari		<i>r</i>		<i>l</i>						
na tvrdome nepcu	palatali			<i>j</i>	<i>l'</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>	<i>č</i>	<i>č̣</i>		
iza tvrdoga nepca	velari					<i>x</i>				<i>k</i>	<i>g</i>

⁶ Riječ je o tipu transkripcije koja se primjenjuje u *Hrvatskome jezičnom atlasu*; više v. u Me-nac-Mihalić i Celinić (2012: 26–29). Znakom || upućuje se na dublete (različite ostvaraje u idiolektu istoga ispitanika), a znakom / na to da različiti ispitanici ovjeravaju različite likove ili oblike, pri čemu su u svojem idiolektu sustavni.

⁷ Pri utvrđivanju podrijetla konsonanata oslanjamo se na etimološke rječnike te radove i monografije s etimološkim analizama: Skok (1971 – 1974), ESSJa (1974 – 2012), Bezljaj (1977 – 2005), Gluhak (1993), HER (2002), Piškorec (2005), Derksen (2008), Snoj (2009), Štebih Golub (2010), Matasović i dr. (2016). Na etimologije nekih konkretnih, pojedinačnih riječi i literaturu upućujemo na odgovarajućemu mjestu.

3.2. Realizacija

U govoru Svetoga Đurđa postoji samo jedan par palatalnih afrikata – *č* i *č̣*. One se ostvaruju sa srednjom vrijednošću, kao [*č̣*] – između [*č*] i [*č̣̣*], i [*č̣̣*] – između [*č̣*] i [*č̣̣̣*]: primjerice, *nôč* ‘noć’, *čuča* ‘kokoš’, *kača* ‘zmiya’, *večer* ‘večer’, odnosno *žezva* ‘džezva’, *Mažôr* ‘Mađar’, *žójknôty* ‘udariti’ itd. Palatalni frikativi također se ostvaruju sa srednjom vrijednošću, kao [*ṣ̌*] (između [*š*] i [*ṣ̣̌*]) i [*ẓ̌*] (između [*ž*] i [*ẓ̣̌*]), međutim ti ostvaraji nisu relevantni iz fonološke perspektive, pa se u transkripciji iz tradicijskih razloga rabe znakovi <*ṣ̌*> i <*ẓ̌*>.

U govoru postoji fonemska opreka između alveolarnoga *l* i palataliziranoga *l'* (minimalni par: *mêla* ‘imati (gl. prid. rad., ž. r. jd.)’ : *mêla* ‘brašno’). S obzirom na to da je palatalizirani ostvaraj [*l'*], „tvrđi” od [*l*], dominantan⁸ – neovisno o položaju, fonemskome okruženju, postanju i jezičnome podrijetlu, primjerice: *čvôple* ‘kapati (3. l. jd. prez.)’, *glüxy*, *kikla* ‘haljina’, *l'uk*, *l'uzaty* ‘ljuštiti koštice tikve zubima’, *matul* ‘leptir’, *pôle*, *rôjngla* ‘plitka posuda za kuhanje’, *šilt* ‘šilt na kapi’, *vôla*, *zêm'la*, *zê'le* ‘zelje’ itd., odredili smo ga kao fonem te ga radi preciznosti i vjernijega prikaza stvarnoga stanja u dijalektološkoj transkripciji bilježimo odgovarajućim znakom <*l'*>.

Na oslabljenu artikulaciju određenih konsonanata, u transkripciji bilježenu u eksponentu, upozorava se na nekoliko mjesta u poglavljima o distribuciji i povijesnome razvoju – ponajprije ondje gdje je pojava razmjerno sustavna (npr. dodir *s – x*, dodir *ž – ji* (*j* < **ñ*), *j* u završnome položaju u 2. l. jd. imperativa).

Na određene (položajno uvjetovane) posebnosti u realizaciji upućujemo i u uvodnome dijelu poglavlja o distribuciji.

3.3. Distribucija – opće napomene⁹

Asimilacija prema zvučnosti podrazumijeva da se pri dodiru dvaju opstruenata različitih prema zvučnosti prvi prilagođava drugomu tako što se zamjenjuje svojim parnjakom koji je po zvučnosti jednak drugomu opstruentu (npr. *gl'otky*, *gôbec* <L jd. *gôpcô*> ‘njuška’, *svedôžba*; *bes tēbe*, *preg Bêdje*, *s tōbom*). U ovome govoru bezvučni opstruenti *f*, *c* i *x* nemaju zvučne parnjake u fonološkome smislu (kao fonemske jedinice), stoga napominjemo da se ispred zvučnih opstruenata fonem *c* ostvaruje kao [*ʒ*]: *zôjec by* [*zôjeʒ by*] ‘zec bi’, *sôdec bô* [*sôdeʒ bô*] ‘sudac će’ itd.

Asimilacija prema mjestu tvorbe podrazumijeva da se pri dodiru dvaju konsonanta različitih prema mjestu tvorbe prvi prilagođava drugomu tako što se zamjenjuje fonemom koji je po mjestu tvorbe jednak drugomu fonemu.

⁸ Rijetko se fonem *l'* može ostvariti i kao [*l*].

⁹ Primjeri se najprije bilježe fonološkom transkripcijom, a zatim – unutar uglatih zagrada – fonetskom transkripcijom.

- Dentali *s*, *z* ispred palatala *č*, *ž*, *š*, *ž* zamjenjuju se palatalima *š*, *ž*. Ta promjena događa se u tzv. unutarnjemu *sandhiju* (npr. *raščěxnoty* || *reščěxnoty* ‘raskoliti’, *raširyty se* ‘raširiti se’, *ražnēraty* || *režnēraty* ‘ražnirati’, *ščistyty* ‘očistiti’) i u tzv. vanjskome *sandhiju* (npr. *beš čūrky* ‘bez krvavica’, *čež žoržōjnsko fāro* ‘kroz Župu Sveti Đurđ’, *š čěšjenkom* / *š čěšjekom* ‘s češnjakom’ itd.).
- Dentali *s*, *z* ispred palatala *l’ij* (koji je nastao od **n*) zamjenjuju se palatalima *š*, *ž* na granici korijena i sufiksa. Primjerice, *razmišlaty* ‘razmišljati’, *deněšjy* ‘današnji’, *koržjōk/korožjōk* ‘kukuruznjak’, *vōžja* ‘voznja’ itd. Asimilacija po mjestu tvorbe provodi se i na granici prijedlogā s dočetakom *z* (*z* ‘*s*; *iz*’, *bez* ‘*bez*’, *čez* ‘*kroz*’ itd.) i zamjeničkih oblika koji se odnose na treće lice i koji počinju refleksom **n*: *bež jěnga*, *bež jě*, *bež jīx*, *ž jīx*, *ž jīm*, *ž jōm*, *ž jīmy*; *čež jěngove*, *ž jěnoqa*, *ž jěne*, *bež jingovoga*...). Među navedenim primjerima sonant *j* slabije se artikulira kad se nalazi ispred vokala *i* ([*ž jīx*, *ž jīm*, *ž jīmy*, *bež jingovoga*]). Jednačenje po mjestu tvorbe ne provodi se na granici prijedlogā s dočetakom *z* (*z* ‘*s*; *iz*’, *bez* ‘*bez*’, *čez* ‘*kroz*’ itd.) i riječi koje počinju palatalom *l’* niti kad je *z* završni glas prefiksa, a korijen počinje palatalom *l’*: *z l’ukom*, *bez l’ošćija*, *čez l’ūde*; *zl’ūftaty* ‘prozračiti’.
- Dental *n* ispred bilabijala *b*, *m*, *p* zamjenjuje se bilabijalom *m*. Ta promjena događa se u tzv. unutarnjemu *sandhiju* (npr. *jāmpōt/jěmpōt* ‘jedanput’, *najāmpōt/najěmpōt* ‘odjednom’, *stāmbeny* ‘stambeni’) te u tzv. vanjskome *sandhiju* (npr. *ūm bō* ‘on će’, *ūm pīta* ‘on pita’).
- Dental *n* ispred velara *g* i *k* ostvaruje se kao velar [ŋ], kao u primjerima: *jěnga* [jěŋga] ‘on (G)’, *lěgajŋka* [lěgajŋka] ‘plisirana suknja’, *rōjŋglyca* [rōjŋglyca] ‘manja plitka posuda za kuhanje’, *šūŋka* [šūŋka] ‘šunka’, *těŋka* [těŋka] ‘tanak (N jd. ž. r.)’ itd. Riječ je samo o alofonskoj inačici.
- Dental *n* ispred labiodentala *v* i *f* ostvaruje se kao labiodental [m], kao u primjerima: *ynvalīt* [ymvalīt] ‘invalid’, *sěnf* [sěmf] ‘senf’. Riječ je samo o alofonskoj inačici.
- Bilabijal *m* ispred labiodentala *v* i *f* ostvaruje se kao labiodental [m], kao u primjerima: *trāmvaj* [trāmvaj] ‘tramvaj’, *šīmfaty* [šīmfaty] ‘grditi, koriti’. Riječ je samo o alofonskoj inačici.
- Alveolar *l* ispred *j* kao odraza palatala **n* zamjenjuje se na granici korijena i sufiksa palatalom *l’* u riječima: *dōl’jy* ‘donji’, *Mēl’jank* ‘1. prezime; 2. mikrotoponim’, *stōl’jank* ‘stolnjak’.

Neki se sljedovi mogu (ali i ne moraju) ostvariti sliveno:¹⁰

- a) slijed *ts* može se ostvariti kao [c], npr. *bogôststvo* [bɔgôststvo || bogôctvo] ‘bogatstvo’, *brátsky* [brátsky || brácky] ‘bratski’, *grátsky* [grátsky || grácky] ‘gradski’, *xřvatsky* [xřvatsky || xřvacky] ‘hrvatski’, *otspôda* || *otspôt* [otspôda || ocpôda || otspôt || ocpôt] ‘odozdo’, *pêtsto* [pêtsto || pêtco] ‘petsto’, *pôtsek* [pôtsek || pòcek] ‘prag’, *pošnexôla* [pošnexôla || počnexôla] ‘djeveruša’, *pôtstava* [pôtstava || pòctava] ‘podstava’, *prêtsednyk* [prêtsednyk || prêcednyk] ‘predsjednik’ itd.
- b) slijed *tš* može se ostvariti kao [č], npr. *otšepšaty* [otšepšaty || očepšaty] ‘odšepati’, *otšlútaty* [otšlútaty || očlútaty] ‘odlutati’, *otšrájfyty* [otšrájfyty || očrájfyty] ‘odviti’, *otšrêknoty* [otšrêknoty || očrêknoty] ‘rasplesti, razvezati (o čvoru)’, *otštÿptaty* [otštÿptaty || očtÿptaty] ‘nemirno, nestrpljivo cupkati na mjestu, prebacujući se s noge na nogu’, *otštôpaty* [otštôpaty || očtôpaty] ‘odšepiti’, *Potšôšnyce* [Potšôšnyce || Počôšnyce] ‘ime oranice’, *poššilyty* [poššilyty || počšilyty] ‘naoštriti (o olovci ili kolcu)’, *poššprájcaty* [poššprájcaty || počšprájcaty] ‘podbočiti, poduprijeti’, *poštúcaty* [poštúcaty || počtúcaty] ‘skratiti’ itd.
- c) slijed *dž* može se ostvariti kao [ž], npr. *nadžÿvety* [nadžÿvety || nažÿvety] ‘nadživjeti’, *ođžnêraty* [ođžnêraty || ožnêraty] ‘odvezati (o vezicama)’ itd.¹¹

Slijed *dz* na početku riječi ostvaruje se isključivo sliveno, kao [z], u riječi *dzôj* [zôj] ‘otraga, iza’, a može se, ali i ne mora ostvariti sliveno u riječima *ođzdôla* || *ođzdôl* [ođzdôla || oždôla || ođzdôl || oždôl] ‘odozdo’, *ođzgôra* || *ođzgôr* [ođzgôra || ožgôra || ođzgôr || ožgôr] ‘odozgo’.

Zvučni opstruenti (*b*, *d*, *ž*, *g*, *z* i *ž*) u završnome položaju ispred stanke zamijenjeni su svojim bezvučnim parnjacima (*p*, *t*, *č*, *k*, *s* i *š*). Primjerice, u idioglotskome leksiku izdvajamo: npr. *bêt* <L jd. *bêdo*> ‘objed, ručak’, *bêzek* <G jd. *bêzga*> ‘bazga’, *Bôk* <G *Bôga*> ‘Bog’, *brêk* <L jd. *brêgo*> ‘brijeg’, *gât* <G jd. *gâda*> ‘gad’, *gòlop* <G jd. *gòlopa*> ‘golub’, *grôt* <L jd. *grôdo*> ‘grad’, *gróp* <G jd. *grôba*> ‘grob’, *gřp* <G jd. *gřba*> ‘grb’, *xřš* <G jd. *xřšy*> ‘raž’, *jôstrep* <G jd. *jôstreba*> ‘jastreb’, *jêgjet* <I jd. *jegjêdom*> ‘jablan’, *jêš* <I jd. *jêžom*> ‘jež’, *júk* ‘jug’, *kriš* <G jd. *križa*> ‘križ’, *lôš* <G jd. *lôžy*> ‘laž’, *Lúbrek* <G *Lúbrega*> ‘Ludbreg’, *lúk* <I jd. *lúgom*> ‘lužnata tekućina u kojoj se pere rublje’, *mòzek* <G jd. *mòzga*> ‘mozak’, *môš* <I jd. *môžom*> ‘muž’, *nârôt* <I jd. *nârôdom*> ‘narod’, *oğrošt* <G jd. *oğrôzda*> ‘ogrozd’, *plúk* <I jd. *plúgom*> ‘plug’, *pôš* <N mn. *pôžy*> ‘puž’, *bróp* ‘obrub’, *rók* <N mn.

¹⁰ U transkripciji dosljedno bilježimo rezultate provođenja glasovnih promjena (jednačenja konsonanata) kako bismo odrazili stvarno stanje govora.

¹¹ Dodir *d* i *ž* izbjegnuto je u oblicima riječi *pođêžgaty* <1. l. jd. prez. *pođêžgem*, 2. l. jd. imp. *pođêžgy*, gl. prid. rad. ž. r. jd. *pođêžgala*> ‘potpaliti’ – u njoj se šva u prefiksu **podə-* nije izgubio, nego se odrazio kao *ę* (u naglašenome položaju).

rògy ‘rog’, *snĕk* (I jd. *snĕgom*) ‘snijeg’, *sōset* (G jd. *sosĕda*) ‘susjed’, *spòvet* (G jd. *spòvedy*) ‘ispovijed’, *vròk* (G jd. *vròga*) ‘vrag’, *záxot* (G jd. *záxoda*) ‘zahod’, *zòp* (G jd. *zòba*) ‘zub’, *žĕč* ‘žed’ itd.; *bàba* (G mn. *bòp*) ‘žena (pogrd.)’, *pĕnezy* (pl. tant. G *penĕs*) ‘novac’ itd.

Pojava se sustavno događa i u posuđenicama: *bĕtek* (G jd. *betĕga*) ‘bolest’, *žunč* (G jd. *žunža*) ‘ogrlica’, *paradajs* (G jd. *paradájza*) ‘rajčica’.

U završnome su položaju ispred stanke i zvučni konsonantski skupovi *zd* i *žž* zamijenjeni bezvučnim skupovima *st* i *šč*: *gròst* (G jd. *gròzda*) ‘grozd’, *dĕšč* (G jd. *dĕžža*) ‘kiša’.

Konsonant *v* može imati i značajke sonanta i značajke opstruenta. Značajke sonanta ima ako se nalazi ispred vokala, sonanata i zvučnih opstruenata. Kao opstruent ponaša se ispred bezvučnih opstruenata i u završnome položaju ispred stanke – u tim položajima uvijek je zamijenjen bezvučnim opstruentom *f*: *břf* ‘brvno; drveni most’, *cĕf* ‘cijev’, *čřjafka* ‘masnica’, *dòvec* (G jd. *dòfca*) ‘udovac’, *dròfsky* ‘koji se odnosi na Dravu’, *fkányty* ‘prevariti’, *fiřčy se* ‘spotaknuti se o prepreku (3. l. jd. prez.)’, *Kòrlòfco* ‘Karlovec Ludbreški (L jd.)’, *kájkafsky*, *kròfsky* ‘kravljji’, *kráva* (G mn. *kròf*) ‘krava’, *křf* (G jd. *křvy*) ‘krv’, *làgef* (G jd. *làgva*) ‘bačva’, *lòfka* ‘olovka’, *pĕvec* (G jd. *pĕfca*) ‘pijetao’, *ròdafčyca* ‘dúga’, *Sláfskyja* ‘Slavko (G)’, *sliva* (G mn. *slif*) ‘šljiva’ itd.

Rezultati zamjene zvučnih opstruenata bezvučnima zbog analogije su očuvani u cjelokupnim paradigmama (a ne samo u završnome položaju) određenih riječi. Iz idioglotskoga leksika izdvajamo primjere *Prĕlòk* (G *Prĕlòka*) ‘Prelog’ i *žřt* (G jd. *žřty*) ‘drvena motka za povezivanje voza sijena, slame ili kukuruzovine’.¹² Na istu pojavu nailazimo i među posuđenicama: *gájnk* (G jd. *gájinka*) ‘hodnik’ (~ bav.-austr./nvnjem. *Gang*), *grùnt* (G jd. *grùnta*) ‘imanje’ (~ nvnjem. *Grund*), *štánt* (G jd. *štánta*) ‘štant’ (~ nvnjem. *Stand*) itd.

U primjeru *stĕnt* (NG mn. *stĕndy*) ‘stent’ (~ engl. *stent*) događa se suprotna pojava – u paradigmi je u nezavršnim položajima bezvučni *t* zamijenjen neetimološkim zvučnim *d*.

Na ostala distribucijska ograničenja upućujemo u odgovarajućim odjeljcima poglavlja o povijesnome razvoju konsonanata.

¹² Fonem *t* na dočetku nominativnoga oblika rezultat je zamjene zvučnoga konsonanta bezvučnim. Zbog analogije potvrđen je kroz cijelu paradigmu apelativa *žřt* u mnogim kajkavskim govorima (uz govore ludbreške Podravine, i u Varaždinu, Cerju kod Zagreba, Svetome Ivanu Zelini, Goli, Podravskim Sesvetama, donjosutlanskome dijalektu, govorima pomurskih Hrvata, Prelogu, Murskome Središću itd.; v. Horvat 2018: 144). Obezvučenje samo u N jd. zabilježeno je npr. u govoru Đurđevca.

3.4. Povijesni razvoj konsonanata u govoru Svetoga Đurđa

3.4.1. Razvoj polaznoga *v*

Sudbina je polaznoga *v* u konsonantskim skupovima nastalima nakon gubljenja *a* različita.

1. *V* je ispaao u početnome položaju u skupovima:
 - *vd* (< *vəd*) (npr. *dōvec* ‘udovac’, *dōvica* ‘udovica’)
 - *vn* (< *vən*) (npr. *nòk* ‘unuk’, *nòka* ‘unuka’)
 - *vs* (< *vəs*) (npr. *sàky* ‘svaki’, *sě* <G *sěga*, D *sěmō*) ‘sve’, *sějāno*/*sějēno* ‘svejedno’, *sō* ‘sva’, *sē* ‘sav’, *sī* ‘svi’, *sīgdy* ‘svugdje’, *sīkak* ‘svakako’)
 - *vt* (< *vət*) (npr. *tòrk* ‘utorak’)
 - *vz* (< *vəz*) (npr. *zěty* ‘uzeti’ <3. l. jd. prez. *zěme*; gl. prid. rad. m. r. jd. *zěf*)
 - *vst* (< *vəzt*) (npr. *stěkly* ‘bijesan’).
2. U početnome slijedu *vm* (< *vəm*) ishodišni *v* dao je *x*: *xmōjy* ‘zločest, zao, loš’.
3. U početnome slijedu *vč* (< *vəč*) ishodišni *v* dao je *f* ili, naknadnom asimilacijom, *š*: *fčěra* || *ščěra* ‘jučer’.

Detaljnije o ispadanju sonanta *v* iz dvočlanih, tročlanih i četveročlanih konsonantskih skupova *v*. u odjeljku 3.4.34.1.

Za riječi *vūn* ‘van’, *vūny* ‘vani’, *vūš* ‘uš’ (i izvedenice *vōšīvec* ‘1. ušljivac; 2. zločesta mlađa (muška) osoba’, *vōšīvy* ‘ušljiv, koji ima uši’, *vūškō* ‘zločesta mlađa (muška) osoba’) i *Vūzem* ‘Uskrs’ nije sigurno kako su se razvile. Prema OLA-i (4a: 36–37) i Celinić (2015: 65; 2016: 61), moguća su dva razvoja: 1) *və* > *u* pa mu je predmetnut protetski *v* ili 2) *a* > *u*, a *v* je etimološki.

3.4.2. Razvoj prefikasa **və*- i **u*-

Polazni prefiksi **və*- i **u*- izjednačili su se te su se odrazili na nekoliko načina. U građi su potvrđeni sljedeći odrazi:¹³

1. **və*- i **u*- > *v*- (ispred opstruenata *d*, *g* i sonanata *j*, *l*, *r*): *vdrōpyty* ‘ogrepsti’, *vgōsne se* ‘ugasiti se (3. l. jd. prez.)’, *vgristy* ‘ugristi’, *vjūtro* ‘ujutro’, *vlěvaty* ‘ulijevati’, *vlězne* ‘stati, ući u što (3. l. jd. prez.)’, *vlōvity* ‘uloviti’, *vrědyty* ‘urediti’, *vrīnopty* ‘udariti nogom’ itd.¹⁴

¹³ U ovome odjeljku navode se i oprimjeruju i opće pojave (npr. izostanak jednačenja pod 1. i jednačenje po zvučnosti pod 2.; usp. odjeljak 3.3.) kako bi prikaz razvoja prefikasa **və*- i **u*- objedinio sve specifičnosti te bio sustavan i cjelovit.

¹⁴ Kod dijela ispitnika može se čuti i *vlōny* ‘lani’.

2. **və*- i **u*- > *f*- (ispred bezvučnih opstruenata, npr. *č*, *k*, *p*, *s*, *š*, *t*, osim *x*): *fčěxnoty* ‘rascijepiti, otrgnuti’, *fkányty* ‘prevariti’, *fkrásty* ‘ukrasti’, *fkríš* ‘ukriž’, *fpičyty se* ‘ubosti se’, *fpóryty* ‘ošinuti, udariti’, *fsōxne* ‘uvenuti, posušiti se; uginuti /o pčeli/ (3. l. jd. prez.)’, *fsěčy* ‘doseći’, *fšrěk* ‘ukoso’, *ftěknoty* ‘utaknuti, umetnuti’, *ftopity* ‘utopiti’, *ftěčy/ftěgnoty* ‘otrgnuti’ itd.
3. **və*- i **u*- > \emptyset (ispred opstruenata *x*, *s*, *z* te ispred sonanta *v*): *xápsyty* ‘uhititi, uhapsiti’, *státy se* ‘ustati’, *strelity* || *střlity* ‘ustrijeliti’, *věčer* ‘uvečer’
4. **və*- i **u*- > *x*- (ispred sonanta *m*): *xmity se* ‘umiti se’, *xmôk* ‘umeko kukan /o jajui’, *xmoryty* ‘ubiti’, *xmrěty* (3. l. jd. prez. *xměrje*; gl. prid. rad. m. r. jd. *xmřf*) ‘umrijeti’
5. **və*- i **u*- > *vu*- (uz daljnji razvoj ovisno o tome je li *u* naglašen ili nenaglašen): *vožgáty* ‘zapaliti, uključiti’, *vūgny* ‘maknuti (2. l. jd. imp.)’, *vuklějek* ‘red na njivi kraći od ostalih’. Nije jasno je li **və*- > *u*, kojemu je predmetnut protetski *v*, ili je *v* etimološki, a *a* > *u*.

Navedeni primjeri pokazuju da većina fonema koji slijede iza prefiksa ne uvjetuju nužno da se prefiks odrazi samo na jedan način (npr. ispred *s* može se odraziti i kao *f* i ispasti: *fsěčy* ‘doseći’ prema *strelity* || *střlity* ‘ustrijeliti’).¹⁵ Ipak, u određenim slučajevima moguće je ustanoviti ovisnost odraza prefiksa o fonemskome okruženju. Prefiks se nije reflektirao kao *v* ako je prethodio bezvučnim opstruentima, nego je u tome slučaju zamijenjen s *f*. Slijede li iza prefiksa sonanti *j*, *l* i *r*, refleks je prefiksa uvijek *v*. Ispred sonanta *m* refleks je prefiksa uvijek *x*.

3.4.3. Razvoj prefiksa **vəz*

U prilogu *nôzret* || *nôzřt* ‘unatrag’ (< **navəzřitə*) također je nakon gubljenja *a* iz sustava ispaio *v* iz konsonantskoga skupa *vz*.

3.4.4. Razvoj prijedloga **və*

Na mjestu prijedloga **və* u građi je također posvjedočeno više odraza:

1. **və* > *v*:

- ispred vokala: *v Aōstryjə*, *v ěscajk* ‘u pribor za jelo’, *v Īlycy*, *v ôl'e*
- ispred zvučnoga opstruenta: *v Brôjnkôfçə* ‘u Obrankovcu’, *v Duxa Světoga* ‘u Duha Svetoga’, *v Žělekovec* ‘u Đelekovcu’, *v glôvə* ‘u glavu’, *v zôpečkə* ‘u kutu’, *v zděly* ‘u zdjeli’, *v žerjôfko* ‘u žar’ itd.
- ispred sonanata, osim *v*: *v jūxy* ‘u juhi’, *v Lôky* ‘u Luki’, *v lūde* ‘u ljude’, *v mēgly* ‘u magli’, *v mēšə* ‘u meso’, *v nevěstə* ‘u nevjestu’, *v rēdə* ‘u redu’

¹⁵ Moguće je da odraz ovisi o tome je li na početku osnove jedan konsonant ili konsonantski skup.

2. * $v\partial > f$ (ispred bezvučnih opstruenata, osim x i f): f *cĕrkvy* ‘u crkvi’, f *črĕšje* ‘u trešnje’, f *kûxyjy* ‘u kuhinji’, f *pĕčy* ‘u peći’, f *Petvicŏ* ‘u Plitvicu’, f *sŏnce* ‘u sunce’, f *škŏlo* ‘u školu’, f *štaly* ‘u štali’, f *tejĕr* ‘u tanjur’, f *trûc* ‘u inat’ itd.
3. * $v\partial > \emptyset$ (ispred sonanta v): *vedricy* ‘u kantici’, *vŏdo* ‘u vodu’, *vrĕčy* ‘u vreći’ itd.; ispred s u izrazu *strŏxŏ* ‘u strahu’
4. * $v\partial > x$ (ispred m : x *mĕko* ‘u šumu’). Ovakav je odraz potvrđen samo kod dijela ispitanika, dok se kod dijela ispitanika odrazi ostvaruju prema pravilu (1) navedenu u ovome odjeljku.
5. * $v\partial > vu$ (ispred zamjeničkih oblika: *vû jŏ* ‘ona (A)’, *vû mene / vû me* ‘ja (A)’, *vû te* ‘ti (A)’, *vû ty* ‘ta (L)’, *vû tŏ* ‘ta (A); to (A)’, *vû tem* ‘taj (L); to (L)’, *vû čem* ‘što (L)’, *vû se* ‘u sebe’ itd.). U takvim izrazima tvorenima od prijedloga i zamjenice prijedlog je uvijek naglašen. Ni u ovome slučaju nije jasno je li * $v\partial$ - dalo u , kojemu je predmetnut protetski v , ili je v etimološki, a ∂ je dao u .
6. u sljedovima $v\partial x...$ i $v\partial f...$ prijedlog se odrazio kao f , a glasovi x i f u inicijalnome položaju naglašene riječi ispali su te na fonetskoj razini izazvali dulju realizaciju glasa f (npr. [f : *îžy*] ‘u kući, u sobi’, [f : *ŕvatske*] ‘u hrvatske’, [f : *ŕženicy*] ‘u Hrženici’, [f : *rûst*] ‘izrazito pečeno (do hrskavosti)’, [f : *lădentynŏ*] ‘u hladetinu’, [f : *lŏdo*] ‘u hladu’ itd.; [f : *lăšŏ*] ‘u bocu’, [f : *ŕby*] ‘u boji’ itd.).

Prilog *nûtry* ‘unutra’ nastao je razvojem (srastanjem) prijedložnoga izraza * $v\partial n$ *ŏtri* ‘u unutrašnjosti’ – pri razvoju granica među riječima drugačije se percipirala (kao * $v\partial n$ *nŏtri*), a v je nakon gubljenja ∂ ispao.

3.4.5. Razvoj prefikasa * iz - i * $s\partial$ - i prijedloga * iz i * $s\partial$ ¹⁶

Polazni prefiksi * iz - (< * j_bz -) i * $s\partial$ - (< * s_b -) te istoizrazni prijedlozi * iz i * $s\partial$ najčešće su se (u većinskome udjelu primjera) izjednačili u z -, a različiti odrazi potvrđeni u građi (z -, s -, $š$ -, $ž$ -; z , s , $š$, $ž$) rezultat su asimilacija (i ispadanja) ili njihova izostanka:

1. * iz - i * $s\partial$ - > z - / * iz i * $s\partial$ > z

- ispred vokala: *zĭjty se* ⟨1. l. mn. prez. *zĭjdemŏ se*⟩ ‘sastati se’, *zŏraty* ‘izorati’, *zûty se* ‘izuti se’, *zûtra* ‘sutra’ (< *jæz-utra*); *z Ankom*, *z Icekamy* ‘s telicima’, *z Ősyšča*
- ispred sonanata: *zľĕčy se* ‘izleći se’, *zľûfaty* ‘provjetriti’, *zmăzaty* ‘uprljati, umrljati’, *zmĕtaty* ‘istovarivati’, *zmĭsty se* ‘smrznuti se’,

¹⁶ U ovome odjeljku nastoji se pregledno i sustavno opisati i primjerima potkrijepiti sve pojave vezane uz razvoj navedenih prefikasa i prijedloga, iako su neke od njih opće (v. odjeljke 3.3. i 3.4.34.1.).

zrězaty ‘izrezati’, *zrušyty* ‘srušiti’, *zviryaty* ‘izvirati’, *zvôzlaty se* ‘zamrsiti se’ itd.; *z jôka* ‘iz oka’, *z Lôke* ‘iz Luke’, *z lûga* ‘iz lužnate tekućine u kojoj se pere rublje’, *z mlînčejekom* ‘s valjkom za tijesto’, *z mēnom* ‘sa mnom’, *z nēba* ‘iz neba / s neba’, *z rēxa* ‘iz oraha / s oraha’

- ispred zvučnih opstruenata (osim *ž*, *z*, *ž*): *zbavyty*₁ ‘òbaviti’, *zbavyty*₂ ‘izbaviti, osloboditi’, *zbyty* ‘istući’, *zbrisyaty* ‘izbrisati; obrisati’, *zdičy* ‘podići, uzdignuti’, *zdûraty* ‘izdržati, istrpjeti’, *zglied* ‘izgledati (3. l. jd. prez.)’, *zgôbity* ‘izgubiti’, *zgôrec* ‘vjetar zapadnjak’, *zgotôvyty* ‘zgotoviti’, *zgrěty* ‘zagrijati’ itd.; *z Brôjnkofca* ‘iz Obrankovca’, *z Dôbovice* ‘s Dubovice’, *z glybôkoga* ‘iz dubokoga’

2. *iz- i *sə- > s- / *iz i *sə > s

- ispred bezvučnih opstruenata (osim *č*, *s*, *š*): *scěpaty* ‘nacijepati’, *sfřkaty* ‘uviti, zarolati’, *sxôdraty* ‘istrošiti trenjem’, *skěfaty* ‘iščerkati’, *skysělety se* ‘ukiseliti se’, *skrity* ‘sakriti’, *spakěraty se* ‘spakirati se’, *spôcalo* ‘ispucati (gl. prid. rad., s. r. jd.)’, *spôvet* ‘ispovijed’, *spûknoty* ‘iščupati’, *stîraty* ‘istjerati’, *stopity* ‘ugrijati’; *s cěrkve* ‘iz crkve / s crkve’, *s familyje* ‘iz obitelji’, *s Kôrlôfca* ‘iz Karlovca Ludbreškoga’, *s Prîlesa* ‘iz Prilesa’, *s težôkamy* ‘s težacima’

3. *iz- i *sə- > š- / *iz i *sə > š

- ispred bezvučnoga opstruenta *č*: *ščáčkaty* ‘iščačkati’, *ščăpyty* ‘iznenađa zgrabiti’, *ščěsaty* ‘iščešljati’, *ščěxaty* ‘razderati; poderati na komade; iščijati perje’, *ščistyty* ‘iščistiti’, *ščôžôvaty se* ‘iščuđavati se’; *š čěšjenkom* / *š čěšjekom* ‘s češnjakom’, *š čôna* ‘iz čamca / sa čamca’

4. *iz- i *sə- > ž- / *iz i *sə > ž

- ispred zvučnoga opstruenta *ž* i refleksa sonanta **n*: *žžôjnkaty* ‘izudarati’; *ž jîm* ‘s njim’, *ž jôm* ‘s njom’, *ž jîmy* ‘s njima’, *ž jěnga* ‘s njega’, *ž žěkeca* ‘iz veste’, *ž Žělekořca* ‘iz Đelekovca’, *ž žoržôjnske färe* ‘iz župe Sveti Đurđ’

5. *iz i *sə > ø (ispred opstruenata *s*, *š*, *z*, *ž*, no u tome slučaju oni se realiziraju nešto dulje): [*s:ěla*] ‘iz sela’, [*S:ěsvet*] ‘sa Sesveta Ludbreških’, [*s:ěmy nâmy*] ‘sa svima nama’, [*s:ěvra*] ‘sa sjevera’, [*s:iřom*] ‘sa sirom’, [*s:lîvamy*] ‘sa šljivama’, [*S:lôja*] ‘iz Slanja’, [*s:metjô*] ‘iz smeća’, [*s:něga*] ‘iz snijega / sa snijega’, [*s:ôponom*] ‘sa sapunom’, [*s:ônca*] ‘sa sunca’, [*s:tôlca*] ‘sa stolca’, [*S:trûge*] ‘sa Struge’, [*S:větođa Žûrža*] ‘iz Svetoga Đurđa’, [*š:čâvom*] ‘s napojem’, [*š:kôle*] ‘iz škole / sa škole’, [*š:ogôrycom*] ‘sa šogoricom’, [*š:tâle*] ‘iz štale / sa štale’, [*š:trîka*] ‘sa štrika, s konopca’, [*š:ûme*] ‘iz šume’, [*z:âxoda*] ‘iz zahoda / sa zahoda’, [*Z:ôgreba*] ‘iz Zagreba’, [*z:dělyce*] ‘iz zdjelice’, [*z:ětom*] ‘sa zetom’, [*z:ěl'em*] ‘sa zeljem’, [*ž:gôncamy*] ‘sa žgancima’, [*Ž:opônca*] ‘iz Županca’.

Potvrđeno je i nekoliko riječi u kojima je polazni prefiks *sə-* dao *s* – *slěčy* ‘svući’ (nakon ispadanja *v* iz konsonantskoga skupa *svl*), *směryty se* ‘smiriti se’, *smětaty* ‘smetati’, *smočyty* ‘umočiti’, *snōjty se* ‘snaći se’.¹⁷ Uz navedene primjere, kojima je zajedničko to što im osnova počinje sonantima, zabilježen je i jedan primjer u kojemu osnova počinje vokalom – *sōzyty* ‘súziti (učiniti užim)’. Možda je u tome slučaju riječ o utjecaju standardnoga jezika jer dio ispitanika potvrđuje i sinonimni lik *zvōzyty*.

Ovjerene su i neke dublete, u kojima je *s* rezultat očuvanja vrijednosti polaznoga *sə-*, a *z* rezultat sustavnoga ujednačavanja polaznih prefikasa: *svězaty* || *zvězaty* ‘svezati’.

Prefiks **iz-* pojavljuje se u varijanti *zε-* (naglašen) / *ze-* (nenaglašen) (< *izε-* < **izə-* < **jəzə-* (pri čemu je *ə* sekundaran)), i to ako je i korijen osnove sadržavao jer (v. Matasović i dr. 2016: 373). U građi iz Svetoga Đurđa tu pojavu oprimjeruju oblici riječi *zebráty* <2. l. jd. prez. *zβěreš*, gl. prid. rad. m. r. jd. *zěpbraf*, ž. r. jd. *zebrōla*) ‘izabrati’ (usp. hrv. stand. *izabrati*, psl. **jəzəβəratī*) te *zěpraty* ‘isprati’.

I prefiks **sə-* katkad se pojavljuje u varijanti *zε-* (naglašen) / *ze-* (nenaglašen); vjerojatno također u prefiksanim glagolskim izvedenicama čiji je korijen osnove sadržavao jer, ali i kad je osnova počinjala sa *z*. U takvome je razvoju glas *z* u prefiksu rezultat već opisanoga izjednačavanja polaznih prijedloga **iz-* i **sə-*, a šva se nije izgubio, nego se odrazio kao *ε* (ako je naglašen), odnosno kao *e* (ako je nenaglašen), što odgovara razvoju vokalskoga sustava (usp. Horvat 2011). Izdvojeni su primjeri: *zežgáty* ‘speći rakiju’, *zěpety se* ‘propeti se /o životinji/’ (u infinitivu je *ε* zbog analogije prema prezentu, u kojemu korijen osnove sadržava jer – *pən-*), *zěpnaty* ‘saznati’.

Ističemo i postojanost razlike između prefiksa *s-* (< **sə-*) i *zε-* (naglašen) / *ze-* (nenaglašen) (< **izə-*) kod glagola s osnovom *práty*: *spráty* ‘sprati’, *spiraty* ‘spirati’, *sprōno* ‘spran; izbljedio /o boji tkanine/, apšisao (s. r. jd.)’ prema *zěpraty* ‘isprati’, *zēpiraty* ‘ispirati’ (tu je *e* vjerojatno analogijom prema vidskome parnjaku), *zēprōno* ‘ispran (u čistoj vodi) (s. r. jd.)’.

Polazni prefiksi *iz-* i *sə-* ispred osnova koje počinju sa *s*, *š*, *z*, *ž* u dijelu primjera zamijenjeni su prefiksom *za-*, odnosno glagoli s istom osnovom i prefiksom *za-* poprimili su dodatnu nijansu u značenju.

- *iz-* > *za-*: *zasčīpaty* ‘ištipati’, *zaškōlaty* ‘iškolovati’, *zažmīkaty* ‘izmikati, iscijediti’
- *sə-* > *za-*: *zasošīty* <gl. prid. rad. s. r. jd. *zasūšylo*) ‘sasušiti’, *zašīty* ‘1. sašiti; 2. zašiti’, *zazīdaty* <1. l. jd. prez. *zazīžem*) ‘1. sazidati; 2. zazidati’.

¹⁷ Očuvanju prefiksa *s*, odnosno izostanku izjednačavanja sa *z* (< *iz*) u dijelu primjera možda doprinosi i svijest govornikā o postojanju glagolā s prefiksom *z*, odnosno namjerno izbjegavanje izrazne sličnosti: *slěčy* ‘svući’ : *zvlěčy* ‘izvući’, *smětaty* ‘smetati’ : *změtaty* ‘istovarivati’, *smočyty* ‘umočiti’ : *zmočyty* ‘umoriti, izmučiti’.

Polazni prefiks *sə- zamijenjen je prefiksom za- i u riječi *zatkáty* ‘satkati’.

U primjeru *yštékaty* ‘isključiti iz struje’ vokal *i* u prefiksu *iz- nije izgubljen (antonim mu je *zastékaty* ‘uključiti u struju’).

3.4.6. Razvoj sonanta *ń

Polazni *ń* odrazio se na različite načine ovisno o fonemskome kontekstu i o položaju u riječi – sukladno tomu, odraz nije nužno postojan u cijeloj paradigmi određene riječi, npr. *belōjek* <G jd. *belōjnka*> ‘bjelanjak’, *ún* <G *jęnga*, D *jęmo*> ‘on’.

Sonant *j* kao odraz *ń* pojavljuje se sustavno:

- u početnome položaju: *jęmo* ‘on (D)’, *jē* ‘ona (G)’, *jē* ‘ona (D)’, *jęny* ‘njezin’, *jĩny* ‘oni (D)’, *jōm* ‘ona (I)’ itd.
- u sredini riječi u intervokalnome položaju: *belōjek* ‘bjelanjak’, *čobōjek* ‘usna (pej.)’, *xmōjy* ‘zločest’, *kōja* ‘konj (G jd.)’, *krōjec* ‘zvrk’, *medejōky* ‘medenjak (N mn.)’, *mlīncejek* ‘valjak za tijesto’, *nagōjam* ‘naganjati (1. l. jd. prez.)’, *ožējeny* ‘oženjen’, *pojjōva* ‘ponjava’, *sebūjek* ‘miraz’, *sējaty* ‘sanjati’, *ščerōjy* ‘jučerašnji’, *žočōjek* ‘žutanjak’ itd.
- u sredini riječi u slijedu konsonant + *ń* + vokal (odnosno u konsonantskome skupu u kojemu je *ń* posljednji član): *Bēdja* ‘Bednja’, *cēcjak* ‘1. grudnjak; 2. razmažena, ovisna, nedorasla osoba (pren.)’, *spōdjy* ‘donji’, *čf̣kjeny* ‘uginuli’, *črēšje* ‘trešnja (N mn.)’, *gōrjy* ‘gornji’, *koržjōk/korōžjōk* ‘kukurušnjak’, *līpjō* ‘lipanj (DL jd.)’, *makovjāča* ‘makovnjača (kolač)’, *nesrōmjak* ‘bestidnik’, *nōpršjek* ‘napršnjak’, *očjak* ‘očnjak’, *postrūžjak* ‘sastrugano tijesto iz posude (koje se najčešće oblikuje i peče kao kruščić)’, *rexjāča* ‘orahnjača (kolač)’, *rastēgjena* ‘rastegnuto (N jd. ž. r.)’, *rōžja* ‘ražanj (G jd.)’, *skopōrītjak* ‘škrtac’, *spōlōvjōk* ‘dvospolac’, *sřpjō* ‘srpanj (DL jd.)’, *svetēšjy* ‘svečani’, *škōrje* ‘čizma (N mn.)’, *trōvjō* ‘travanj (DL jd.)’, *višje* ‘višnja (NA mn.)’, *vōžja* ‘vožnja’, *vřxje* ‘vrhnje’, *zafřkjeny* ‘smotan, namotan’, *zdīgjenō* ‘dignut, podignut (N jd. s. r.)’ itd.; u ovu skupinu uvrstili smo i primjere *ščōjak* ‘posuda za napoj’, *zdōja* ‘odavno’ jer je izvorno i u njima *ń* bio posljednji član konsonantskoga skupa (no u suvremenome stanju nakon ispadanja prvoga člana skupa (*v*) odraz ishodišnoga *ń* nalazi se u intervokalnome položaju)
- u završnome položaju: *bēdej* ‘bačva’, *bōbej* ‘bubanj’,¹⁸ *glēžej* || *glēžaj*

¹⁸ Na temelju potvrda iz većine drugih slavenskih jezika (češ. *buben*, slč. *bubon*, polj. *bęben*, slov. *boben*, rus. *бубен*, ukr. *буфон* itd.) za praslavenski se rekonstruira *bŏbъnъ, dakle s ishodišnim *n* (v. ESSJa 2: 232–233; Derksen 2008: 60; Snoj 2009: 48; Matasović i dr. 2016: 92 itd.). Za hrvatske (kajkavske, čakavske i štokavske) i druge štokavske (bosanske, crnogorske i srpske) govore na temelju suvremenih potvrda može se pretpostaviti ishodišno *bŏbъnjъ, nastalo dodavanjem sufiksa -(b)njъ. Prema Matasoviću (2014: 149), ta inačica inače slabo plodnoga sufiksa pojavljuje

‘gležanj’, *gūj* ‘pokrivač’, *jōgej* ‘vatra’, *kōj* ‘konj’, *stēj* ‘stijenj, fitilj’, *svībej* ‘svibanj’, *trōvej* ‘travanj’, *vrgōj* ‘vrganj’,¹⁹ *žřvej* ‘žrvanj’ itd.

Odraz *j* potvrđen je i ispred opstruenta u obliku *mějšy* ‘malen (komp.)’.

U konsonantskim skupovima u kojima je polazni sonant *n* prethodio opstruentima *c*, *č*, *g*, *k* i *s*,²⁰ *n* se rastavio na sastavnice pa je palatalna sastavnica anticipirana nazalnoj sastavnici – odraz je, dakle, *jn*. Izdvajamo sljedeće primjere:

- ispred *c*: *krōjnca* ‘zvrk (G jd.)’, *Krōjnca* ‘Kranjac, Slovenac (G jd.)’
- ispred *č*: *Krōjnčevy* ‘obiteljski nadimak’
- ispred *k*: *belōjnky* ‘bjelanjak (N mn.)’, *bōbōjnka* ‘brežuljić (G jd.)’, *čōbōjnka* ‘usna, pej. (G jd.)’, *drōjnky* ‘krpe, tekstilni predmeti (N mn.)’, *ōstōjnky* ‘ostatci hrane’, *přjnky* ‘krpe, tekstilni predmeti (N mn.)’, *strogōjnka* ‘drvena okrugla ili ovalna posuda’, *žōčōjnky* ‘žutanjak (N mn.)’ itd.²¹
- ispred *s*: *kōjnsky* ‘konjski’, *krājnsky* ‘kranjski; slovenski’, *kūxyjnska* ‘kuhinjski (N jd. ž. r.)’, *svījnsko* ‘svinjski (N jd. s. r.)’ itd.

Specifičan odraz pronalazimo u nekim zamjениčkim oblicima: u GA osobnih zamjenica *ūn* ‘on’ i *ūno* ‘ono’ – *jēnga*, te u svim oblicima posvojnih zamjenica *jēngof* ‘njegov’ i *jīngof* ‘njihov’. U navedenim oblicima došlo je do rastavljanja elemenata fonema *n* – palatalna sastavnica *j* anticipirana je te je odvojena od nazalne sastavnice *n*, koja je prebačena iza vokala.

Odrizi polaznoga *n* s anticipacijom palatalne sastavnice *j*, pri čemu se ona vokalom odvaja od nazalne sastavnice *n*, potvrđeni su u nekim riječima s nenaglašenim dočetcima **nak* i **nek*,²² u kojima vokali *a* i *e* nisu odraz šva.

se i u strukturi naziva mjeseci *travanj*, *svibanj*, *lipanj*, *srpanj* itd. te u odglogolskim imenicama poput *svežanj*, *režanj*.

¹⁹ Etimologiju riječi *vrganj* različiti jezikoslovci različito interpretiraju. U ovome radu oslanjamo se na najrecentniju interpretaciju (više v. u Matasović 2018), prema kojoj je riječ slavensko-ga podrijetla (< psl. **xvъrg(b)njъ* (< **xvъrg-* + *-(*b*)*njъ*)), a njezina je deklinacija nastala analogijom prema deklinaciji imenice *panj* (< psl. **ръnjъ*).

²⁰ Primjer *mějšy* ‘malen (komp.)’, u kojemu je odraz ishodišnoga *n* ispred opstruenta upravo *j*, dokazuje da za ovaj govor ne vrijedi generalno da se *n* ispred konsonanata odrazio kao slijed *jn*.

Premda u prikupljenoj građi nije posvjedočena potvrda prijelaza *n̄g > jng* u idioglotskome leksiku, potvrde te pojave u posuđenicama (v. odjeljak 3.5.) opravdavaju ovakvu formulaciju opisa.

²¹ Slijed *jn* ispred *k* potvrđen je i u riječi *zdūjnky* ‘špijuniranje, izvid, ispitivanje koga (okolišajući) kako bi sam nesvjesno otkrio još informacija’. S obzirom na to da je etimologija nepoznata, moguće je da je u njoj slijed *jn* odraz polaznoga *n̄* ili da je riječ o sekundarnome *n̄* (*nk > nk̄ > jnk*).

²² Tijekom istraživanja uočili smo da takav odraz nemaju sve riječi s navedenim dočetcima – primjerice, riječi *belītjak* ‘drvena posuda za bijeljenje rublja zapremine veće od sto litara’, *cějčjak* ‘1. grudnjak; 2. razmažena, ovisna, nedorasla osoba (pren.)’, *postrūžjak* ‘sastrugano tijesto iz posude (koje se najčešće oblikuje i peče kao krušić)’, *rībjak* ‘ribnjak’, *skopōrītjak* ‘škrtac’, *ščōjak* ‘po-

Pojavu ovjeravaju uglavnom stariji ispitanici (iako i među njihovim idiolektima postoje razlike), dok je kod mlađih ispitanika uobičajeniji odraz koji odgovara opisanomu razvoju polaznoga *n* (tj. *j*). Zabilježeni su sljedeći primjeri:

- *čęšjenk/čęšjek* ‘češnjak’, *lęšjenk/lęšjank/lęšjak* ‘lješnjak’, *mlńńčejenk/mlńńčejek* ‘valjak za tijesto’, *móčjenk/móčjank* ‘vrsta guste juhe’
- *xlôčjank* ‘remeni’, *kôčjank* ‘biljna vrsta’, *Mêljank* ‘mikrotoponim’, *Mêljanky* || *Mêljankovy* ‘obiteljski nadimak’, *stôljank* ‘stolnjak’, *žličjanky* ‘žličnjak (N mn.)’.

3.4.7. Razvoj sonanta **n*

Sonant *n* nema ograničenja u distribuciji, potvrđen je u svim položajima u riječi.

U riječima *nřxaty se* ‘njihati se’, *nyxôlka* ‘njihaljka’ i *kôlĭne* ‘kolinje’ očuvan je ishodišni *n* (usp. psl. **nyhati*, psl. **koline*).

Sonant *n* zamijenjen je sonantom *n̄*, koji se zatim razvijao prema pravilima spomenutima u odjeljku 3.4.6., u nekim riječima: *čřjafka* ‘masnica’, *klôjec* <GA jd. *klôjnca*> ‘klanac’, *pôjek* <G jd. *pôjnka*, N mn. *pôjnky*> ‘šlapa, natikača, opanak (N mn.)’, *ščęje* ‘neishranjena životinja /uglavnom o peradi/’, *vûkl’ejek* <G jd. *vûkl’ejnka*> ‘red na njivi kraći od ostalih’.

Zamjena *n* > *n̄* (uz daljnji razvoj (> *j*)) zahvatila je i konsonantski skup *gn* u korijenskome morfemu²³ nekoliko riječi, npr. *gřęsty* ‘gnječiti, pritiskati’ (ispred vokala *ę* (< **e*)), *jęgjet* <G jd. *jęgęda*> ‘crna topola’ (ispred odraza **ę*), *gřęzdo* ‘gnijezdo’ (ispred vokala *ę* (< **ę*)).

Ispred drugih vokala zamjena dentala **n* palatalom **n̄* (uz daljnji razvoj) nije se dogodila, što potvrđuju riječi:

- ispred *i*: *gnĭda* ‘gnjida’, *gnĭly* ‘gnjio’, *gnĭlety* ‘gnjiljeti’ itd.
- ispred *o*: *gnôj* ‘gnoj’, *gnôjščęyna* ‘gnojnica’ itd.
- ispred *o*: *gnôjty* ‘gnojiti’, *gnôjny* ‘gnojni, zagnojen’, *pognôjty* ‘pognojiti’.

Skup *kn* nije pretrpio promjene ispred vokala: *Knęgy nec* ‘ime naselja’, *knęs* ‘knez’, *knĭga* ‘knjiga’.

U nekim je riječima u zanaglasnome položaju *n* ispred opstruenta (tj. kao prvi član konsonantskoga skupa) zamijenjen sonantom *n̄*,²⁴ koji se zatim razvijao

suda za napoj’, *zelęjak* ‘drvena posuda u kojoj se kiseli zelje’ te *côpřjek* ‘vještac’, *nôpřšjek* ‘napršnjak’, *zástavjek* ‘zastavnik (na svadbi)’ itd. svi su ispitanici ovjerali samo u tim likovima.

²³ Promjena se ne događa ako je slijed *gn* na samome kraju leksičkoga morfema, a vokal pripada gramatičkomu morfemu, npr. *lęgnem* ‘leći (1. l. jd. prez.)’, *přignem* ‘prignuti (1. l. jd. prez.)’, *vûgnemo* ‘maknuti (1. l. mn. prez.)’, *stęgne* ‘bedro (N mn.)’.

²⁴ Da je riječ upravo o zamjeni *nO* > *n̄O* > *jnO* (pri čemu O simbolizira opstruent), a ne o sekundarnome *j* (< *ø*), govore barem dvije činjenice: 1) u bliskim podravskim govovima u kojima

prema pravilima spomenutima u odjeljku 3.4.6. – dao je slijed *jn*:

- ispred *č*: *Cygájnc̣ek* ‘dječak Rom’, *čějnc̣a* ‘radodajka (pogrd.)’, *Žoržōjnč̣any* ‘stanovnik Svetoga Đurđa (N mn.)’, *sōjnč̣ejoj se* ‘sanjkati se (3. l. mn. prez.)’
- ispred *k*: *Brōjnkovec* ‘Obrankovec’, *žōjnknoṭy* ‘udariti’, *fazōjnka* ‘ženka fazana’, *kōlajnka* ‘plod voća koji se lako raspolovi’, *lēgajnka* ‘plisirana suknja’, *mlōdejnka* ‘mladenka’, *nasōjnkaty* ‘nasamariti’, *poścōjnka* ‘popišanka’, *skūjnkac̣* ‘vrsta žabe’, *Stājnkovy* ‘obiteljski nadimak’, *zamōsikajnka* ‘ženska osoba zamrljana obraza’, *zlēvajnka* ‘slastica od lijevanoga tijesta’
- ispred *s*: *cygōjnsky* ‘romski’, *Žoržōjnsky* ‘koji pripada Svetomu Đurđu’, *xōrajnskō* (u svezi *xōrajnskō koritō* ~ *hōraty* ‘skidati čekinje sa zaklane svinje’), *koljnska* (u svezi *koljnska jūxa* ~ *koljne* ‘kolinje’), *lōjnsky* ‘lanjski’, *prcelōjnsky* ‘porculanski’, *sějnsky* (u svezi *sějnsky klūč* ~ *sēno* ‘sijeno’), *strājnsky* ‘nepoznat, stran, tuđ’, *vūjnsky* ‘vanjski’.

Prikupljeni primjeri ne upućuju na to da se pojava događa po određenim pravilnostima. Osim toga što se događa isključivo u zanaglasnome položaju, nisu utvrđeni drugi uvjeti za njezino ostvarivanje – 1) ne ovisi o vokalu ispred *n* (u najvećemu broju primjera događa se iza odraza polaznoga *a*, no potvrđena je i iza *ę* (< **ę* uz nazal), *e* (< **e*), *i*, *u*, a nisu zabilježeni primjeri provedbe iza odraza polaznoga *o*), 2) ne ovisi o mjestu naglasaka (potvrđeni su primjeri gdje slijed *jn* dolazi u istome slogu u kojemu i naglašeni vokal i primjeri gdje slijed *jn* dolazi u slogu iza sloga s naglašenim vokalom), 3) ne ovisi o intonaciji ili kvantiteti naglasaka. Usto je u ukupnome leksičkom fondu potvrđeno obilje primjera u kojima je *n* ispred opstruenta u konsonantskome skupu očuvan:

- ispred *c*: *mlōdenca* ‘mladoženja (G jd.)’, *mlōdency* ‘mladenci (N mn.)’, *tfgancy* ‘komadići tijesta koji se kuhaju ili ukuhavaju’, *mlīncy* ‘mlinci’, *vēnc̣a* ‘vijenac (GA jd.)’, *zdēnc̣a* ‘zdenac (GA jd.)’, *žgōncy* ‘žganci’
- ispred *č*: *yvānc̣yca* ‘ivančica’, *klīnc̣ec* ‘klinčić’, *lōnc̣ek* ‘lončić’, *mlīnc̣ejenk/ mlīnc̣ejejk* ‘valjak za tijesto’, *poṭkolēnc̣aty* ‘sputati noge životinji’, *sōnc̣ekō* ‘sunašce’, *tēnc̣yty* ‘tanjiti’, *vēnc̣any* ‘vjenčani’, *zdēnc̣any* ‘koji se odnosi na zdenac’, *zvōnc̣ek* ‘zvončić’
- ispred *k*: *klēnkac̣* ‘najmanje zvonu u zvoniku’, *klēnkaty* ‘zvoniti najmanjim zvonom u zvoniku’, *pletēnka* ‘opletena boca’, *tēnky* ‘tanak’, *voščēnka* ‘preslica’; *Brājnkofčanka/Brājnkofščanka* ‘stanovnica Obrankovca’, *Kārlofčanka/Kārloščanka* ‘stanovnica Karlovca Ludbreškoga’,

je *n* očuvan kao fonem i u kojima se ispred opstruenata ne rastavlja na sastavnice (npr. Ludbreg, Kuzminec itd.) potvrđeni su primjeri u kojima je *nO* > *n̄O* (npr. *strānsky*) i 2) u govoru Svetoga Đurđa *φ* (< *ā*) uz nazale je sustavno zatvoren te je dao *φ*, što odgovara ovdje navedenim primjerima.

Ljčanka ‘stanovnica Luke Ludbreške’, *Prilešanka* ‘stanovnica Prilesa’, *Sesvečanka* ‘stanovnica Sesveta Ludbreških’, *Stružanka* ‘stanovnica Struge’

- ispred *s*: *forjōnsky* ‘koji se odnosi na svetoga Florijana ili na blagdan svetoga Florijana’, *xajdīnsky* ‘heljdin’, *jesēnsky* ‘jesenski’, *kōzmīnsky* ‘koji se odnosi na Kuzminec’, *mēlynsky* ‘mlinski’, *ōpčynsky* ‘općinski’, *pol’ōnsky* ‘koji se odnosi na Poljanec’, *slovēnsky* ‘slovenski’, *starīnsky* ‘starinski’, *varaždīnsky* ‘varaždinski’, *žēnsky* ‘ženski’.

3.4.8. Razvoj sekundarnoga skupa *naj*

Odras sekundarnoga skupa *naj* istovjetan je odrazu primarnoga *n̄* (v. više u odjeljku 3.4.7.): *belije* ‘kore voća ili povrća’, *cīfraje* ‘ukrašavanje’, *dixaje* ‘disanje’, *fōrbaje* ‘bojenje’, *kamēje* ‘kamenje’, *kōpaje* ‘kopanje’, *kōpaje* ‘kupanje’, *kōpītaje* ‘kotrljanje’, *kūxaje* ‘kuhanje’, *l’ōščīje* ‘lupine od luka’, *ōrōje* ‘preorana zemlja’, *pāmčeje* ‘pamćenje’, *pečēje* ‘pečenka’, *pōxaje* ‘pohanje’, *proščēje* ‘proštenje’, *spomījaje* ‘razgovor’, *strpl’ēje* ‘strpljenje’, *zīje* ‘zrnje’; *godovjōk* ‘muškarac koji slavi imendan’, *syjōk* ‘srndać’ itd.

Govornici su ovjerili i inačice *ījelīmje* ‘inje’ (prvi navedeni lik sadržava sustavni odraz sekundarnoga skupa *naj*, a u drugome je došlo do zamjene *n > m*).

3.4.9. Razvoj sonanta *l*

Ishodišni fonem *l* u govoru Svetoga Đurđa pretrpio je djelomičnu depalatalizaciju, dakle razvio se u *l*. Potvrđen je u svim položajima u riječi:

- u početnome: *lūdy* ‘ljudi’, *lūta* ‘ljut (N jd. ž. r.)’, *lūtsky* ‘ljudski’
- u središnjemu: *belōjek* ‘bjelanjak’,²⁵ *blūvaty* ‘povraćati’, *bōle/bōlše* ‘bolje (komp.)’, *čexūla* ‘češanj’, *fōlen* ‘hvaljen’, *klūč* ‘ključ’, *klūn* ‘kljun’, *kōnōpla* ‘konoplja’, *krōlestvo* ‘kraljevstvo’, *matōlice* ‘metilj (N mn.)’, *mōlec* ‘moljac’, *mrōvla* ‘mrav’, *nedēla* ‘nedjelja’, *nevōla* ‘nevolja’, *plūča* ‘pluća’, *plūnoṭy* ‘pljunuti’, *plūska* ‘pljuska’, *plūsnoṭy* ‘pljusnuti’, *pōle* ‘polje’, *pōstela* ‘postelja’, *pōlar* ‘čuvar polja’, *pōtsnexōla* ‘djevčeruša’, *smetūla* ‘lopatica za smeće’, *šūpl’y* ‘šupalj’, *vōla* ‘volja’, *vūglen* ‘ugljen’, *zadovōlen* ‘zadovoljan’, *zēmla* ‘zemlja’, *zgūleny* ‘oguljen’
- u završnome: *kōkōl* ‘kukolj’, *krōl* ‘kralj’, *kymžēl* ‘krmelj’, *matūl* ‘leptir’, *pryjatel* ‘prijatelj’, *rēcel* ‘okomak’, *šmṛkel* ‘sekret iz nosa’, *vočitel* ‘učitelj’, *žūl* ‘žulj’ itd.

²⁵ Fonem *l* u riječi *belōjek* ‘bjelanjak’ nije rezultat zamjene *l > l̄*, nego je *l* u njemu rezultat jotacije nakon dodavanja slabo plodnoga sufiksa **-janjek*. S istim je sufiksom u govoru Svetoga Đurđa potvrđena i imenica *žočōjek* ‘žutanjak’. Pregled primjerā iz općega leksika nastalih upotrebom toga sufiksa u različitim kajkavskim govorima te ludbreškopodravskih toponima u čijoj je strukturi isti sufiks vidi u Horvat (2018: 358).

Riječ sa značenjem ‘ponedjeljak’ potvrđena je u inačicama: *pondēl'ek/pondēlek*. Lik s depalataliziranim odrazom uklapa se u širu sliku ludbreškopodravskih govora s obzirom na to da je u dosad proučenim kajkavskim ludbreško-podravskim govorima u kojima nije depalataliran polazni /l/ iznimno potvrđen depalataliziran odraz polaznoga /l/ u toj riječi.

3.4.10. Razvoj sonanta /l/

Sonant /l/ kontinuirano ishodišni /l/ pojavljuje se u svim položajima u riječi:

- u početnome položaju: *Lajzynie* ‘toponim’, *laket* ‘lakat’, *laloška* ‘donja čeljust’, *lažl'ivac* ‘lažljivac’, *lōja* ‘lajati (3. l. jd. prez.)’, *lōsy* ‘kosa, vlasi’, *lēn* ‘lan’, *lēglo* ‘leglo’, *lēt* ⟨G jd. *lēda*⟩ ‘led’, *lesica* ‘lisica’, *lēpy* ‘lijep’, *lēsa* ‘dvorišna vrata’, *lēšjenk/lēšjank/lēšjak* ‘lješnjak’, *ličyty* ‘mazati’, *līpjō* ‘lipanj (DL jd.)’, *lištye* ‘lišće’, *Ločica* ‘mikrotoponim’, *lōf* ‘lov’, *Lōka* ‘ojkonim’, *lončōry* ‘lončar (N mn.)’, *lōny* ‘lani’, *lopāta* ‘lopata’ itd.
- u središnjemu položaju: *bēly* ‘bijel’, *blōk* ⟨L jd. *blōko*⟩ ‘prozor’, *bolī* ‘boljeti (3. l. jd. prez.)’, *črlēny* ‘crven’, *dēlate* ‘raditi (2. l. mn. prez.)’, *gledīm* ‘gledati (1. l. jd. prez.)’, *glēzej* || *glēzaj* ‘gležanj’, *glōva* ‘glava’, *xlōčke* ‘hlačice’, *igla* ‘igla’, *klōjec* ‘klanjac’, *kolōčy* ‘kolač (N mn.)’, *mēgla* ‘magla’, *mēlyn* ‘mlin’, *mīslym* ‘misliti (1. l. jd. prez.)’, *mlēko* ‘mlijeko’, *mōlyjō* ‘moliti (3. l. mn. prez.)’, *palnica* ‘podrum’, *plōvy* ‘plav’, *pōtly* ‘poslije’, *pīslōk* ‘prsluk’, *sēlo* ‘selo’, *slēčy* ‘skinuti, svući’, *sliva* ‘šljiva’, *slōny* ‘slan’, *stōlec* ‘stolac’, *velīmō* ‘kazati (1. l. mn. prez.)’, *zalejōla* ‘zalila’, *zđelamy* ‘zdjela (I mn.)’, *zgedī* ‘izgledati (3. l. jd. prez.)’ itd.
- u završnome položaju: *al* ‘ali’, *dōl* ‘dolina’, *yl* ‘ili’, *stōl* ‘stol’, *pōl* ‘pola’, *pōsel* ‘posao’, *vēsēl* ‘veseo’, *vōgel* ‘ugao’, *vōl* ‘vol’, *vōzel* ‘uzao, čvor’, *žal* ‘žao’ itd.

Ishodišni /l/ neizmijenjen je i na dočetu središnjega sloga, za što iz građe izdvajamo sljedeće primjere: *jōlša* ‘joha’, *kōlcy* ‘kolac (N mn.)’, *palnica* ‘podrum’, *pōlca* ‘palac (G jd.)’, *pōlne* ‘podne’, *predykōlnyca* ‘propovjedaonica’, *sēlba* ‘seoba’, *sēlsky* ‘seoski’, *stōlček* ‘stolčić’, *stōlny* ‘stolni’, *škropīlnyca* ‘škropionica’, *štōlny* ‘koji se odnosi na staju’ itd.

Sonant /l/ sustavno je ispred naglašenoga (dugoga i kratkoga) vokala *u* zamijenjen sonantom /l/. Potvrđuju to primjeri iz neimenskoga sloja leksika: *glūxy* ‘gluh’, *lūk* ‘luk, *Allium*’, *lūk* ‘lužnata tekućina u kojoj se pere rublje’, *lūkaty* ⟨3. l. jd. prez. *lūče*⟩ ‘viriti’, *lūščyty* ‘ljuštiti, otvarati; trijebiti’, *nalūknoyty se* ‘naviriti se, na brzinu pogledati’, *plūk* ‘plug’, *plūzty* ‘plužiti’, *poslūxnoyty* ‘poslušati’, *poslūšaty* ‘slušati’, *poslūšen* ‘poslušan’, *slūga* ‘sluga’, *zaslūzty* ‘zaslužiti,

zaraditi, zavrijediti'.²⁶ Ta je pojava potvrđena i u nekoliko²⁷ primjera u kojima se *l* nalazio ispred refleksa **u* u prednaglasnome položaju: *l'opina* 'lupina, ljuska', *l'oščina* 'lupina od luka; suha košuljica mahunarke', *l'oščije* 'lupine od luka'.²⁸

Ispred drugih vokala u leksiku idioglotskoga podrijetla sonant *l* u najvećemu broju primjera nije zamijenjen sonantom *l'*, nego su očuvani sljedovi: *la* (*blato* 'blato', *fōla* 'hvala', *laket* 'lakat', *slāma* 'slama', *slōtky* 'sladak'), *lō* (*glōva* 'glava', *lōsy* 'kosa', *plōvy* 'plav', *zlōto* 'zlatno'), *lē* (*lēčy sy* 'leći', *lēdyna* 'livada'), *le* (*gledī* 'gledati (3. l. jd. prez.)', *klecālo* 'klecalo', *klēčaty* 'klečati', *klēty* 'kleti, psovati', *lesica* 'lisica', *lēt* 'led', *ležāty* 'ležati', *plēča* 'leđa', *podlejāty* 'dodati malo vode pri kuhanju ili podgrijavanju jela', *žōlec* 'žalac'), *lę* (*blēčy* 'odjenuti', *glēzej* || *glēzaj* 'gležanj', *klēšče* 'klijesta', *klēt* 'klijet', *lęsa* 'ulaz u dvorište, kolni ulaz', *lęto* 'ljet; godina', *lęvy* 'lijevi', *mlęko* 'mlijeko', *slępy* 'slijep', *zaklęnty* 'zaključati', *želęzo* 'željezo'), *li* (*blīzo* 'blizu', *glīsta* 'glista', *klīčky* 'peteljka ploda voćke (N mn.)', *klīmaty* 'klimati', *klīpsaty* 'hodati dugo, teško i s naporom', *lipa* 'lipa', *listje* 'lišće', *nalīčyty* 'namazati', *velīste* 'reći (2. l. mn. prez.)', *vīle* 'vile', *vīlyca* 'vilica', *žlīca* 'žlica'), *ly* (*čāvly* 'čavao (N mn.)', *glīboky/glybōky* 'dubok', *gūlyty* 'guliti', *krōlyty* 'kruljiti', *māly* 'mali', *pōtly* 'poslije'), *lo* (*klōpkō* 'klupko', *lōnec* 'lonac', *plōxa* 'jaka i obilna kiša'), *lō* (*klōpa* 'klupa', *lōfka* 'olovka', *lōpāta* 'lopata', *Lōka* 'Luka Ludbreška', *polōvica* 'polovica', *stōlo* 'stol (L jd.)').

Zamjena *l > l'* pred drugim vokalima samo je iznimno potvrđena u nekoliko riječi – ispred odraza jata: *zōl'ef* 'sirište', *plēsniŷy* 'pljesniv', *sp'lesniŷety* 'postati pljesniv', *pryl'ępčyvy* u izrazu *pryl'ępčyvy bętek* 'zarazna bolest', te ispred odraza polaznoga *i*: *gl'iva* 'gljiva', *vūkl'ejek* <G jd. *vūkl'ejnka*> 'red na njivi kraći od ostalih' (~ psl. **klinъ*).

Polazni *l* zamijenjen je sonantom *l'* u još nekoliko riječi: *kūl'kō* 'koliko', *tūl'kō* 'toliko', *věl'ky* 'velik', *prēdel* 'predio, područje', *zvyrōl'ek* <N mn. *zvyrōl'ky*> 'izvor'.

²⁶ Arhaična riječ *l'ijenk* 'metalni klin kojim se pričvršćuje kotač na osovinu kola' možda se može pridodati ovdje pobrojanim primjerima. Budući da je u govorima u kojima **l* nije depalataliziran ona potvrđena s fonemom *l* – „*lu-jnj'ek*” (v. Vranić 2010: 182), pretpostavljamo da je u njoj *l* etimološki.

²⁷ Pojava nije sustavna ako se slijed **lu* nalazio u prednaglasnome položaju, što, primjerice, pokazuje primjer *lōbāja* 'lubanja'. Dok je u *Rječniku govora Svetog Đurđa* navedeno *lūb'ęnica* (v. Belović i Blažeka 2009: 218), moji su ispitanici riječ s istim značenjem ovjerali s *l*: *lōbęnyca* 'lubnica'. Pretpostavljamo da je riječ razmjerno nedavno posuđena u kajkavski iz standardnoga jezika (jer se ni biljka na koju se odnosi ne uzgaja tradicijski na tome području), na što bi upućivalo i mjesto naglaska (usp. štok. *lubēnica*).

²⁸ U zabilježenoj frazemu *lępa kaj glūmyca* 'izrazito lijepa' riječ *glūmyca* utjecaj je hrvatskoga standardnog jezika, stoga u njoj ne dolazi do promjene *l > l'* ispred *u*; ispitanici tvrde da značenje 'glumiti', ovisno o kontekstu, imaju glagoli *igraty* i *pretstōvlaty*.

Završni se *l* u oblicima muškoga roda jednine glagolskoga pridjeva radnoga sustavno odrazio kao *v* (odnosno, na apsolutnome kraju izgovorne cjeline – *f*, što je rezultat zamjene zvučnoga opstruenta bezvučnim u tome položaju):²⁹ *dòšef* ‘došao’, *xmíf* ‘umio’, *kòštaf* ‘kušao’, *náfčyf* ‘naučio’, *namòčyf* ‘namočio’, *napičyf* ‘nabo’, *napràyvf* ‘napravio’, *pítáf* ‘pitao’, *pòjef* ‘pojeo’, *podvòryf* ‘podvorio, poslužio’, *prèspaf* ‘prespavao’, *pregovòrjaf* ‘prigovarao’, *scèpaf* ‘nacijepao’, *spomínaf* ‘razgovarao’, *zòbyf* ‘zaboravio’, *rázmef* ‘razumio’, *vùpaf* ‘usudio’ itd.

Slijed *rf* u oblicima muškoga roda jednine glagolskoga pridjeva radnoga očuvan je ako je *r* naglašen (npr. *cvřf* ‘pržio’, *dřf* ‘trošenjem uništavao’, *xmřf* ‘umro’), no u slijedu u kojemu je *r* bio nenaglašen umetnut je vokal *a* između *r* i *f* kao odraza završnoga **l*, čime se izgubila slogotvornost *r* (npr. *nàžraf* ‘nažderao’, *òtpraf* ‘otvorio’, *pòtraf* ‘razbio’, *prèdraf* ‘probušio’, *prèstraf* ‘prostro’, *pripraf* ‘pritvorio’, *rèzdraf* ‘razderao’, *vùpraf* ‘upro’, *zàpraf* ‘zatvorio’).

3.4.11. Razvoj sekundarnoga skupa *laj*

Sekundarni skup *laj* nakon ispadanja poluglasa *i* fuzijske jotacije izjednačio se s polaznim *l*, pa su i njihovi odrazi isti: *bíle* ‘bilje’, *blačíle* ‘odjeća’, *dyxòle* ‘miodrije’, *keľe* ‘ljepilo’, *kòle* ‘hrpa kolaca’, *Myxòle* ‘blagdan svetoga Mihovila’, *pòvrtelē* ‘povrće’, *podòle* ‘podnožje vinograda’, *prēle* ‘niz rupa’, *prèstole* ‘prijestolje’, *sòxòle* ‘suho granje’, *vesēle* ‘veselje’, *zēle* ‘zelje’, *žíle* ‘mnoštvo žila’; *kyselòk* ‘velika kiselica, *Rumex acetosa*’, *selòk* ‘seljak’, *steklòk* ‘živčana, svadljiva osoba’, *veselòk* ‘veseljak’, *vòlòk* ‘ulište, pčelinjak’; *solòm* ‘sol (I. jd.)’ itd.

Isti odraz pojavljuje se po analogiji u riječi *òle* ‘ulje’, premda ona nije idio-glotskoga podrijetla (usp. lat. *oleum*).

3.4.12. Razvoj primarnih skupova *bj*, *mj*, *pj*, *fj*, *vj*

Između sastavnica primarnih skupova *bj*, *mj*, *pj*, *fj*, *vj* sustavno je umetnut epentetski *l*, koji je zatim jotiran, a zbog daljnjega razvoja (djelomične depalatalizacije) u suvremenome je stanju potvrđen *l*:

- *bj*: *glòbleš* ‘glodati /o kosti/ (2. l. jd. prez.)’, *gròbleš* ‘grabiti (2. l. jd. prez.)’, *vogìble* ‘micati se (3. l. jd. prez.)’, *zgùbleny* ‘izgubljen’ itd.
- *mj*: *drēmlemo* ‘drijemati (1. l. mn. prez.)’, *jēmlem* ‘uzimati (1. l. jd. prez.)’, *zēmľa* ‘zemlja’ itd.
- *pj*: *cèpleny* ‘cijepljen’, *čvòple* ‘kapati (3. l. jd. prez.)’, *dròpleš* ‘grepsti (2. l. jd. prez.)’, *ftòplaty se* ‘utapati se’, *xrìple* ‘hripati (3. l. jd. prez.)’, *jòplēm* ‘krpati (1. l. jd. prez.)’, *kònòpla* ‘konoplja’, *kòplēmō se* ‘kupati se (1. l. mn. prez.)’, *presòplaty* ‘otežano disati; teško dolaziti do zraka pri di-

²⁹ Pretpostavljamo razvoj *l > u > v*.

sanju’, *siplem* ‘sipati (1. l. jd. prez.)’, *stypľěje* ‘strpljenje’, *ščipľeš* ‘štupati (2. l. jd. prez.)’ itd.

- *fj*: *zašrôjfleny* ‘učvršćen vijkom’ itd.
- *vj*: *čůvľe* ‘čuvati (3. l. jd. prez.)’, *dôvľejo* ‘davati (3. l. mn. prez.)’, *xmĩvľem se* ‘umivati se (1. l. jd. prez.)’, *naprôvľeny* ‘napravljen, učinjen’, *podľevľejo se* ‘dodati malo vode pri kuhanju ili podgrijavanju jela (3. l. jd. mn. prez.)’, *ponôvľaty* ‘ponavljati’, *popěvľem* ‘pjevati (1. l. jd. prez.)’, *popľovľena* ‘poplavljen (N jd. ž. r.)’, *posprôvľeny* ‘pospremljen’, *postôvľaty* ‘postavljati’, *pozdrôvľaty* ‘pozdravljati’, *preprôvľeny* ‘pripremljen’, *sekůvľe* ‘ispuhivati nos (3. l. jd. prez.)’, *stepôvľe se* ‘tresti se (3. l. jd. prez.)’, *šivľe* ‘šivati (3. l. jd. prez.)’ itd.

Komparativni lik *skôplěšy* ‘skuplji’ specifičan je jer je tvoren nastavkom *-ješy*, pa je *i* u njemu provedena jotacija epentetskoga *l*.

Od opisanoga razvoja odudara pridjev *črlěny* ‘crven’ – prema Matasoviću i dr. (2016: 115–116), fonem *l* u dijalektnim likovima tipa *črlen/crlen* tumači se kao rezultat jotacije epentetskoga *l* (psl. *čbrvjenn̄ > *čbrvljenn̄ > črlen); sukladno tomu, fonem *l* u liku *črlěny* trebao bi se interpretirati kao rezultat depalatalizacije tako nastaloga *l̄*.

3.4.13. Razvoj sekundarnih skupova *baj*, *maj*, *paj*, *vaj*

U sekundarnim skupovima *baj*, *paj*, *maj*, *vaj* nakon gubljenja šva sustavno je izostalo umetanje sonanta *l*, pa ni jotacija nije provedena:

- *bj*: *bôbjy* ‘bablji’, *grôbjy* ‘groblje’, *rĩbjy* ‘riblji’, *šĩbjy* ‘šibljy’, *Šĩbjy* ‘mikrotoponim’, *žôbjy* ‘žablji’
- *mj*: *cĩmje* ‘cime, izdanci (zbir.)’, *gřmje* ‘grmlje’, *Gřmje* ‘mikrotoponim’
- *pj*: *křpjy* ‘tekstilni predmeti’, *snôpjy* ‘snoplje’
- *vj*: *Borôvjy* ‘mikrotoponim’, *dyvjôk* ‘1. divljak, necivilizirana osoba; 2. necijepljena voćka’, *dĩvjy* ‘divlji’, *drěvjy* ‘drvlje’, *koprĩvjy* ‘koprive’, *křvjôm* ‘krv (I jd.)’, *zdrôvjy* ‘zdravlje’.

Od sustavnoga razvoja odudara riječ *škrôbľyca* ‘škrabica, kutijica/košarica za prikupljanje milostinje’ (< psl. *skorběja) – u njoj je nakon gubljenja šva umetnut epentetski *l*, koji je zatim i jotiran.

3.4.14. Razvoj skupova *jt*, *jd*

U izvedenicama od glagola *ity* nastalima predmetanjem prefikasa s vokalskim dočetkom *zijej* je izbjegnuto zamjenom *i > j* ako je naglasak na vokalu ispred toga *j*, čime je u infinitivu nastao skup *jt*, a u prezentskim i imperativnim oblicima skup *jd*. Ti su skupovi očuvani u istraženoj govoru: *dôjty* (1. l. jd. prez. *dôjdem*)

‘doći’, *nōjty* ⟨1. l. jd. prez. *nōjdem*⟩ ‘naći’, *prējty* ⟨3. l. jd. prez. *prējde*⟩ ‘prijeći’, *snōjty se* ⟨1. l. jd. prez. *snōjdem se*⟩ ‘snaći se’, *vuǰty* ⟨1. l. mn. prez. *vūǰdemǝ*⟩ ‘pobjeći’, *zǰjty* ⟨3. l. jd. prez. *zǰjde*⟩ ‘zaći /o Suncu/’, *zǰjty se* ⟨3. l. jd. prez. *zǰjde se*⟩ ‘isplatiti se’ itd. Ako vokal prefiksa nije naglašen, ne provodi se zamjena $i > j$ i zijeve opstaje: *mymǝity se* ⟨1. l. mn. prez. *mymǝidemǝ se*⟩ ‘mimoići se’. U izvedenicama od glagola *ity* nastalima predmetanjem prefikasa s konsonantskim dočetkom umetnut je iza vokala *i* sekundarni *j* – tako se *i* u tim glagolima u infinitivu pojavljuje skup *jt*, a u prezentskim i imperativnim oblicima skup *jd*: *đijty* ⟨1. l. jd. prez. *đijdem*⟩ ‘otići’, *rezijty se* || *razijty se* ⟨3. l. jd. prez. *rezijde se* || *razijde se*⟩ ‘raspasti se’, *zaǝbijty* ⟨1. l. jd. prez. *zaǝbijdem*⟩ ‘zaobići’, *zijty* ⟨1. l. jd. prez. *zijdem*⟩ ‘izići; sići’.

Zamjena $i > j$ potvrđena je i u niječnim prezentskim i imperativnim oblicima glagola *ity* ‘ići’: *nējdem* (1. l. jd. prez.), *nējdyte* (2. l. mn. imp.), no potvrđeni su, čak i u govoru istoga ispitanika, i oblici u kojima je pojednostavnjen konsonantski skup (*jd > d*): *nē deš* (2. l. jd. prez.), *nē dy* (2. l. jd. imp.).

3.4.15. Razvoj sonanta *j*

Sonant *j* pojavljuje se u dativnim oblicima osobnih zamjenica za 1. i 2. lice jednine te povratne zamjenice: *měj*, *těj*, *sěj* te u obliku *něj* ‘ne bi’ (prethodno je *by* analogijom u svim licima).

Glagoli I. vrste s infinitivnim dočetkom *-ity*, *-ety*, *-ejaty* imaju imperativne oblike sa specifičnim razvojem glasa *j*. U obliku za 2. l. jd. potvrđene su dublete – u jednoj se inačici *j* ostvaruje izrazito reducirano, a u drugoj se u potpunosti gubi. Čini se da se *j* gubi kad se nalazi na apsolutnome kraju rečenice, a dolazi li iza imperativnoga oblika kakva druga riječ, potvrđene su i inačice s gubljenjem *j* i inačice koje sadržavaju izrazito reducirani *j*. U obliku za 2. l. mn. uglavnom je potvrđena reducirana realizacija *j*. Izdvajamo primjere: a) glagoli s infinitivnim dočetkom *-ity*: *xmǝ* || *xmî* (2. l. jd.), *xmǝite* (2. l. mn.) ‘umiti’; *ǝǝdbrǝ* || *ǝǝdbrî* (2. l. jd.), *ǝǝdbrǝite* (2. l. mn.) ‘obrijati’; *ǝǝkrǝ* || *ǝǝkrî* (2. l. jd.), *ǝǝkrǝite* (2. l. mn.) ‘pokriti’; *skrǝ* || *skrî* (2. l. jd.), *skrǝite* (2. l. mn.) ‘skriti’; *spǝ* || *spî* (2. l. jd.), *spǝite* (2. l. mn.) ‘popiti’; *zašǝ* || *zašî* (2. l. jd.), *zašǝite* (2. l. mn.) ‘zašiti’; *zbǝ* || *zbî* (2. l. jd.), *zbǝite* (2. l. mn.) ‘istući, prebiti’; b) glagoli s infinitivnim dočetkom *-ety*: *plǝ* || *plê* (2. l. jd.), *plǝite* (2. l. mn.) ‘plijeвити’; *zacvrǝ* || *zacvrê* (2. l. jd.), *zacvrǝite* (2. l. mn.) ‘istopiti /o salu/’; *zgrǝ* || *zgrê* (2. l. jd.), *zgrǝite* (2. l. mn.) ‘ugrijati’; c) glagoli s infinitivnim dočetkom *-ejaty*: *dǝlǝ* || *dǝlê* (2. l. jd.), *dǝlǝite* (2. l. mn.) ‘doliti’; *nalǝ* || *nalê* (2. l. jd.), *nalǝite* (2. l. mn.) ‘naliti’; *zalǝ* || *zalê* (2. l. jd.), *zalǝite* (2. l. mn.) ‘zaliti’; *zlǝ* || *zlê* (2. l. jd.), *zlǝite* (2. l. mn.) ‘izliti’; *nasmǝ* || *nasmê* (2. l. jd.), *nasmǝite* (2. l. mn.) ‘nasmijati’.

Sonant *j* u određenim se uvjetima pojavljuje u deklinaciji i tvorbi.³⁰

Osnova je proširena sonantom *j* u kosim padežima pri deklinaciji općih imenica i imena m. r. *a*-deklinacije (npr. osobnih imena, osobnih nadimaka, zoonima i sl.):

- ako im osnova u N jd. završava vokalom *y* (odn., u N jd. imaju nastavak *-ø*): *Lácý* <GA jd. *Lácýja*, DL jd. *Lácýjo*, I jd. *Lácýjom...*>, *Vlády* <GA jd. *Vládyja*, DL jd. *Vládyjo*, I jd. *Vládyjom...*> (tako i *Júly*, *Nõcy*, *Rúdy* itd.), *táksy* <GA jd. *táksýja*, DL jd. *táksýjo*, I jd. *táksýjom...*>
- ako im osnova u N jd. završava vokalom *i* (odn., u N jd. imaju nastavak *-ø*): *menî* <G jd. *menîja*, DL jd. *menîjo*, I jd. *menîjom...*> ‘jelovnik’.

Osnova je proširena umetkom *-yj-* u kosim padežima pri deklinaciji:

- općih imenica i imena (npr. osobnih imena, osobnih nadimaka, zoonima i sl.) m. r. *a*-deklinacije s nastavkom *-ø* u N jd.: *Dárko* <GA jd. *Dárkyja*, DL jd. *Dárkyjo*> (tako i *Xúgo*, *Márko*, *Míro*, *Pěro*, *Štěfo*; *Mědo* itd.), *mángo* <GA jd. *mángýja*, DL jd. *mángýjo*> (tako i *tángo*)
- dijela imena (npr. osobnih imena, osobnih nadimaka, zoonima i sl.) m. r. *a*-deklinacije s nastavkom *-a* u N jd.: *Fěrda* <GA jd. *Fěrdýja*, DL jd. *Fěrdýjo*> (tako i *Lúdva*, *Miška*). Uz ova imena koja se dekliniraju samo po *a*-deklinaciji, potvrđena su i neka koja se mogu deklinirati po dvjema deklinacijama (npr. *Íva* <Ívyja... || Íve...>; *Jóža* <Jóže... || Jóžýja...>; *Šúra* <Šúre || Šúryja...>).

Osnova se proširuje i u tvorbi posvojnih pridjeva.

Osnova je proširena sonantom *j* u tvorbi posvojnih pridjeva od općih imenica i imena m. r. *a*-deklinacije (npr. osobnih imena, osobnih nadimaka, zoonima i sl.):

- ako im osnova u N jd. završava vokalom *y* (odn., u N jd. imaju nastavak *-ø*): *Lácý* ~ *Lácýjef* || *Lácýjoř*, *Vlády* ~ *Vládyjef* || *Vládyjoř* itd.

Osnova je proširena umetkom *-yj-* u tvorbi posvojnih pridjeva:

- od općih imenica i imena m. r. *a*-deklinacije (npr. osobnih imena, osobnih nadimaka, zoonima i sl.) s nastavkom *-ø* u N jd.: *Bóžo* ~ *Bóžyjef* || *Bóžýjoř*, *Míro* ~ *Míryjef* || *Míryjoř* itd.
- od dijela imena (npr. osobnih imena, osobnih nadimaka, zoonima i sl.) m. r. *a*-deklinacije s nastavkom *-a* u N jd. (no potvrđene su različite tvorbene inačice, čak i u idiolektu istoga ispitanika): *Šúra* ~ *Šúr-yjefl-yjořl-ynl-øř*, *Fěrda* ~ *Fěrd-yjefl-yjořl-øř*, *Gřga* ~ *Gřg-yjefl-yjořl-øř*, *Íva* ~ *Ív-yjefl-yjořl-øř*, *Jóža* ~ *Jóž-yjefl-yjořl-ynl-øř*, *Lúdva* ~ *Lúdv-yjefl-yjořl-øř*, *Pišta* ~ *Pišt-yjefl-yjořl-øř*, *Rúda* ~ *Rúd-yjefl-yjořl-øř*, *Žiga* ~ *Žig-yjefl-yjořl-øř*.

³⁰ U ovome odlomku preispitane su i doradene neke interpretacije navedene u Horvat (2012b: 263–264; 2015: 117–119).

Sonant *j* očuvan je i u nekoliko primjera asimilacijske jotacije – glas koji prethodi sonantu *j* jotiran je, no *j* se pritom s njime ne stapa, nego opstaje: *dlôčje* ‘dlake (zbir.)’, *grûžje* ‘grude /obično o zemlji/’, *tičjy* ‘ptičji’, *Ṭorīčje* ‘mikrotoponim’ (< *ṭorīca*), *Vočjê gŕlô* ‘mikrotoponim’, *vrôžjy* ‘vražji’ itd.

U samo nekoliko riječi idioglotskoga podrijetla potvrđeno je umetanje sekundarnoga, neetimološkog *j* između vokala i konsonanta: *cùjza* ‘kobila’, *cùjzek* ‘ždrijebe’ (~ **cuzati* ‘sisati’), *gòjt* ‘god (čestica)’, *kùjsa* ‘ženka psa’, *kùjsek* ‘psić’, *kùjsnyca* ‘pseća kućica’, *Lájzyna/Lájzyne* ‘mikrotoponim’ (v. Horvat 2018: 118). Sekundarni *j* pojavljuje se i u nekoliko riječi alogltskoga podrijetla (v. poglavlje 3.5.).

Sonant *j* gubi se u tvorbi deminutiva od zbirnih imenica ispred sufiksa *-yče*: *cvětyče* ‘cvijecé’, *grôzdyče* ‘grožđe’, *pěryče* ‘perje’, *zdrôvyče* ‘zdravlje’ i sl.

U upitno-odnosnoj zamjenici *káj* ‘što’ i tvorenicama (npr. *někaj* ‘nešto’, *nikaj* ‘ništa’, *sikaj* ‘svašta’, *kòjekáj* ‘bilo što’, *zákaj* ‘zašto’ i sl.) sonant *j* u završnome položaju očuvan je; sonant *j* izgubio se u izrazu *ka nê* ‘zar ne’.

3.4.16. Razvoj sonanta *r*’

Polazni palatalni sonant **r*’ odrazio se kao slijed *rj* u riječima u kojima se u cijeloj paradigmi nalazio u intervokalnome položaju, dakle u riječima u kojima ni u jednome obliku paradigme nije dolazio u završnome položaju. Odnosi se to dakle na sljedeće kategorije:

- imenica *večêrja* ‘večera’
- prezent i imperativ glagola *xmrěty* ‘umrijeti’ i *óraty* ‘orati’: *xmêrje* (3. l. jd. prez.), *órjem* (1. l. jd. prez.), *órjy* (2. l. jd. imp.)
- u glagolskome pridjevu trpnome glagola IV. vrste koji se tvori morfemom *-en*: *xmòrjeny* ‘ubijen’, *pořúrjeny* ‘pofuren, preliven kipućom vodom’, *pořvôřjena* ‘pokvaren (N jd. ž. r.)’, *popôřjeny* ‘poparen’, *raspôřjeny* ‘rasparan’, *razbûrjeny* ‘iritiran, izazvan, nemiran’, *skûrjeny* ‘izgoren’, *zaxîrjeny* ‘zakržljao, nerazvijen’, *zvárjenô* ‘ukiseljen, usiren /o mlijeku/ (N jd. s. r.)’
- u svim oblicima glagola V. vrste s dočetkom *-rjaty*: *dořvôřjaty se* ‘ulagivati se’, *dořôřjaty* ‘dogorijevati’, *nagořôřjam* ‘nagovarati (1. l. jd. prez.)’, *ođgořôřjaty* ‘ođgovarati’, *pretvôřjaty se* ‘pretvarati se’, *prygořôřjajo* ‘prigovarati (3. l. mn. prez.)’, *scêřjaty se* ‘obrecati se’, *têřjaty* ‘potraživati dug’, *večêřjaty* ‘večerati’, *zařôřjaty* ‘oranjem zatrpavati korov’, *zagořôřjaty* ‘zagovarati’, *zamêřjaty se* ‘zamjerati se’.

Potvrđene su inačice *mòrje/môre* ‘more’ – prvi je lik stariji i konzervativniji, a drugi (bez *j*), sve češći u upotrebi čak i među starijim ispitanicima, posljedica je utjecaja standardnoga jezika.

Ako se polazni **r*' barem u jednome obliku paradigme nalazio u završnome položaju, dao je *r* u cijeloj paradigmi (dakle i u intervokalnome položaju): *cār* <G jd. *cāra*> 'car', *ložōžōr* <G jd. *ložōžōra*> 'torba s dvjema ručkama izrađena od slame ili rogoza', *maxûr* <L jd. *maxûro*> 'mjuhur', *mesōr* <G jd. *mesōra*> 'mesar', *zlatōr* <G jd. *zlatōra*> 'zlatar', *zvōnōr* <L jd. *zvōnōro*> 'zvonar' itd.

3.4.17. Razvoj opstruenta *x*

Opstruent *x* pojavljuje se na svojem etimološkom mjestu:

- u početnome položaju u riječima: *xāpyty se* 'prihvatiti se, početi', *xityty* 'baciti', *xīža* 'kuća; soba', *xōdaty* 'hodati', *xībet* 'hrbat', *xīdaty* 'glodati', *xīglaty* 'hrkati u snu (3. l. jd. prez.)', *Xrvōt* 'Hrvat', *xūdy* 'zločest, opak' itd.
- u središnjemu položaju u riječima: *bōxa* 'buha', *brēxaty* 'kašljati, hrop-tati', *dūxa* 'miris', *jāxaty* 'jahati', *jūxa* 'juha', *māčōxa* 'mačeha', *maxûr* 'mjuhur', *mēxey* 'mahovina', *mūxa* 'muha', *nīxaty se* 'njihati se', *rēxy* 'orah (N mn.)', *pēxaty* 'dirati; zadirivati', *plōxa* 'jaka i obilna kiša', *rāsōxe* 'drvena poljoprivredna alatka', *snēxa* 'snaha', *strēxa* 'nadstrešnica', *sūxō* 'suho', *tīxy* 'tih', *vūxō* 'uho' itd.
- u završnome položaju u riječima: *brēx* 'kašalj', *grāx* 'grah', *grēx* 'grijež', *krūx* 'kruh', *mēx* 'mijeh', *pōx* 'puh', *prōpōx* 'propuh', *rēx* 'orah', *strōx* 'strah', *zōpōx* 'zamet, zapuh, vjetrom nanesen snijeg' itd.

Očuvan je na svojem etimološkom mjestu i ispred sonanata, bez obzira na položaj:

- u početnome položaju: *xlāče* 'hlače', *xlādentya* 'hladetina', *xlōt* 'hlad', *xlēp* 'hljeb, kruh okrugla oblika', *xrōčnōty* 'hračnuti', *xrōst* 'hrast', *xrēn* 'hren', *xrīplē* 'hripati (3. l. jd. prez.)', *xrōšć* 'hrušt', *xrōna* 'hrana', *xrōnyty* 'hraniti'
- u središnjemu položaju: *blīxnōty* 'naglo proliti', *dēxnem* 'dahnuti (1. l. jd. prez.)', *napūxjeny* 'srdit, ljut', *ōčēxnōty* 'otrgnuti', *počōxlaty* 'počešati', *poslūxnōty* 'poslušati (svr.)', *prexlādly* 'prehladiti (gl. prid. rad., m. r. mn.)', *pēxnōty* 'dodirnuti', *raščēxnōty* || *reščēxnōty* 'raskoliti', *spīxlo* 'istrunuti, dotrajati, raspasti se, propasti (gl. prid. rad., s. r. jd.)', *spīxnejo* 'naglo i odjednom poletjeti /o pticama/ (3. l. mn. prez.)', *spūxne* 'puhnuti (3. l. jd. prez.); osloboditi se kroz usta /o suvišnome zraku u probavnome sustavu/ (3. l. jd. prez.)', *vīxje* 'vrhnje', *zaxlīknōty se* 'zagrenuti se'.

Fonem *x* izgubio se u oblicima prezenta glagola *štēty* 'htjeti' – *ōčem*, *ōčeš* itd. u početnome položaju. Budući da se aorist u govoru ne rabi te da je relikat aorista pomoćnoga glagola *bīty* za tvorbu kondicionala jednak za sva lica (*by*), izostanak

x u obliku 1. l. jd. (*jô by*) može se protumačiti kao rezultat analoškoga ujednačavanja, a ne gubljenja fonema *x*.

Opstruent *x* izgubio se i u *allegro*-obliku³¹ 2. l. jd. imperativa glagola *xodity* – *òj* ‘dođi’ (< **xoj* < **xoi* < **xodi*; vjerojatno je tu došlo do potpune lenicije intervokalnoga *d*, nakon čega je *i > j*), dok je u supostojećemu obliku za isto lice – *xòdy* – postojan. U 2. l. mn. imperativa istoga glagola opstruent *x* čuva se i u *allegro*-obliku *xòte* (npr. u izrazu *Xòte sîm!*) i u neutralnome obliku *xòdyte* (npr. u izrazima *Xòdyte pò trôgo!* i *Xòdyte pò rêdo!*).

Primjenom različitih metoda prikupljanja građe uočeno je da sudbina *x* iza konsonanata katkad ovisi o tempu govora. Pri ciljanome ispitivanju s pomoću upitnika ispitanici riječi / višerječne izraze (najčešće sa strukturom *prijedlog* + *punoznačna riječ*) uglavnom izgovaraju izolirano, izvan rečeničnoga konteksta. U tome slučaju često (ali ne uvijek) potvrđuju postojanost fonema *x*. S druge strane, u spontanome se, bržem govoru opstruent *x*, nakon što eventualno prouzroči zamjenu prethodnoga zvučnoga opstruenta bezvučnim, može reducirati, odnosno slabije artikulirati (riječ je o fonetskoj pojavi, koju bilježimo grafemom u eksponentu) ili se u potpunosti izgubiti (rjeđe). Tako bilježimo: *sxitaty* || [*s^xitaty*] || *sítaty* ‘pobacati’, *sxlôpy* || [*s^xlôpy*] || *slôpy* ‘ishlapjeti (3. l. jd. prez.)’, *sxrústaty* || [*s^xrústaty*] || *srústaty* ‘zdrobiti zubima’, ali i primjere bez gubljenja: *sxrônyty* || [*s^xrônyty*] ‘othraniti’. Pri dodiru prijedloga i punoznačne riječi potvrđene su sve tri inačice: *Xêmovec* <G s *Xêmoſca* || [*s^Xêmoſca*] || *s Êmoſca*, I *pret Xêmoſcom* || [*pret^Xêmoſcom*] || *pret Êmoſcom* ‘Hemovec, dio Svetoga Đurđa’, *s Xrženice* || [*s^Xrženice*] || *s Rženice* ‘Hrženica (G)’, *Xybêžže* <G s *Xybêžža* || [*s^Xybêžža*] || *s Ybêžža*, *ot Xybêžža* || [*ot^Xybêžža*] || *ot Ybêžža*, *pôlek Xybêžža* || [*pôlek^Xybêžža*] || *pôlek Ybêžža*); A *f Xybêžže* || [*f^Xybêžže*] || *f Ybêžže* ‘toponim’, *Xržišča* <G s *Xržišča* || [*s^Xržišča*] || *s Ržišča*, D *k Xržiščo* || [*k^Xržiščo*] || *k Ržiščo*); usp. Horvat (2018: 477, 496).

Opstruent *x* ima poseban razvoj u završnome položaju u gramatičkim morfemima (ovdje se donose samo osnovni podatci (usp. Horvat 2012b) jer je za veću preciznost u opisu potrebno provesti dodatna, detaljnija morfološka istraživanja).

S jedne strane, zamijenjen je fonemom *j* u gramatičkome morfemu L mn. svih triju rodova u imeničkoj (-*ax* > -*aj*) i u pridjevsko-zamjeničkoj deklinaciji: *blòkaj* ‘prozorima’, *gòricaj* ‘vinogradima’, *gredicaj* || *grđicaj* ‘komadima obrađene zemlje na vrtu’, *lájcaj* ‘škrinjama’, *nógaj* ‘nogama’, *nôjžaj* ‘tavanima’, *ròkaj* ‘rukama’, *šosédaj* ‘susjedima’, *šatòflynaj* ‘novčanicima’, *Trojòkaj* ‘Duhovima’, *žènaj* ‘ženama’ itd.; *črlènaj* ‘crvenim’, *dògaj* ‘dugim’, *lùbreškaj* ‘ludbreškim’, *nakînčanaj* ‘ukrašenim, urešenim’, *napîsanaj* ‘napisanim’, *nôvaj* ‘novim’, *poťftaj*

³¹ Čurković (2014: 50) *allegro*-oblike definira kao oblike koji su zbog brza izgovora i česte upotrebe skraćeni. Termin, primjerice, upotrebljavaju i Galić i Lisac (2015: 10).

‘razbijenim’, *skûxanaxaj* ‘skuhanim’ itd.; *mòjaj* ‘mojim’; *drûgaj* ‘drugim’ itd. U množinskim lokativnim oblicima *gostêj*, *přsêj* i *zobêj* polazni *x* zamijenjen je također s *j* (prema *i*-osnovama: *-ex > -ej*). Katkad je u G mn. zamjenice *sê* ‘sav’ potvrđen oblik u kojemu je polazni *x* zamijenjen sonantom *j*: *sêj* (*pòtly Sêj svêcy* ‘poslije Svih svetih’, *ot sêj šalôt* ‘od svih salata’).

S druge strane, u G mn. pridjevsko-zamjeničke deklinacije opstruent *x* sustavno je izgubljen (*-ix > y*): *betêžny* ‘bolesnih’, *dîvjy* ‘divljih’, *drÿvêny* ‘drvenih’, *kočkîvy* ‘crvljivih’, *slôtky* ‘slatkih’, *stôry* ‘starih’, *svîjnsky* ‘svinjskih’; *nâšy* ‘naših’; *drûgy* ‘drugih’ itd. Do iste pojave analogijom je došlo i u G mn. svih triju rodova imenica (*-y* prema pridjevsko-zamjeničkoj deklinaciji): *čúčy* ‘kokoši’, *dêčky* ‘mladića’, *fâry* ‘župā’, *gÿžzdy* ‘gnijezdā’, *knîgy* ‘knjigā’, *koļôčy* ‘kolača’, *pîceky* ‘pilića’, *rožičy* ‘rogača’, *slîvy* ‘šljivā’, *vrôty* ‘vratā’, *zôjcy* ‘zečevā’, *žgôncy* ‘žganaca’ itd. Opstruent *x* izgubljen je i u sljedećim lokativnim oblicima imenica koje pripadaju skupini *pluralia tantum*: *kôly* ‘kolima’, *plêčy* ‘leđima’, *přsy* ‘pr-sima’, *vrôty* ‘vratima’, *Sêsvety* ‘Sesvetama Ludbreškim’. Opstruent *x* također je izgubljen u množinskome lokativnom obliku *jêjcy* ‘jajima’. Ipak, čini se da se u obliku *jîx/jyx* opstruent *x* čuva (*nê ga jyx*; *bež jîx*).

Riječi *čexul’a* ‘češanj’, *raščêxnôty* || *reščêxnôty* ‘raskoliti, rastrgati’, *čêxaty* ‘čijati perje; kidati, trgati /npr. o platnu/’, *čexâra* ‘aktivnost skidanja perja; tuč-njava (pren.)’ i sl. povezujemo s glagolom *čêšaty* (< psl. **česati*), a prema Gluhaku (1993: 175), zamjena *š > x* ekspresivnoga je postanja.

Riječ *nôjže* ‘tavan’ nastala je od polaznoga izraza **na xiže* – nakon gubljenja intervokalnoga *x*, zijeve je izbjegnuto zamjenom *ai > aj >* (zbog susjedstva nazala) *ôj*.

3.4.18. Razvoj opstruenta **t*

Polazni **t* dao je *č* (kao i polazni **č*): *brôčaty se* ‘okretati se’, *čêr* ‘kći’, *domôčy* ‘domaći’, *gôčke* ‘gaće’, *xormastôča* ‘glupost’, *máčoxa* ‘maćeħa’, *môčy* ‘moći’, *nêčem* ‘htjeti (1. l. jd. niječ. prez.)’, *nôč* ‘noć’, *nosêča* ‘trudna’, *ôpčyna* ‘općina’, *obêčaty* ‘obećati’, *pâmčeye* ‘pamćenje’, *pêčy* ‘peći’, *pêč* ‘peć’, *plôčča* ‘plaća’, *plôčaty* ‘plaćati’, *pobêčy* ‘pobjeći’, *plêča* ‘leđa’, *plûčča* ‘pluća’, *pomôčy* ‘pomoći’, *srêčen* ‘sretan’, *svâčaty* ‘shvaćati’, *svêča* ‘svijeća’, *tič* (N mn. *tičy*) ‘ptić’, *tôčy* ‘tući’, *vêč* ‘već’, *vrêča* ‘vreća’, *vrôčy* ‘vruć’, *zdičy* ‘dignuti’, *zmêčem* ‘mesti (1. l. jd. prez.)’, *žočôjek* ‘žutanjak’.

Fonem **t* u početnome položaju nalazio se i u psl. **tud’b*. U kontinuantu *tûžy* ‘tuđ’ i izvedenicama od nje (npr. *tožîna* ‘tuđina’, *tožînec* ‘tuđinac’) nije se odrazio kao *č*, nego kao *t*, što je rezultat disimilacije proširene u govorima od slovenskoga (*tuj*) do makedonskoga (*myč*) jezika (u bugarskome je već *чужд*).

3.4.19. Razvoj konsonantskih skupova *stj i *skj

Polazni konsonantski skupovi *stj i *skj izjednačili su se te odrazili kao *šč*: *blešći se* ‘blijestati (3. l. jd. prez.)’, *dopušćaty* ‘dopuštati’, *xrošč* ‘hrušt’, *iščem* ‘tražiti (1. l. jd. prez.)’, *klješće* ‘kliješta’, *koščica* ‘koštica’, *křščeny* ‘kršten’, *kuščar* ‘gušter’, *mōšča* ‘mast’, *naměščaty se* ‘namještati se’, *natěšće* ‘natašte’, *pīščaty* ‘piskati’, *pīšće* ‘pile’, *pyščōjec* ‘prišt’, *počāščena* ‘počašćen (N jd. ž. r.)’, *preměščaty* ‘premještati’, *priteščyca* ‘tjeskoba’, *proščēje* ‘proštenje’, *pūščancy* ‘komadići mekanoga tijesta koji se ukuhavaju u kipuću juhu’, *pūščaty* ‘puštati’, *spūščaty* ‘spuštati’, *ščāpyty* ‘iznenada zgrabiti’, *ščēje* ‘neishranjena životinja /uglavnom o peradi/’, *ščētije* ‘tvrde životinjske dlake, čekinje’, *ščēknoty* ‘štipnuti’, *ščīpaty* ‘štipati’, *ščīpyca* ‘komadić’, *ščřba* ‘krnj, oštećen zub’, *ščūka* ‘štuka’, *ščūkaty* ‘kljucati, kljunom uzimati hranu ili udarati’, *tīščejo* ‘tiskati (3. l. mn. prez.)’, *voščēnka* ‘preslica’, *zamāščeny* ‘zamašten’, *zapūščena* ‘zapustiti (N jd. ž. r.)’ itd. Odraz *šč* sustavan je i u sufiksu *-išće/-yšće*, npr. u općim imenicama *gnōjyšće* ‘gnojište’, *xajdynišće* ‘njiva s koje je požnjevena heljda’, *ječmenišće* ‘njiva s koje je požnjeven ječam’, *korzīšćel/krozīšće* ‘njiva na kojoj je rastao kukuruz’, *krōmperīšće* ‘njiva na kojoj je rastao krumpir’, *porīšće* ‘topor, drška alata’, *stjnišće* ‘strnište, njiva poslije kosidbe žitarica’. Mikrotoponimi koje upotrebljavaju ispitanici iz Svetoga Đurđa također sadržavaju isti odraz – *-išće/-yšće*: *Xřžīšće*, *Lěnyšće*, *Ōsyšće*, *Zdēncyšće*, *Zōbyšće* (usp. Horvat 2018).

Nije sasvim jasno kako se razvila riječ *skupčyna* ‘skupština’ – ili je došlo do ispadanja fonema *š* iz konsonantskoga skupa *pšč* ili je iz standardnoga jezika preuzet lik *skupštyna*, u kojemu je zatim došlo do metateze *pšt* > *ptš* > *pč*.

Iznimno je u sklopu sufiksa koji kontinuirano polazno **-išće* (< psl. **-iskje*) u nekim riječima potvrđen odraz *št*, što se može objasniti kao utjecaj standardnoga jezika: *ygralište* ‘igralište’ (međutim, mjesto je naglaska ishodišno).

Mlađi ispitanici umjesto riječi *škoda* upotrebljavaju riječ *štěta*, posuđenu iz hrvatskoga standardnog jezika, koja sadržava odraz *št* (< **šč*).

3.4.20. Razvoj sekundarnoga skupa *tāj

Sekundarni skup **tāj* dao je *tj*, koji nije jotiran, u primjerima: *bōtje* ‘šiblje; stabljike bez lišća’, *cvětje* ‘cvijeće’, *cvřtjē* ‘pečena jaja’, *latjē* ‘klasje’, *prōtje* ‘pruće’, *prřtūletje* ‘proljeće’, *Rakītje* ‘mikrotoponim’, *smetjē* ‘smeće’, *zōvetje* ‘zavjetrina’ itd. U I jd. imenica *i*-deklinacije u suvremenome stanju ispitanici najčešće rabe nastavak *-y*, no katkad se čuje i *-jom* te u tome slučaju nije provedena jotacija: *kōstjōm* ‘kost (I jd.)’, *kletjōm* ‘klijet (I jd.)’, *rřtjōm* || *rytjōm* ‘stražnjica (I jd.)’. Sekundarni skup **tāj* iznimno je jotiran te se odrazio kao *č* u riječima *brāča* ‘muški i ženski potomci istih roditelja jedni drugima’, *brōča* ‘brat (hipokor.)’ i *trěčy* ‘treći’.

3.4.21. Razvoj sekundarnih skupova **staj* i **skaj*

Sekundarni skup **staj* dao je *stj*, koji nije jotiran u primjerima: *lištie* ‘lišće’, *kōstje* || *kōstjē* ‘kosti’.

Sekundarni skup **skaj* razvijao se kao i polazni skup **skj*, dakle dao je *šč*: *Lěšče* ‘toponim’, *trěšče* ‘iverje’.

3.4.22. Razvoj opstruenta *d'*

Ishodišni opstruent **d'* odrazio se kao *ž* u sljedećim primjerima: *brěža* ‘breda’, *xřža* ‘hrda’, *xřžōvy* ‘hrđav; smed’, *měža* ‘međa’, *Mežimorje* ‘Međimurje’, *prěža* ‘pređa’, *sāže* ‘čađa’, *tūžy* ‘tuđ’, *Rižan* ‘zoonim’; *navōžaty* ‘uvoditi konac u ušicu igle’, *precěžaty* ‘procjeđivati’, *vrěžaty* ‘vrijeđati’, *presāživaty* ‘presadiivati’, *pošōživaty* ‘posuđivati’; *frkōženy* ‘ukraden’, *ogrāženy* ‘ograđen’, *pogōženy* ‘pogođen’, *pošāženy* ‘posaðen’, *pošmōženy* ‘osmuđen’, *pošōženy* ‘posuđen’, *pošvāženy* ‘posvađen’, *precěženy* ‘procijeden’, *prexlāženy* ‘prehladen’, *presāženy* ‘presaðen’, *rasřženy* ‘naljućen’, *rōženy* ‘rođen’, *scěženy* ‘iscijeden’, *vrěženy* ‘uređen’ *spověženy* ‘ispovijeden’, *nagrāženy* ‘nagrađen’, *zbūženy* ‘probuđen’, *zvāženy* ‘izvađen’, *zaslāženy* ‘zaslađen, pošećeren’, *pojěženy* ‘pojedeni’, *zakāženy* ‘nadimljen’ itd.; *glōžeš* ‘glodati (2. l. jd. prez.)’, *glōžy* ‘glodati (2. l. jd. imp.)’, *zřžem* ‘zidati (1. l. jd. prez.)’. Razvoj **d' > ž* (a zbog zamjene zvučnih opstruena bezvučnima u završnome položaju i ispred bezvučnih opstruena na njegovu je mjestu potvrđen fonem *č*) vidljiv je i u zoonimu *Rička* te u imperativnim oblicima glagola *jěsty* ‘jesti’ (i prefiksalmim izvedenicama od njega) te *povědaty* ‘reći, pričati’ i *spovědaty se* ‘ispovjediti se’ – *jěč* (2. l. jd. imp.), *jěčte* (2. l. mn. imp.); *pōječ* (2. l. jd. imp.), *pōjěčte* (2. l. mn. imp.); *nāječ* (2. l. jd. imp.), *nājěčte* (2. l. mn. imp.); *pōveč* (2. l. jd. imp.), *pōvečte* (2. l. mn. imp.); *spōveč se* (2. l. jd. imp.), *spōvečte se* (2. l. mn. imp.).

Posvjedočeni su i primjeri u kojima se **d'* odrazio kao *j*: *mejōš* ‘vlasnik susjedne oranice’, *mlōj* ‘mulj’, *nazōj* ‘nazad’, *vōjka* ‘uzda’, *žējen* ‘žedan’. Takav je odraz sustavan i u oblicima komparativa i superlativa nekoliko pridjeva: *xūjšy* (: *xūdy* ‘zao, loš’), *mlājšy* (: *mlōdy* ‘mlad’), *slājšy* (: *slōtky* ‘sladak’)³² te u komparativu i superlativu priloga *rāt* – *rājšy* ‘radije’. Razvoj **d' > j* pretpostavljamo i za riječ *gospō* ‘gospođa (sarkastično)’ – nastala je kontrakcijom od **gospoja* (< psl. **gospoda*).

Potvrđeno je nekoliko inačica imenica sa značenjem ‘žed’: *žec* <G jd. *žěžy* / *žěža* / *žēja*. Prva navedena u nizu najčešće se upotrebljava, ali je ujedno i najinovativnija (vjerojatno je riječ o utjecaju hrvatskoga standardnog jezika), dok su preostale već i među starijim ispitanicima arhaične. Među imperativnim oblicima

³² Komparativ *krājšy* (: *krōtky* ‘kratak’) ima slijed *jš* zbog analogije prema ovdje navedenim primjerima.

glagola *glědaty* ‘gledati’ također su posvjedočene varijante koje sadržavaju odraz **d*: *glěč* || *glěj* (2. l. jd. imp.), *glěčte* || *glějte* (2. l. mn. imp.).³³

U dubletnim oblicima – i s odrazom *ǰ* i s odrazom *j* – potvrđeni su i nesvršeni glagoli nastali prema **xoditi*: *doxōžaty* || *doxōjaty* ‘dolaziti’, *prexōžaty* || *prexōjaty* ‘1. prolaziti; 2. prelaziti’, *zaxōžaty* || *zaxōjaty* ‘zalaziti /o Suncu/’.

Prijedlog sa značenjem ‘među’ glasi *met* (*med* u *sandhi* položaju), što je rezultat analogije prema prijedlozima *nat*, *pot*, *pret* i sl.

3.4.23. Razvoj konsonantskih skupova **zdj* i **zgj*

Polazni konsonantski skupovi **zdj* i **zgj* izjednačili su se te odrazili kao *žž*: *dežžōvyje* || *dežžōvyê* ‘česte kiše’, *děžža* ‘kiše (G jd.)’, *drōbēžže* ‘sitniš’, *drūžzem* ‘gnječiti (1. l. jd. prez.)’, *Xybēžže* ‘mikrotoponim’, *mūžzem* ‘gnječiti (1. l. jd. prez.)’, *rūžžyty* ‘kruniti (o kukuruzu)’.

3.4.24. Razvoj sekundarnoga skupa **daj*

Sekundarni skup **daj* dao je *dj*, koji nije jotiran, u primjerima *jagōdje* ‘bobice’, *plōdjê* ‘plodovi’, *Porēdje* ‘mikrotoponim’, *sadjê* ‘voće’.³⁴ Iz dijela primjera iščitavamo drugačiji razvoj. U zbirnoj imenici *grūžje* ‘grude /obično o zemlji/’ došlo je do asimilacijske jotacije – *d* je jotiran, ali se *j* s njime ne stapa, nego opstaje (**daj* > *žj*). Fuzijska jotacija, koja podrazumijeva stapanje fonema *j* s prethodnim fonemom, provedena je u primjeru *rožžōk* ‘rođak’.³⁵

3.4.25. Razvoj sekundarnih skupova **zdaj* i **zgaj*

Sekundarni skup **zdaj* dao je *zdj*, koji nije jotiran, u primjeru *grōzdje* ‘grožđe’. Drugačiji razvoj imao je sekundarni skup **zgaj* u riječima *rōžže* i *rōžžije* ‘vriježe’ te *drōžže* ‘talog na dnu bačve’ – u njima je provedena jotacija toga sekundarnog skupa.

3.4.26. Razvoj opstruenta *č*

Polazni **č* razvio se u *č* (kao i polazni **t*). Potvrđen je neovisno o poziciji u riječi: *běčaty se* ‘plakati’, *čas*, *čėkaj* (2. l. jd. imp.), *čėlō*, *četiry*, *či* ‘ako’, *čitaty*, *čōba*, *čōvek*, *čōn* ‘čamac’, *črlěny*, *čřna* (N jd. ž. r.), *čuty*, *dėćec* ‘dječak’, *drač*,

³³ Uz navedene, glagol *glědaty* ‘gledati’ ima još jednu inačicu imperativa: *glědy* (2. l. jd. imp.), *glědyte* (2. l. mn. imp.). Glagol *poglědaty* ‘pogledati’ ima sljedeće imperativne oblike: *poglěč* || *poglěj* / *poglědny* (2. l. jd. imp.), *poglěčte* || *poglějte* / *poglědnyte* (2. l. mn. imp.). Od glagola *preglědaty* ‘pregledati’ potvrđeni su imperativni oblici *preglědaj*/*preglědny* (2. l. jd. imp.), *preglědajte*/*preglědnyte* (2. l. mn. imp.).

³⁴ Za značenje ‘posuđe’ rabi se riječ *posōda*. U instrumentalu imenica *i*-deklinacije uglavnom se upotrebljava nastavak *-y* (npr. *spōvedy*), pa nisu potvrđeni primjeri razvoja sekundarnoga skupa **daj* u toj kategoriji.

³⁵ Interpretacija tipova jotacije i odgovarajući termini preuzeti su iz Marković (2013: 153). Usporedbe radi, Barić i dr. (1997: 83–84) asimilacijsku jotaciju smatraju palatalizacijom.

káča ‘zmija’, *môčĕk*, *prôč* ‘u stranu’, *počĭstyty* ‘počistiti’, *tôča* ‘tuča’, *večĕrjo* (A jd.), *vočĭty* ‘učiti’, *vrôčtvô* ‘lijek’, *žôč* ‘žuč’ itd.

3.4.27. Razvoj opstruenta ž

Analogno izjednačavanju polaznoga *č s polaznim *t' (kojim je dobiven ĉ), opstruent ž, dobiven asimilacijom od ĉ pred zvučnim opstruentom te ojačan jezičnim posuđivanjem, izjednačio se s odrazom polaznoga *d', čime je dobiven srednji ž, kao u primjeru: *svedôžba*.

3.4.28. Rotacizam

Rotacizam, zamjena fonema ž koji se iskonski nalazio u intervokalnome položaju fonemom *r*, dogodio se samo u riječima koje donosimo u nastavku.³⁶ Potvrđen je sustavno u potvrdnome prezentu glagola *môčy* ‘moći’ (*môreš* (2. l. jd. prez.), *môrejo* (3. l. mn. prez.)) te u niječnome prezentu istoga glagola, pri čemu je došlo do prebacivanja naglaska na proklitiku (usp. Horvat 2011: 93): *nĕ brem* (1. l. jd. nij. prez. < **ne morem* < **ne možem*), *nĕ bremô* (1. l. mn. nij. prez.)). Prefigurirani glagol *poĕmôčy* ‘pomoći’ također ima prezentske, ali i imperativne oblike s provedenim rotacizmom: *poĕmôrete* (2. l. mn. prez.), *poĕmôry* (2. l. jd. imp.). U prilogu *môrtý* ‘možda’ (< **more biti* < **može biti*) rotacizam je također proveden. Prikupljena građa sadržava i nekoliko primjera koji kontinuiraju riječi u koje je bila integrirana stara čestica *že* – i u njima je u suvremenome stanju posvjedočen fonem *r*: *jĕr* ‘jer’, *nĭgdôr* ‘nikad’, *vrĕ* ‘već, uskoro’ (< psl. **uže*).³⁷ Rotacizam nije proveden u svim izvedenicama od glagola *môčy*: glagol *znemôčy* ‘iznemoci’, u čijemu je korijenu također *môčy*, prezent tvori isključivo od osnove *mogn-*: *znemôgnem* (1. l. jd. prez.).

3.4.29. Sibilizacija

U govoru Svetoga Đurđa sibilizacija izostaje, stoga su očuvani velari u sljedećim kategorijama:

- DL jd. imenica *e*-deklinacije: *bôxy* ‘bui’, *dĕsky* ‘daski’, *dûxy* ‘mirisu’, *fĭgy* ‘smokvi’, *frûgy* ‘kvrĭgi’, *xrûšky* ‘kruški’, *jabôky* ‘jabuci’, *jûxy* ‘juhi’, *knĭgy* ‘knjizi’, *lôfky* ‘olovci’, *môtyky* ‘motici’, *môjky* ‘baki’, *nesnôgy* ‘gamadi’, *nôgy* ‘nozi’, *plôxy* ‘jakoj i obilnoj kiši’, *râcyky* ‘1. patkici; 2. ja-

³⁶ Ipak, nije se svaki ž u intervokalnome položaju odrazio kao *r*, što dokazuju primjeri: *poĕkôže* ‘pokazati (3. l. jd. prez.)’, *doĕkôžy* ‘dokazati (2. l. jd. imp.)’, *bežĭmô* ‘bježati (1. l. mn. prez.)’, *ležĭ* ‘ležati (3. l. jd. prez.)’ itd.

³⁷ U hrvatskoj dijalektološkoj literaturi (kojom su obuhvaćeni opisi govora svih triju narječja) navedeni su brojni primjeri u kojima je ž iz stare čestice *že* pretrpio rotacizam – uglavnom prilozi i neodređene zamjenice. Tijekom istraživanja provjerili smo pojavljuju li se i u govoru Svetoga Đurđa, a jedine potvrđene primjere naveli smo u opisu.

glacu’, *rōky* ‘ruci’, *sliky* ‘slici’, *sněxy* ‘snahi’, *strěxy* ‘nadstrešnici’, *štrěky* ‘pruzi’, *vōjsky* ‘vojsci’, *zōdrogy* ‘zadruzi’, *žūgy* ‘guski’ itd.

- N mn. (te u I mn. ako se tvori morfemom -y, a rjeđe i u DLI mn. ako je u idiolektu određenoga ispitanika došlo do sinkretizma u tim padežima pa se pojavljuje morfem -y_{ma}) imenica m. r. a-deklinacije: *beľōjnyky* ‘bjelanjak (N mn.)’, *biky* ‘bik (NI mn.)’, *blōky* ‘prozor (N mn.)’, *brěgy* ‘brijeg (N mn.)’, *būbregy* ‘bubreg (N mn.)’, *cipeky* ‘kokice’, *cvīrkyma* ‘čvarak (I mn.)’, *drěky* ‘stranice kola’, *grěxy* ‘grieh (N mn.)’, *iceky* ‘telići’, *lěšjanky/lěšjaky* ‘lješnjak (I mn.)’, *medejōkyma* ‘medenjak (I mn.)’, *nōky* ‘unuk (N mn.)’, *oblāky* ‘oblak (N mn.)’, *pājceky* ‘prasac (N mn.)’, *piciky* ‘pilić (N mn.)’, *potōky* ‘potok (N mn.)’, *racōky* ‘patak (N mn.)’, *rěxy* ‘orah (N mn.)’, *rōgy* ‘rog (I mn.)’, *syrōmōky* ‘siromah (N mn.)’, *Trōjōky* ‘Duhovi’, *vrōpčěky* ‘vrapčić (N mn.)’, *vūbōrky/vūgōrky* ‘krstavac (N mn.)’, *zōfrygy* ‘zaprška (N mn.)’, *žličjanky* ‘žličnjak (N mn.)’ itd.

U imperativu glagola sibilarizacija također izostaje. U tim se oblicima zbog analogije pojavljuje fonem koji dolazi u prezentskim oblicima – najčešće palatal *č* (*blěčy*, *nasěčy*, *presěčy*, *rěčy*, *slěčy*, *spěčy*, *těčy*, *tōčy*, *vlěčy* (2. 1. jd.); *blěčyte*, *nasěčyte*, *presěčyte*, *rěčyte*, *slěčyte*, *spěčyte*, *těčyte*, *tōčyte*, *vlěčyte* (2. 1. mn.)), a u imperativu glagola *pōmōčy* ‘pomoći’ zbog rotacizma vibrant *r* (*pōmōry* (2. 1. jd. imp.)³⁸). Glagol *lěčy sy* ‘leći’ ima sljedeće imperativne oblike (također analogijom prema prezentskim oblicima): *lěgny sy* (2. 1. jd. imp.), *lěgnyte sy* (2. 1. mn. imp.).

3.4.30. Komentari o posebnostima u razvoju pojedinačnih glasova

- *V* je u riječi *vrě* ‘već’ nastao od polaznoga vokala *u* (< psl. **uže*).
- Polazni *v* zamijenjen je opstruentom *x* u riječi *krōx* ‘krov’ (u cijeloj njegovoj paradigmi) i u izvedenicama, npr. *krōxek* ‘krović’.
- U riječi *sōva* sonant *je* *v* očuvan.
- U riječima *glětva* ‘dlijeto’ i *ledvenica* ‘ledenica’ sonant *v* sekundaran je.
- Nije sasvim sigurno kako treba interpretirati početni slijed *sr* u riječi *srāka* ‘svraka’. Naime, za praslavenski se može pretpostaviti i **sorka* (Bezljaj III: 302; Gluhak 1993: 601; Snoj 2009: 690) i **svorka* (uz **sorka*) (Skok III: 374; HER; Derksen 2008: 477). Moguće je, dakle, s jedne strane, da je u riječi *srāka* očuvan ishodišni početni slijed *sr* te među njegove sastavnice nije ubačen sonant *v*, a s druge strane da je iz ishodišnoga početnoga slijeda *svr* ispao sonant *v*.
- Nije potvrđena zamjena *avyty* > *ajty* u glagolima (potvrđeno je samo *naprāvvyty* ‘napraviti’, *pōprāvvyty* ‘popraviti’, *pōsprāvvyty* ‘pospremiti’,

³⁸ Potvrđen je i oblik *pōmōgny* (uglavnom među mlađim ispitanicima).

tpřávyty ‘otpraviti’, *pryprávyty* ‘pripřemiti’, *stávyty se* ‘ostaviti se’ i sl.) ni zamjena *avy* > *ajy* u imenici *stávyca* ‘stog’.

- U riječi *skřčyty se* ‘skvrčiti se, stisnuti se’ između *k* i *r* nije umetnut sonant *v*.
- U riječi *stópram* ‘tek’ polazni sonant *v* zamijenjen je sonantom *m* (< **sb-to-prv-* × *prav*; v. Bezljaj III: 132).
- U riječi *maróstec* ‘nerast’ sonant *m* rezultat je disimilacije $n - r > m - r$. Matasović i dr. (2016: 703) kajkavske likove izvode od **nerostb* (pretpostavljajući pritom da su na psl. lik utjecali oblici glagola *rasti* (jer su neuškopljene životinje rastom manje od uškopljenih) te ističući da vokal *o* u kajkavskim likovima nije objašnjen). Ista disimilacija $n - r > m - r$ provedena je i u riječi *mrěstyty se* ‘razmnožavati se’ (~ psl. **nerstiti*).
- U riječi *žerjôfka* ‘žar’ sonant *j* sekundaran je.
- U riječi *pêdej* ‘pedalj’ sonant *j* pravilno je razvijen od **ń*, a **ń* je rezultat disimilacije $d - l > d - ń$ (usp. Skok II: 629).
- U riječi *glěsnyce* ‘desni’ sonant *l* sekundaran je.
- U riječima *věxa* ‘grana’, *věxje* ‘granje’ opstruent *x* dolazi na mjestu polaznoga *j*.
- U oblicima glagola *věxnoty* i oblicima prefiguriranih glagola nastalih od njega (*řověxle* (gl. prid. rad., ž. r. mn.)) opstruent *x* sekundaran je (usp. psl. **vę(d)noti*).
- U riječi *balamúdyty* ‘brbljati, imati logoreju’ polazni *p* zamijenjen je opstruentom *b*, a polazni *t* opstruentom *d* (usp. Bjeletić 2006: 298–307).
- U riječi *přfaty* ‘toviti, šopati’ opstruent *f* sekundaran je.
- U riječi *křč* ‘grč’ polazni je opstruent *k* očuvan (< psl. **křčb* (Matasović i dr. 2016: 296)).
- U riječi *křměžel* ‘krmelj’ postanje početnoga opstruenta *k* nije sigurno (Matasović i dr. (2016: 507) ističu kolebanje početnoga velara u slavenskim potvrdama, što može upućivati na ukrštanje korijena, a u tome je slučaju psl. lik bio **g/křxměždb*).
- U riječi *kúščar* ‘gušter’ prema nekim interpretacijama polazni opstruent *g* zamijenjen je opstruentom *k* (v. npr. Skok I: 638). Likovi s početnim *k* potvrđeni su samo u slovenskim i sjeverozapadnim kajkavskim i čakavskim govorima (Bezljaj I: 187–188). Možda i u tome slučaju treba pretpostaviti kolebanje *g/k* još u praslavenskome.
- U riječi *gřlětka* ‘krletka’ polazni je opstruent *k* zamijenjen opstruentom *g*, a *r* je, prema Matasoviću i dr. (2016: 506) neobjašnjen.

- U riječi *džkaty* ‘trčati’ vjerojatno je očuvan polazni početni *d* (< psl. **dbrkati* ~ **dbrati*/**derti*) (usp. Bezljaj I: 114; Snoj 2009: 122; Matasović i dr. 2016: 199), a slabije je vjerojatna zamjena *t* > *d* (Skok III: 487, 495).
- U riječi *logožŕ* ‘torba s dvjema ručkama izrađena od slame ili rogoza’ (~ *rogoz*) došlo je do disimilacije *r – r* > *l – r*.
- U N jd. riječi *drŕšec* ‘prečka/štap za sušenje mesa’ umjesto očekivanoga *ž* (usp. psl. **drogŕ*) pojavljuje se *š*. Rezultat je to analogije prema oblicima bez nepostojanoga *e*, u kojima je fonem *š* rezultat jednačenja po zvučnosti (*žc* > *šc*).
- U N jd. riječi *frŕček* ‘grudica od brašna u tekućemu jelu’ umjesto očekivanoga *ž* (usp. polaz. *frŕga* ‘kvrğa’) pojavljuje se *č*.
- U riječi *oštreš* ‘grgeč’ u govoru Svetoga Đurđa opstruent *š* postojan je u cijeloj paradigmi – ili je riječ o analogiji prema nominativnome obliku sa zamjenom zvučnoga glasa bezvučnim u završnome položaju (usp. slov. *ostrŕž*, *ostrŕž* [Slovenija], *ostrŕš* <G jd. *ostrŕža*> [Varaždin; Lipljin 2002: 446], *oštrŕž* <G jd. *oštrŕža*> [Đurđevac; Maresić i Miholek 2011: 446]) ili je u riječi zamijenjen sufixs (-*ež* > -*eš*).
- U riječima *škłŕpec* ‘krpelj’, *poškrŕpyf* ‘poškropiti, poprskati (gl. prid. rad., m. r. jd.)’, *škrŕpŕlŕnyŕ* ‘škrŕpionica (A jd.)’, *škrŕpŕty* ‘prskati kapljicama’ opstruent *š* sekundarnoga je podrijetla.
- Riječ *spamŕten* ‘pametan’ Bezljaj (III: 327) intepretira kao leksikaliziranu prijedložnu svezu (odnosno *s* je u tome pridjevu podrijetlom prijedlog). Vjerojatno se na isti način može interpretirati i opstruent *s* u sklopu imenice *strŕšek* ‘ono što domaćin daje gostu putniku (ob. hrana ili što drugo)’.
- Riječ *syromŕk* ‘siromah’ ne oprimjeruje fonemsku zamjenu *x* > *k*; smatramo da je *k* u njoj dio sufixsa -*ak* (odnosno da je u ovome kajkavskom govoru (i ne samo njemu) ta riječ nastala dodavanjem drugačijega sufixsa nego npr. u štokavskim govorima koji su poslužili kao osnovica standardnomu jeziku).
- Pridjevski lik *plŕtvy* ‘plitak’ također je tvoren drugačijim sufixsom (usp. štok. *plitak*). Riječ je o slabo plodnome sufixsu -*v*. Sonant *v* potvrđen je i u tvorenicama (npr. *plytvŕna* ‘plŕćak’), pa i u hidronimu *Petvŕca* ‘Plitvica (rijeka)’.

3.4.31. Protetski konsonanti

3.4.31.1. Protetski *v*

Protetski *v* predmetnut je ispred odraza ishodišnih vokala **u* i **ŕ* u početnome položaju (*u*, *ŕ* i *o* ako su naglašeni, odnosno *ŕ* ako je nenaglašen). Primjerice:

vòdyca ‘udica’, *vògel* ‘ugao’, *vòxaty* ‘njušiti, mirisati’, *vòzel* ‘čvor, uzao’, *vòčitel’* ‘učitelj’, *vòčity* ‘učiti’, *vòdrity* ‘udariti’, *Vòlinec* ‘mikrotoponim’, *vòsky* ‘uzak’, *vòže* ‘uže’, *vùglen* ‘ugljen’, *vùxø* ‘uho’, *vùjča* ‘ujak’, *vùjna* ‘ujna’, *vùlyca* ‘ulica’, *vùsnyce* ‘usnica (N mn.)’ itd. Protetski *v* iznimno se ne pojavljuje u imenici *òčytělka* ‘učiteljica’. Iznimno se protetski *v* pojavljuje ispred odraza polaznoga **o* u početnome položaju: *vornice* ‘ornice, vrsta poljoprivrednoga oruđa s dvama kotačima; dio pluga koji služi kao drveni nosač konstrukcije’.

Primjer *vûpaty se* ‘usuditi se’ može se interpretirati na dva načina: suvremeni lik mogao je nastati predmetanjem protetskoga *v* (*v* + **upəvati*), pri čemu je *v* iz osnove ispalo nakon gubljenja *ə*, ili metatezom *upv* > *vup* (*v*. Celinić 2015: 65).

Za dio primjera nije jasno je li **və*- dalo *u*, kojemu je predmetnuto protetsko *v*, ili je *v* etimološki, a *ə* > *u*: *vòžgaty* ‘zapaliti, uključiti’, *vùgnøty* ‘maknuti’, *vùgny* ‘maknuti (2. l. jd. imp.)’.

Protetski *v* posvjedočen je i u germanizmu *vùra* <G mn. *vûr*> ‘sat’.

U prefikslnim tvorenicama kojima rječotvorna osnova počinje protetskim *v* taj je *v* očuvan, no više nema protetsku ulogu – primjerice, *òdvòzlaty* ‘odriješiti čvor, raspetljati’, *razvòzlaty* ‘odriješiti čvor, raspetljati’, *pryvòščyty* ‘priuštititi’, *nájvòžešy* ‘najuži’, *prevòsky* ‘preuzak’, *zvòzty* ‘suziti’. U glagolima nastalima prefikslnom tvorbom od *vòčity* ‘učiti’ vokal *ø* je ispao, pa je *v* zbog jednačenja po zvučnosti zamijenjen fonemom *f*: *òdefčity* ‘odučiti’, *nafčity* ‘naučiti’, *pryfčity se* ‘priviknuti se’.

3.4.31.2. Protetski *j*

Protetski *j* predmetnut je ispred odraza ishodišnoga vokala **o* u početnome položaju u svega nekoliko primjera, dakle pojava nije sustavna. U govoru Svetoga Đurđa zabilježeni su sljedeći primjeri: *jògej* ‘vatra’, *jòkø* ‘oko (N jd.)’ (ll *òkø*), ali: *òbet* ‘ručak’, *òblak* <G jd. *òblàka*> ‘oblak’, *òbrva* ‘obrva (N mn.)’, *òcet* ‘ocat’, *òprava* ‘haljina’, *òraty* ‘orati’, *òrex* ‘orah’, *òrel* ‘orao’, *òsa* ‘osa’, *òsem* ‘osam’, *òset* ‘osjak; stričak’, *òšter* ‘oštar’, *òtok* <G jd. *òtòka*> ‘otok’, *òšovina* ‘osovina’.³⁹

Protetski *j* dolazi i u primjerima *jùžyna* ‘užina’, *jòpec* ‘majmun’, *jòpyca* ‘majmunica’ (< **opə* < germ.). Pojavljuje se i ispred riječi stranoga podrijetla: *jàpa* ‘tata’ (usp. mađ. *apa*), *jèzerø* ‘tisuću (arh.)’ (usp. mađ. *ezer*).

Inačice osobnih imena također su potvrđene s protetskim *j*: *Jàga* (< *Agata*), *Jòlža* (< **Elizabeta*, *mađ. *Erzsébet*), *Jùrša* (< *Uršula*) itd. Toponim *Apatija* u

³⁹ Zastupljenost primjerā s protetskim *j* u govorima ludbreške Podravine varira – udio primjera s protetskim *j* manji je na zapadu, a veći na istoku toga područja (usp. Horvat 2018: 78–80). Pri kartografskome prikazu pojave za svaku ispitanu riječ bilo bi nužno označiti zasebnu izoglosu. Dok u Svetome Đurđu liku *òsa* odgovara mikrotoponim *Ŕsyšče* (oba su bez protetskoga *j*), na Strugi (4 km SI od Svetoga Đurđa) potvrđen je apelativ *òsa*, ali i mikrotoponim *Jòsyšče*, koji vjerojatno čuva staro stanje i odražava nekadašnje zapadnije prostiranje prejetacije u toj riječi.

govoru Svetoga Đurđa upotrebljava se bez protetskoga *j*.

Budući da je prejutacija potvrđena u malome broju primjera, i za ovaj govor vrijedi da ispred odraza prefiksalnoga **o* ne dolazi protetski *j* (usp. Lončarić 1996: 81; Kuzmić 2005: 94; Celinić 2015: 65). Međutim, takav razvoj u (ludbreškoj) Podravini nije bezizniman s obzirom na to da su u istočnoj ludbreškoj Podravini (a i istočnije, npr. u najzapadnijemu dijelu koprivničke Podravine) potvrđene prefiksalsne izvedenice s protetskim *j*: *jòtok* ‘otok’ (< psl. **o(b)tokъ*), *Jòsek* ‘mikrotoponim’ (< **josek* ‘tor’ < psl. **obsěkъ*); v. Horvat (2018: 114).

3.4.31.3. Protetski *x*

Opstruent *x* pojavljuje se i kao protetski konsonant ispred slogotvornoga *r* u idioglotskome leksiku u primjerima: *xřžza* ‘hrđa’, *xřžřvy* ‘hrđav’, *xřvaty se* ‘hrvati se’, *xřzaty* ‘hrzati, glasati se’, *xřš* ‘raž’, *Xřženica* ‘ojkonim’, *xřženy* ‘raženi’, *Xřžišće* ‘mikrotoponim’.

Također se pojavljuje kao protetski konsonant u posuđenicama: *xadût* ‘adut’ (usp. mađ. *adu(tt)*), *Xambõrõvy* ‘obiteljski nadimak’ (usp. tur. *ambar*, *anbar*), *xâmpõs* ‘nakovanj’ (usp. nvnjem. *Amboss*), *xêrbaty* ‘naslijediti’ i *xerbarija* ‘nasljedstvo’ (usp. nvnjem. *erben*), *xõtêla* ‘sorta grožđa’.

3.4.32. Konsonanti s ulogom naveska

3.4.32.1. Navezak *j*

Sonant *j* pojavljuje se kao navezak u priložima *čûdaj* ‘mnogo, puno’, *dòmaj* ‘doma, kod kuće’, *kómaj* ‘jedva’.

3.4.32.2. Navezak *m*

Sonant *m* pojavljuje se kao navezak u nekim priložima: *nadebêlõm* ‘nadebelo’, *nadõgõm*, *našyrõkõm*, *navysõkõm*, *skõrõm* ‘gotovo’, *spõlõm* ‘napola, nepotpuno’, *tijam* ‘čak, tek’.

3.4.32.3. Navezak *r*

Sonant *r* (< *ž*) zabilježen je u primjerima: *jêr* ‘jer’, *nigdõr* ‘nikad’.

3.4.32.4. Navezak *š*

Opstruent *š* s ulogom naveska potvrđen je samo u primjeru *bõrmeš* ‘bogme’.

3.4.33. Konsonanti s ulogom sprečavanja zijeva

Zijev se u govoru Svetoga Đurđa može ukloniti na nekoliko načina, među kojima u nekima sudjeluju konsonanti:⁴⁰

⁴⁰ Ovdje ne navodimo one načine sprečavanja zijeva u kojima ne sudjeluju konsonanti, npr. stezanje (npr. *nõpak* ‘naopako’, *nõpačny* ‘naopaki’), ispadanje vokala iz slijeda (npr. *ëroplan* ‘zra-

1. zamjenom drugoga vokala u vokalskome slijedu konsonantom:

- *l*: *áltə* ‘auto’ [uglavnom kod starijih ispitanika]
- *v*: *ěvrəpsky*
- *v* (zbog zamjene zvučnih opstruenata bezvučnima u završnome položaju i ispred bezvučnih opstruenata na njegovu je mjestu potvrđen fonem *f*): *jǫ̃fkaty* ‘jaukati’, *mrjǫ̃fkaty* ‘mijaukati’
- *j*: *ájrođrom* ‘zračna luka’; kao posljedica preinake slijeda *-ade-* > *-ae-* (odnosno ispadanja *d*) u brojevima 11 – 19 te 20: *dvájsty*, *dvanǫ̃jst*, *petnǫ̃jst*, *sedemnǫ̃jst* itd.

2. umetanjem konsonanta među sastavnice vokalskoga slijeda:

- *v*: *pǫ̃vǫk* ‘pauk’
- *j*: *avyjǫ̃n* ‘zrakoplov’, *rǫ̃dyjǫ* ‘radio’.

3.4.34. Razvoj ostalih konsonantskih skupova

Početni konsonantski skup **čr* u slijedu **črę* (< **črě* < psl. **čer*) u govoru Svetoga Đurđa ostao je neizmijenjen, što potvrđuju riječi: *črěmoš* ‘medvjedi luk’, *črěnsa* ‘sremza’, *črěp* ‘crijep’, *črěpǫ̃vje* ‘razbijen crijep’, *črěšja* ‘trešnja’, *črět* ‘močvarno mjesto (ob. u šumi)’, *Črět* ‘mikrotoponim’, *Črětek* ‘mikrotoponim’, *črěva* ‘crijeva’, *črěvec* ‘mišjakinja, crijevac (trava)’, *črěvǫ* ‘trbuh; crijevo’ itd. Ispadanje sonanta *r* iz toga skupa potvrđeno je samo u prijedlogu *čes* ‘kroz’.

Očuvan je i polazni konsonantski skup **čr* (< **čar*). Iz suvremenoga leksika izdvajamo sljedeće riječi s tim slijedom: *čřř* ‘crv’ (većina ispitanika češće bi upotrijebila riječ *kūkec* ‘kukac’ i izvedenice od njega (npr. *kočkīvy* ‘crvljiv’)), *čřlěny* ‘crven’, *čřn-běl* ‘zrikavac crn-bel, *Oecanthus pellucens*’, *čřny* ‘crn’, *Čřnec* ‘hidronim’, *čřnina* ‘crnina’, *čřjafka* ‘masnica’ itd.

Promjene nisu zahvatile ni odraz skupa **žr* u slijedu **žrę* (< **žrě* < psl. **žer*), što dokazuju primjeri: *ožrěbyty se* (gl. prid. rad. ž. r. jd. *ožrěbyla*) ‘oždrijebiti se’, *žrěbe* ‘ždrijebe’, *žrebica* ‘ždrebica’.

U suvremenome stanju posvjedočeni su različiti odrazi početnoga konsonantskog skupa **žr* (< **žar*). U riječi *žřvej* ‘žrvanj’ očuvan je navedeni inicijalni skup. U nekim riječima skup je preinačen umetanjem *d* među njegove sastavnice, kao u primjerima: *naždrǫ̃kаты se* ‘nažderati se’, *poždřla* ‘požderati (gl. prid. rad., ž. r. jd.)’. U nekim pak riječima, čak i u idiolektu istoga ispitanika, potvrđene su dublete s umetanjem *d* i bez njega: *žřere* || *ždřere* ‘žderati (3. l. jd. prez.)’,⁴¹ *požřery* || *poždřery* ‘žderati (2. l. jd. imp.)’, *požřlřvy* || *poždřlřvy* ‘proždrljiv’ itd.

koplov (arh.)’).

⁴¹ Vokal *e* ispred *r* sekundarnoga je postanja, nastao analogijom prema prezentskim paradigama glagola tipa *brati*, *prati* i sl. Kronološki, on je umetnut nakon proširivanja/nepoširivanja s *d*.

Analogno izostanku preinaka početnih skupova *črę i *žrę, ni inicijalni konsonantski skup šrV (V = vokal), najčešće potvrđen u posuđenicama, nije preinačen: *šrājzlyn* ‘žarač’, *šrōgļe* ‘drvena nosila’, *šrōt* ‘grubo mljeveni kukuruz’.⁴²

Među sastavnice polaznoga skupa *sr* u odrazima riječi **seržb* i **sbršęn* nije umetnut sekundarni dental *t*, pa na njegovu mjestu nije potvrđen slijed *str*: *sręš* ‘mraz; led’, *sřšęn* || *sřšan* ‘stršljen’.⁴³

Među sastavnice polaznoga skupa *zr* u odrazima riječi **zorkb* i **zbręti* nije umetnut sekundarni dental *d*, pa na njegovu mjestu nije potvrđen slijed *zdr*: *zrōk* ‘zrak’, *zręlety* ‘dozrijevati’, *zręlo* ‘zreo (N jd. s. r.)’.

Neki početni sljedovi u ovome su govoru neizmijenjeni u odnosu na polazne (nakon gubitka šva): *tāk* > *tk*: *tkáty* ‘tkati’; *păș* > *pš*: *pšenica*, *pšenična* (N jd. ž. r.), *pšányty* ‘opomenuti, ukoriti, kuditi’.

Neki početni sljedovi u ovome govoru izmijenjeni su metatezom (nakon gubitka šva): *lăș* > *lž* > *žl*: *žlica* ‘žlica’; *măș* > *mž* > *žm*: *žmęraty* (žmeri (3. l. jd. prez.), *žmerimō* (3. l. mn. prez.)) ‘žmiriti’, *žmigaty* ‘treptati; davati isprekidane signale svjetlom ili žmigavcem’.

Mnogi su konsonantski skupovi pojednostavnjeni, što zamjenom jedne sastavnice skupa kojim drugim konsonantom, što ispadanjem jedne od sastavnica skupa. Detaljniji pregled donosimo u nastavku.

3.4.34.1. Ispadanje konsonanata iz konsonantskih skupova

Opće ispadanje konsonanata podrazumijeva:

- ispadanje jednoga konsonanta pri dodiru dvaju istih konsonanata (nakon eventualnih asimilacija): *dęvedeset*, *pędeset*, *raširyty se* ‘raširiti se’, *s Sęsvet* [S:ęsvet] ‘iz Sesveta Ludbreških’, *z zęlem* [z:ęlem] ‘sa zeljem’
- ispadanje dentala *d* i *t* (< *d*, *t*) ispred afrikata *c*, *č*, *č* na granici R + S, odnosno P + R: *Blōce* ‘mikrotoponim’, *kōcō* ‘svinjac (L jd.)’, *sōcy* ‘sudac (N mn.)’, *svęcy* ‘svetac (N mn.)’, *Vynōgrōcy* ‘toponim’, *zęca* ‘kumče (G jd.)’, *ō cikle* ‘od cikle’, *ōčęnōty* ‘otrgnuti’, *ō čęšjenka* / *ō čęšjeka* ‘od češnjaka’, *ō Žuryja*
- ispadanje dentala *t* iz konsonantskoga skupa *st* ispred konsonanata i sonanata (osim *j*, *r*, *v*): *časna*, *māsna* (N jd. ž. r.), *pōsno* (N jd. s. r.), *šęzdeset*, *šęsto*, *vųsnycę* ‘usnica (N mn.)’.

⁴² U istočnijim ludbreškopodravskim govorima početni je pak skup *šr*, analogno razvoju skupova *čr*, *žr*, također dao *šer*.

⁴³ Umetanje *t* u navedenim dvjema riječima potvrđeno je, prema Krmpotiću (2015: 289–290), u čakavskim i štokavskim govorima, ali nije specifično za kajkavsko narječje; iako je u većini kajkavskih govora, prema kajkavskoj leksikografiji, upravo tako, postoje i kajkavski govori u kojima je došlo do opisanoga umetanja *t* – npr. u Osojniku, Smišljaku i Lukovdolu Marinković (2018: 71, 94, 113) ovjerava *střšļęn*.

Specifična ispadanja iz konsonantskih skupova u govoru Svetoga Đurđa do-
 nose se u sljedećemu pregledu.

			primjeri (i komentari o iznimkama)
bvl →		bl	<i>blěčy se</i> ‘odjenuti se’
čel → (čəl →)	čl →	č	<i>čovek</i> ‘čovjek’ i izvedenice: <i>čověčy</i> ‘čovječji’
čr →		č	<i>čes</i> ‘kroz’ (u ostalim je primjerima skup <i>čr</i> neizmijenjen)
čəstv →	čstv →	čtv	<i>vrōčtvō</i> ‘lijek’
čət →	čt → št →	š	<i>niš</i> ‘ništa’
dəc →	dc → tc →	c	<i>sŕce</i> ‘srce’
dəf →	dŕ → kŕ →	č	<i>čēr</i> ‘kći’
	dn →	n	<p>Ispadanje je provedeno u sljedećim primjerima: <i>pōlne</i> ‘podne’, <i>pōnejo</i> ‘pasti (3. l. mn. prez.)’, <i>sějāno/sějēno</i> ‘svejedno’, <i>slōbono</i> ‘slobodno’.</p> <p>Primjere <i>jānogal/jēnoga</i> ‘jedan (G m. r.)’, <i>jānoṃol/jēnoṃo</i> ‘jedan (D m. r.)’, <i>tjēna</i> ‘tjedan (G jd.)’ moguće je interpretirati na dva načina s obzirom na to da su potvrđena i dva kanonska oblika: 1) nominativni oblici <i>jān/jēn</i> te <i>tjēn</i> (koji se među govornicima češće rabe od dužih oblika) nastali su ispadanjem slijeda <i>de</i> ispred posljednjega člana finalnoga sloga, a u tome su slučaju ostali oblici paradigme uobičajeni (samo se dodaje nastavak i nije riječ o ispadanju <i>d</i> iz konsonantskoga skupa <i>dn</i>); 2) ako je riječ o ispadanju <i>d</i> iz konsonantskoga skupa <i>dn</i> u kosim padežima, navedeni nominativni oblici bili bi rezultat analogije prema kosim padežima.</p> <p>Potvrđeni su i brojni primjeri u kojima <i>d</i> nije ispalo iz konsonantskoga skupa <i>dn</i>: <i>dnī</i> ‘dan (G mn.)’, <i>dnika</i> ‘ulegnuće na njivi u kojemu se nakon kiše zadržava voda’, <i>dněsty</i> ‘odnijeti’, <i>glōdny</i> ‘gladan’, <i>jādnoḡa</i> ‘jadan (G jd. m. r.)’, <i>jednōk</i> ‘jednako’, <i>sēdne</i> ‘sjesti (3. l. jd. prez.)’, <i>sējđny</i> ‘sjesti (2. l. jd. imp.)’ itd.</p>
xń →	ń →	jn	<i>pŕjnkny</i> ‘krpe, tekstilni predmeti (N mn.)’
xv →	xf →	f	<i>fōla</i> ‘hvala’, <i>fōlyty se</i> ‘hvaliti se’, <i>zafōlyty</i> ‘zahvaliti’
xv →		v	<i>vōščēnka</i> ‘preslica’, <i>vrgōj</i> ‘vrganj’
xv →		x	<i>xŕga</i> ‘kvruga’

xvr →		xr	<i>xrōst</i> ‘hrast’
id →	jd →	d	<i>nē deš</i> (2. l. jd. prez.), <i>nē dy</i> (2. l. jd. imp.)
kød →	kd → gd →	d	u inicijalnome položaju u riječi: <i>dē</i> ‘gdje’; u neinicijalnim slogovima slijed <i>gd</i> ne preinačuje se, pa su potvrđeni oblici bez ispadanja prvoga okluziva: <i>nēgdy</i> ‘negdje’, <i>nīgdy</i> ‘nigdje’, <i>sigdy</i> ‘svugdje’ itd. ⁴⁴
køgd →	kgd → gd →	d	u inicijalnome položaju u riječi: <i>dā</i> ‘kad’; u neinicijalnim slogovima slijed <i>gd</i> ne preinačuje se, pa su potvrđeni oblici bez ispadanja prvoga okluziva: <i>nēgda</i> ‘nekad’, <i>nīgdōr</i> ‘nikad’ itd.
lødən →	ldn →	ln	<i>pōlne</i> ‘podne’ i izvedenice: <i>dopōlne</i> ‘prije podne’, <i>poṗōlne</i> ‘poslijepodne’
ml →		m	samo u primjeru: <i>Madōles/Moḍōles</i> ‘mikrotoponim’
pəx →	px →	p	<i>nāpaty</i> ‘natrpati, napuniti’, <i>napōvl’e</i> ‘trpati, puniti (na silu); gurati se (3. l. jd. prez.)’
pət →	pt →	t	u inicijalnome položaju u riječi: <i>tič</i> ‘ptica’
pəv →	pv →	p	<i>vūpaty se</i> ‘usuditi se’ Osim na taj način (predmetanjem protetskoga <i>v</i> ispred slijeda <i>up</i>), početni slijed u toj riječi može se tumačiti i metatezom: <i>upv</i> > <i>vup</i> .
pl →		p	samo u primjeru: <i>Petvica</i> ‘Plitvica (rijeka)’
səxv →	sxv →	sv	<i>svātyty</i> ⟨1. l. jd. prez. <i>svāčam</i> ⟩ ‘shvatiti’
səd̥v →	sdv → zdv	zd	<i>zdičy</i> ‘dići, dignuti’, <i>zdiḡjena</i> ‘podignut (N mn. ž. r.)’
səvl →	svl →	sl	<i>slōčyty se</i> ‘svlačiti’, <i>slēčy</i> ⟨gl. prid. rad. m. r. jd. <i>slēkef</i> ⟩ ‘skinuti, svući’
skəd →	→ skd → zgd →	zd	<i>zdeḡla</i> ‘zdjela’
st →		s	<i>čis</i> ‘sasvim, u potpunosti’
stəd →	std → zdd →	zd	<i>zdeṅec</i> ‘bunar; izvor’, <i>zdeṅy</i> ‘hladan’ itd.

⁴⁴ Među primjere s redukcijom *d* Belović i Blažeka (2009: 27) ubrajaju i riječ *Maga* ‘osobno ime Magdalena’, i to kao jedini primjer ispadanja *d* u neinicijalnome položaju. Ispadanje prvoga okluziva iz slijeda, prema Lukežić (2012: 73), tipično je samo za inicijalni položaj, pa navedeni primjer vjerojatno ne treba interpretirati kao gubljenje *d* iz konsonantskoga skupa, već kao jedan od obrazaca pokraćivanja ženskih osobnih imena (prvi slog temeljnoga imena + *-a*, kao u primjerima: *Bōra*, *Gēra*, *Māga*, *Vīka*). Taj obrazac pokraćivanja osobnih imena usp. u Varga (1987: 182–183) te Horvat (2015: 124).

svr →		sr	<i>srôp</i> ‘svrab’ Ista se pojava događa i u kombinaciji sa slogotvornim <i>r</i> : <i>srbi</i> ‘svrbjeti (3. l. jd. prez.)’
tv(ər) →	tv(ɾ) →	t(ɾ)	<i>četřtek</i> ‘četvrtak’, <i>četřty</i> ‘četvrti’, <i>řřdety se</i> ‘ukrutiti se, ukočiti se’, <i>řřdek</i> ‘natisak’, <i>řřdy</i> ‘tvrđ(i)’ itd.
us →	vs →	s	<i>státy se</i> ‘ustati’, <i>strelity</i> <i>střlity</i> ‘ustrijeliti’
vəd →	vd →	d	<i>dôvec</i> ‘udovac’, <i>dovica</i> ‘udovica’
vj →	vļ →	ļ → l	<i>čřlěny</i> ‘crven’
vļ →		l	samo u riječi <i>lôsy</i> ‘kosa, vlasi’ (i izvedenicama, npr. <i>lôseky</i>); Potvrđeni su i mnogobojni primjeri s očuvanim slijedom, neovisno o položaju u riječi: (usp. <i>Vlady</i> , <i>vlak</i> ‘vlak’, <i>vlôčyty</i> ‘usitnjavati grude zemlje’, <i>vlěčy</i> ‘vući’, <i>vlězne</i> ‘stati, ući u što (3. l. jd. prez.)’, <i>zvlôčyty</i> ‘izvlačiti’, <i>zvlěčy</i> ‘izvući’ itd.
vən → və n →		n	<i>nůtry</i> ‘unutra’
(različitoga postanja)	vń →	ń	<i>Slôje</i> ‘Slanje’ (polazni <i>v</i> iščitava se iz povijesnih potvrđa te etnika <i>Slávenec</i> i ktetika <i>slávensky</i>), <i>ščôjak</i> ‘posuda za napoj’, <i>zdôja</i> ‘odavno’
vəs →		s	<i>posôit</i> ‘posvuda’, <i>sáky</i> ‘svaki’, <i>sě</i> ⟨G <i>sěga</i> , D <i>sěmo</i> ⟩ ‘sve’, <i>sějáno/sějěno</i> ‘svejedno’, <i>sô</i> ‘sva’, <i>sê</i> ‘sav’, <i>sī</i> ‘svi’, <i>sigdy</i> ‘svugdje’, <i>sikak</i> ‘svakako’
vsk →	fsk →	sk	Ispitanici koji su sudjelovali u istraživanju ovu su pojavu potvrdili beziznimno u ojkonimu <i>Xrastôskô</i> ‘Hrastovsko’ te u dva ktetika (no u tim slučajevima mogući su i oblici u kojima je <i>f</i> zadržan: <i>brájnkôfsky</i> <i>brájnkosky</i> ‘koji se odnosi na Obrankovec’, <i>kárlôfsky</i> <i>kárlôsky</i> ‘koji se odnosi na Karlovec Ludbreški’). Inače se u govoru sustavno čuva <i>f</i> (< <i>v</i>) u navedenom konsonantskom skupu: <i>drôfsky</i> ‘koji se odnosi na Dravu’, <i>kájkafsky</i> , <i>krôfsky</i> ‘kravljí’, <i>petrôfsky</i> ‘koji se odnosi na Sveti Petar’, <i>pôdrafsky</i> , <i>popôfsky</i> , <i>sôfsky</i> ‘koji se odnosi na Savu’, <i>třnôfsky</i> ‘koji se odnosi na Trnovec Bartolovečki’.

vəstv →	vstv → fstv →	stv	<i>krōl'estvō</i> 'kraljevstvo', <i>zdrāstveny</i> 'zdravstveni'
vət →		t	<i>tōrk</i> 'utorak'
vəz →		z	<i>zēty</i> 'uzeti' (3. l. jd. prez. <i>zēme</i> ; gl. prid. rad. m. r. jd. <i>zēf</i>), <i>zēmaty</i> 'uzimati'
vəzr →	vzr →	zr	<i>nōzret</i> <i>nōzrt</i> 'unatrag'
vəzt →	vzt → fst →	st	<i>stēkly</i> 'bijesan'
žd →		ž	<i>krmēžel</i> 'krmelj'

Nije jasno je li u primjerima *čovčēčy* 'čovječji' i *Bōžy* 'Božji' provedena fuzijska jotacija ($k + j > č$, $g + j > ž$) ili je nakon provođenja asimilacijske jotacije *j* ispao ($k + j > čj > č$, $g + j > žj > ž$).

3.4.34.2. Zamjene konsonanata u konsonantskim skupovima

Specifične zamjene u konsonantskim skupovima u govoru Svetoga Đurđa prikazane su u sljedećemu pregledu.

			primjeri (i komentari o iznimkama)
báč →	bč → čb →	čm	<i>čmēla</i> 'pčela'
čət →	čt →	št	u medijalnome položaju: <i>poštūjejo</i> 'cijeniti, poštovati (3. l. mn. prez.)', <i>pōšten</i> 'pošten', <i>poštēno</i> 'pošteno'
dəx →	dx → tx →	tv	<i>tvōrec</i> 'tvor'
dl →		gl	<i>glētvā</i> 'dlijeto', <i>glēsnyce</i> 'desni', <i>meglēty</i> 'onesvijestiti se' ⁴⁵ Pojava nije dosljedna jer su potvrđene i riječi: <i>dlāka</i> , <i>dlān</i> .
gək →	gk → xk →	fk	<i>lēfkō</i> 'lagano (prid.)'; <i>lēfkō</i> 'lako (prilog)'
gət →	gt → kt → xt →	ft	<i>dřfiaty</i> 'drhtati', <i>nōft</i> 'nokat', <i>nōfty</i> 'nokti'
gətj →	gt' → kt' → xt' →	fč (→šč)	Potvrđena je dubleta: <i>dřščem</i> <i>dřščem</i> 'drhtati (1. l. jd. prez.)'.
gl →		dl	<i>dlēn</i> 'sluz'
gm →		rm	<i>bōrmeš</i> 'bogme' Skok (I: 181) zamjenu $g > r$ tumači namjernim razlikovanjem od riječi <i>Bog</i> .
gn →	gñ →	gj	samo u riječima: <i>gjēsty</i> 'gnječiti, pritiskati', <i>gjēzdo</i> 'gnijeздо', <i>jēgjet</i> 'crna topola'
gr/kr →		xr	<i>xrūška</i> 'kruška'
gv →		g	<i>zōgozda</i> 'klin'

⁴⁵ Za taj primjer etimologiju v. u Bezlaj (II: 175), Skok (II: 348).

xək →	xk →	fk	<i>přfkačy</i> ‘prhki kolačić (N mn.)’
xət →	xt →	ft	<i>plōfta</i> ‘plahta’
xt →		št	<i>štěty</i> (gl. prid. rad. m. r. jd. <i>štěf</i>) ‘htjeti’
kək →	kk → xk →	fk	<i>měfky</i> ‘mekan’, <i>žměfka</i> ‘trudna’, <i>žměfky</i> ‘težak’, <i>žōfky</i> ‘gorak’
kət →	kt → xt →	št	<i>štō</i> ‘tko’
kətəž →	ktž → xtš → xč →	šč	<i>něšče</i> ‘netko’, <i>nišče</i> ‘nitko’
məx →	mx → ms →	ns	<i>črěnsa</i> ‘sremza’
mən →	mn →	vn	<i>lakòvnoĝa</i> ‘lakom (G jd.)’ Vjerojatno je disimilacija $m - n > v - n$ iz kosih padeža analogijom prodrijela i u kanonski oblik <i>lakòven</i> . Ista pojava može se pretpostaviti za imenicu <i>plàven</i> ‘plamen’.
mor →	mr →	br	<i>ně brem</i> (1. l. jd. nij. prez.), <i>ně bremō</i> (1. l. mn. nij. prez.)
sk →	šk →	čk	<i>čkōmety</i> ‘šutjeti’
sk →		šk	Navedena zamjena provedena je neovisno o položaju u riječi (potvrđena je i u početnome i u središnjemu položaju) i neovisno o fonemskome okružju (ispred vokala i ispred konsonanata), u razmjerno velikome broju primjera: <i>piškōr</i> ‘vrsta ribe’, <i>škliskō</i> ‘sklizak (N jd s. r.)’, <i>škōrje</i> ‘čizma (N mn.)’, <i>škrōblyca</i> ‘škrabica, kutijica/košarica za prikupljanje milostinje’, <i>škyl’ōk</i> ‘šešir’, <i>škvōrc</i> ‘čvorak’ te u mikrotoponimu <i>Truškovjek</i> (~ <i>truskōva</i> ‘vrtna jagoda’). Obično zamjena ne zahvaća <i>s</i> kao dio prefiksa. Pojava nije univerzalna (sustavna), odnosno zabilježene su i mnoge iznimke: <i>skàba</i> ‘masna mrlja na površini juhe’, <i>skōkaty</i> ‘skakati’, <i>skěčaty</i> ‘jaukati, stenjati’, <i>skōrom</i> ‘1. uskoro; 2. gotovo’, <i>skōmina</i> ‘neugodan osjećaj u ustima’, <i>skōpity</i> ‘kastriirati’, <i>skōpy</i> ‘1. skup; 2. škrt’, <i>skrōjec</i> ‘završni komad kruha’, <i>skūla</i> ‘krasta’, <i>skūbe</i> ‘čupati za kosu (3. l. jd. prez.)’ itd.
sm →		cm	<i>cmřkaty</i> ‘srkati’

sm →		šm	<i>šm̄kavy</i> ‘kojemu curi nos (N mn.)’, <i>šm̄kly</i> ‘sekret iz nosa (N mn.)’
st		št	<i>òšter</i> (i u izvedenicama), <i>òštreš</i> ‘grgeč’
stək →	ts/ə/k →	ck	<i>kòcka</i> ‘kocka’
təm →	tm →	km	<i>km̄ica</i> ‘mrak, tama’ (i u izvedenicama)
tl →		kl	Samo u početnome položaju u primjeru: <i>kláčty</i> ‘pritiskati pedale’. U medijalnome položaju slijed je neizmijenjen: <i>mětla</i> ‘metla’, <i>pòtly</i> ‘poslije’, <i>světlo</i> ‘svjetlo’ itd.
tr →		fr	<i>fr̄aty</i> ‘tratiti’
vəč →	vč → fč →	šč	<i>šč̄era</i> ‘jučer’
vn →		mn	<i>por̄amnaty</i> ‘poravnati’, <i>r̄amnaty se</i> ‘ravnati’; ali: <i>r̄õvno</i> ‘ravan (N jd. s. r.)’
zv →		zb	<i>j̄õzbec</i> ‘jazavac’

3.4.34.3. Drugi načini pojednostavnjivanja konsonantskih skupova

Pojednostavnjivanja konsonantskih skupova mogla su se provesti i na drugačije načine, npr.

1. metatezom
2. umetanjem sekundarnoga vokala među sastavnice konsonantskoga skupa.

Metateza

Izdvojeni su primjeri: *kõčk̄ivy* ‘crvljiv’ (< *kũkec*), *lõmõr* ‘ormar’, *lõntõr* ‘oltar’.

Umetanje sekundarnoga vokala među sastavnice konsonantskoga skupa

U prikupljenoj građi konsonantski skup *Kkv*⁴⁶ izbjegava se umetanjem vokala između *k* i *v*. Primjerice, u Svetome Đurđu potvrđeno je: *br̄eskõva* ‘breskva’ i *Tr̄uškõvjek* ‘mikrotoponim’ (< *tr̄uškõva* ‘vrtna jagoda’). Pojava ipak nije sustavna jer je potvrđeno i *c̄erkva* ‘crkva’ i *rõtkvyca* ‘rotkvice’.⁴⁷

3.4.35. Gubljenja unutarnjih konsonanata i unutarnjih fonemskih sljedova koji sadržavaju konsonante

Organskim su govorima na fonološkoj razini svojstvena i gubljenja unutarnjih konsonanata i unutarnjih sljedova koji sadržavaju konsonante. Ne težeći iscrpnošću, iz prikupljene građe izdvajamo primjere za te pojave.

Posljedica gubljenja konsonanta u intervokalnome položaju dodir je dvaju vo-

⁴⁶ Kratica *K* simbolizira konsonant.

⁴⁷ I u ovome slučaju proširenost pojave može se pratiti za svaku pojedinačnu riječ – primjerice, u Svetome Petru te u Malome Bukovcu i Velikome Bukovcu potvrđeno je *c̄erkõva*.

kala. Tako nastali vokalski sljedovi mogli su se kontrahirati, tj. stopiti u jedan, dugi vokal. Isto tako, zijev je mogao biti premošćen i na druge načine.

Kontraksije

Primjeri kontraksija nakon gubljenja *d* jesu: prezentski oblici glagola *jěsty* (*jěm, jěš, jě, jěmō, jěste, jějō*).

Primjeri kontraksija nakon gubljenja *j* jesu: *gospō* ‘gospođa (sarkastično)’, *stōty* ‘stajati’.

Primjeri kontraksija nakon gubljenja *x* jesu: niječni prezentski oblici glagola *štěty* ‘htjeti’: *něčem, něčeš, něče, něčemō, něčete, něčejo*.

Drugi načini premošćivanja zijeva nakon gubljenja konsonanta

Drugi način premošćivanja zijeva nakon gubljenja konsonanta jest zamjena drugoga vokala u slijedu konsonantom. Primjer te pojave nakon gubljenja konsonanta *x* jest *nōjže* ‘tavan’, a nakon gubljenja konsonanta *d* jesu brojevi 11 – 19 te 20: *trynōjst, četynōjst, devetnōjst, dvājsty*⁴⁸ itd.

Gubljenje sljedova fonema

U građi su potvrđeni i primjeri u kojima su izgubljeni sljedovi fonema (niz od barem dvaju uzastopnih fonema, ne nužno cijelih slogova). Te pojave u starijoj dijalektološkoj literaturi nazivaju se redukcijom više glasova, a u recentnoj dijalektološkoj literaturi *allegro*-oblicima. Izdvojeni su sljedeći primjeri:

- oblici svršenoga prezenta glagola *bity* – nenaglašeni *bōm, bōš, bō, bōmō, bōte, bōjo*, naglašeni *bōm, bōš, bō, bōmō, bōte, bōjo* (prema oblicima bez ispadanja *bōdem*...)
- oblici niječnoga svršenoga prezenta glagola *bity* – duži *nábōm, nábōš, nábō, nábōmō, nábōte, nábōjo*, kraći *nám, năș, nă, nămō, năte, năjo* (prema oblicima bez ispadanja *nábōdem*...)
- imperativni oblik za 2. l. mn. *xōte* (prema obliku bez ispadanja *xōdyte*); opstruent *d* ispao je i u *allegro*-obliku za 2. l. jd. *ōj* ‘doći’ (prema obliku bez ispadanja *xōdy*)
- imperativni oblik glagola *videty* za 2. l. jd., nastao prema prezentu istoga glagola: *vis*⁴⁹
- kraći oblici niječnoga prezenta glagola *ity* ‘ići’: *nēm, nēš, nē, nēmō, nēte, nējō* (prema oblicima bez ispadanja *nějdem* || *nějdem* (1. l. jd. prez.)...)

⁴⁸ U rednome broju *dvadesěty* ‘20.’ nije došlo do gubljenja *d*.

⁴⁹ Oblik za 2. l. mn. *vište* nastao je dodavanjem nastavka na jedninski lik (analogijom), pa on ne oprimjeruje opisano gubljenje.

- kraći oblici prezenta glagola *dōjty* ‘doći’: *dēm, dēš, dē, dēmō, dēte, dējo* (prema oblicima bez ispadanja *dōjdem* (1. l. jd. prez.)...)
- broj *jān* ‘jedan’ (prema obliku bez ispadanja *jēden*)
- imenica *tjēn* ‘tjedan’ (prema obliku bez ispadanja *tjēden*).⁵⁰

Ovim primjerima mogu se pribrojiti i oni koji u suvremenome stanju nemaju usporedne oblike bez ispadanja:

- imenica *gōspon* (G jd. *gōspōna*) ‘gospodin’
- prezentskim oblicima *pēm, pēš, pē, pēmō, pēte, pējo* ‘ići’
- imperativnim oblicima *nāj* (2. l. jd.) ‘nemoj’ i *najte* (2. l. mn.) ‘nemojte’
- u složenicama od broja *dvājsty*: *dvājzdvō* ‘dvadeset dva’, *dvājstrēčy* ‘dvadesettreći’, *dvājzdrūgy* ‘dvadesetdrugi’, *dvājšēsty* ‘dvadesetšesti’.

Na temelju izdvojenih primjerā čini se da se najčešće gube sljedovi KV ili VKK,⁵¹ a gubljenju je posebno sklon opstruent *d*.

3.5. Konsonanti u posuđenome leksiku

Zbog razlikovanja fonemskih sustava različitih jezika pri jezičnome posuđivanju dolazi do fonoloških prilagodbi. One podrazumijevaju zamjenu fonemā jezikā davateljā istim ili srodnim fonemima jezika primatelja. Jezičnim posuđivanjem fonemski sustavi hrvatskih mjesnih govora postali su stabilniji, stoga je opravdano dijalektološkim (dakle i fonološkim) opisima obuhvatiti i primjere iz toga leksičkog sloja.

I u govoru Svetoga Đurđa svaka je jedinica konsonantskoga sustava potvrđena i u posuđenicama, što potkrepljuju primjeri iz pregleda koji slijedi.⁵² Po potrebi su komentirane određene pojave.

Opstruent *b*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *brēlo* ‘kišobran’, *brēnka* ‘drvena posuda manjega obujma’, *bidra* ‘kolač (sličan kuglofu)’, u hungarizmima *bōgōš* ‘duhan za žvakanje’, *bōltyca* ‘sjekirica’, *bērek* ‘močvarni jarak’, *bētek* ‘bolest’, u turcizmima *bōja*, *būbrek*, *zabādaf* ‘1. besplatno; 2. uzalud’, u romanizmima *bēdasty* ‘glup’, *bedōk*, *bedastōča* itd.

Vjerojatno i lik *vūbōrek* ‘krastavac’, potvrđen kod dijela ispitanika (*/vūgōrek*), upućuje na utjecaj mađarskoga jezika (usp. mađ. *uborka*), odnosno fonemskim

⁵⁰ Usporedi i odjeljak 3.4.35.1.

⁵¹ Kratica K simbolizira konsonant, a kratica V vokal.

⁵² Zbog ograničenosti opsega rada ne donose se etimološki izvodi (osim kad je to relevantno). Pri definiranju riječi posuđenicom iz određenoga jezika utvrđivali smo, kako je to uobičajeno, koji je jezik posljednji imao ulogu posrednika pri jezičnome posuđivanju.

sastavom zrcali kružno posuđivanje.⁵³

Pri fonološkoj prilagodbi *b* je umetnut između sastavnica skupa *mr*: *jômbraty* ‘gundati, negodovati’ (usp. nvnjem. *jammern*) i *ĭmbra*, *ĭmbrø* (usp. mađ. *Imre*).

Opstruent *c*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *cêler* ‘celer’, *ficlek* ‘komadić’, *gvêrc* ‘gverc, medica’, *pôc* ‘rasol, salamura’, *sóc* ‘talog od kave’, *šôcaty* ‘pogledavati, procjenjivati’, *tâca* ‘pladanj’, u hungarizmima *cikla* (usp. mađ. *cécla*), *cintor* ‘župni dvor’, *cukor* ‘šećer’, *cûlo* ‘vreća’, *kêc* ‘as’, u romanizmima *cîmje* ‘cime, izdanci, lišće nekih vrsta povrća’, *ștacûn* ‘trgovina, prodavaonica’ itd.

Opstruent *č*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *čûšpajs* ‘varivo’ (vjerojatno je riječ o asimilaciji na daljinu *c – š > č – š* (usp. bav.-austr. *Zuspeise*)), *môčjenk* ‘kuhano jelo od kukuruznoga brašna i sirutke’, u hungarizmima *čûrka* ‘krvavica’, *fáčok* ‘kopile, izvanbračno dijete’, *točêr* ‘lijevak’ itd., u riječi *čokolôda* (germanizam uz moguće mađarsko posredovanje pri posuđivanju) itd.

Opstruent *d*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *dînstaty* ‘pirjati (pržiti na masnoći)’, *dûrșlak* ‘veliko cjedilo zdjelastoga oblika (npr. za tjesteninu)’, u hungarizmima *çondrîje* ‘dijelovi koji neuredno vise s rasparane tkanine’, *xajdîna* ‘hajdina, heljda’, *șûder* ‘šljunak’ (usp. mađ. *sóder* < nvnjem. *Schotter*), u turcizmima *doxôn* ‘duhan’, *dûdovyna* ‘dud’ itd.

Opstruent *ž*

Pojavljuje se npr. u hungarizmima *bâkanža* ‘bakandža, teška muška okovana cipela’, *žêkêc* ‘vesta’, *žûnžy* ‘ogrlica (N mn.)’, *Mažôr* ‘Mađar’, *nakynžûryty* ‘pretjerano se okititi’, *pûnža* ‘pundča’, u turcizmu *žûmbus* ‘nered’, u latinizmima *ânžel* ‘anđeo’ i *žâk* ‘učenik’, u riječi *žôxar* ‘žohar’ itd.

Opstruent *f*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *asfâlt*, *fâl* ‘jeftin’, *falêty* ‘nedostajati’, *fêrajnge* ‘zavjesa (N mn.)’, *fêrma* ‘1. sveta potvrda; 2. tvrtka’, *fêrton* ‘pregača’, *fîga* ‘smokva’, *fyškôl* ‘pravnik’, *flâke* ‘rublje’, *flâša* ‘boca’, *flêtno* ‘brzo’, *frânža* ‘resa’, *șkâf* ‘drvena posuda s ručkama’, u hungarizmima *fáčok* ‘kopile, izvanbračno dijete’, *fâlat* ‘komad, dio’, *fôdrek* ‘volančić na odjevnome predmetu’, *kêfa* ‘četka’, u romanizmima *zôfryk* ‘zaprška’ i *zafriğaty* ‘zapržiti’ itd.

⁵³ Lik *vûgorek*, koji ovjerava samo dio ispitanika, odražavao bi očekivan razvoj kao riječi idio-glotskoga podrijetla.

U riječima *büftlyn* ‘buhtla (kolač od dizanoga tijesta punjen pekmezom)’ (usp. bav.-austr. *Buchtel*, *Wuchtel*) i *šiffta* ‘smjena’ (usp. nvnjem. *Schicht*) došlo je do zamjene *xt > ft*, kakva je provedena i u nekim riječima idioglotskoga podrijetla.

Opstruent *g*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *gājnk* ‘hodnik’, *gamilyca* ‘kamilica’, *golêr* ‘ovratnik, kragna’, *gmôjno* ‘livada, pašnjak’, u hungarizmima *gácyya* ‘akacija, bagrem’, *gámbaloc* ‘komadić tijesta od pšeničnoga brašna, oblikovan poput valjušaka, poslužen npr. uz grah’, *gómp* ‘gumb’, *gázda* ‘šef, vlasnik’, u romanizmu *gôjba* ‘plastični sanduk za odlaganje boca’ i sl.

U riječi *rôjngl'a* ‘plitka posuda za kuhanje’ došlo je do disimilacije *dl > gl > gl'* (usp. bav.-austr. dem. *Reindl* ‘plitak lončić’), kakva je provedena i u nekim riječima idioglotskoga podrijetla.

Opstruent *x*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *xôjcaty* ‘jako ložiti’, *kôxl'a* ‘pećnica’, *pôxaty* ‘pohati’, *šprix* ‘metak, sačma’, *štyxáča* ‘alat za kopanje i rahljenje zemlje’, *šuxa* ‘cipela’, u hungarizmima *xajdina* ‘hajdina, heljda’, *xalôsyty* ‘prevrtati, premetati, prekopavati’, *xásen* ‘korist’, *môrx'a* ‘stoka’, *têrx* ‘teret’, u turcizmu *xápsyty* ‘uhititi’, grecizmu (dakako, uz posredovanje hrvatskoga standardnog jezika) *xil'ada* ‘tisuća’ itd.

Opstruent *x* izgubio se pri fonološkoj prilagodbi nekih posuđenica: *ofêraty* ‘udvarati se’ (usp. nvnjem. *hofieren*).

U imenskoj građi opstruent *x* potvrđen je i na mjestu polaznoga aloglotskoga *f*, npr. u obiteljskim nadimcima *Xàbekovy*, *Xabjânovy* (usp. Horvat 2012a).

Sonant *j*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *cájt* ‘vrijeme’, *járgan* ‘vršnjak’, *trôjbaty* ‘mutiti /o jajima/’, *zglôjzaty* ‘skrenuti s pravoga puta’, u hungarizmu *Jêzôš* ‘Isus’, u turcizmu (uz posredovanje hrvatskoga standardnog jezika) *jôgort* ‘jogurt’.

U nekim se posuđenicama (germanizmima) pojavljuje i sekundarni *j*: *bôjs* ‘berda’ (usp. nvnjem. *Bass*) (i izvedenica *bájzar* ‘svirač berde’), *fêjst* ‘vrlo, izrazito, jako’ (usp. nvnjem. *fest*), *glájš* ⟨G jd. *glájža*⟩ ‘staklo’ (usp. nvnjem. *Glas*) (i izvedenice *glajžôvj'e* || *glajžovjê* ‘porazbijano staklo’, *glôjzar* ‘staklar’). Nije jasno treba li u riječima *šrájff* ‘vijak’ i *šrájfyty* ‘zavrtati vijak’ (usp. bav.-austr. *Schraufe*, *Schrauf*) *j* interpretirati kao sekundarni glas ili je on rezultat fonološke prilagodbe diftonga *au*.

U germanizmu *škôrje* ‘škare’ (usp. srvnjem. *schære*) registriran je slijed *rj*, vjerojatno analoški prema odrazu *rj* u idioglotskome leksiku (usp. odjeljak 3.4.17.).

Opstruent *k*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *kôxl'a* ‘pećnica’, *kêl'* ‘kelj’, *kômôra* ‘ostava; spremišni prostor (npr. za čuvanje brašna, masti itd.)’, *krompêr* ‘krumpir’, *lykêr* ‘liker’, *píkxa* ‘limena kutija, konzerva’, *škáf* ‘drvena posuda s ručkama’, u hungarizmima *cúkqor* ‘šećer’, *kanôs* ‘čuvar svinja’, *kêfa* ‘četka’, *pêrket* ‘paprikaš, umak s dodatkom mlijeka’, u turcizmu *pêkmes* ‘pekmez’, u romanizmima *kúpyca* ‘čša’, *makarôn* ‘makaron’ i sl.

U riječi *kíkla* ‘haljina’ došlo je do disimilacije *tl > kl > kl'* (usp. bav.-austr. *Kittel*), kakva je provedena i u nekim primjerima idioglotskoga podrijetla.

Sonant *l*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *brêlo* ‘kišobran’, *cêler* ‘celer’, *fâl* ‘jeftin’, *gamilyca* ‘kamilica’, *flâša* ‘boca’, *klôšter* ‘samostan’, *lâjbek* ‘prsluk’, *lavûr* ‘labor’, *lykêr* ‘liker’, *lôjtra* ‘ljestve’, *lômpa* ‘svjetiljka’, *lôrbek* ‘lovor’, *palačinka* ‘palačinka’, *pêgla* ‘glačalo’, *plâc* ‘trg, tržnica’, *prêzly* ‘krušne mrvice’, u hungarizmima *fâlat* ‘komad, dio’, *petróžol* ‘peršin’, *šalôta* ‘salata’, u latinizmima *ánžel* ‘anđeo’ i *lomôr* ‘ormar’ (do disimilacije *r – r > l – r* došlo je već u vulgarnome latinskom) itd.

U osobnome imenu *Forjôn* ispao je *l* iz konsonantskoga skupa *fl*.

U govoru Svetoga Đurđa potvrđene su i posuđenice s dočetakom *lin/lyn*: *çokqrlîn* ‘slatkiš’, *cygarêtlyn* ‘cigareta’, *fôslyn* ‘debela daska’, *fj'dâblyn* ‘uvojak kose, kovrča’, *kiflyn* ‘kifla’, *knêdlyn* ‘okruglica’, *krâflyn* ‘krafna, uštipak’, *krâglyn* ‘okovratnik’, *kriglyn* ‘krigla’, *mâšlyn* ‘mašna’, *môdlyn* ‘kalup za oblikovanje kolačića’, *beciklyn/peciklyn* ‘bicikl’, *pênzlyn* ‘kist’, *pûsrylyn* ‘vrsta kolača’, *râdlyn* ‘kotačić za rezanje tijesta’, *rebizlyn* || *rybizlyn* ‘ribiz’, *ringlyn* ‘naušnica’, *šâmrylyn* ‘uski stolčić za noge’, *šatôflyn* ‘novčanik’, *škrynêclyn* ‘papirna vrećica’, *šmîrglyn* ‘brusni papir’, *šniclyn* ‘odrezak’, *špârglyn* ‘mahuna’, *šrâjzlyn* ‘žarač’, *štôkrylyn* ‘stolčić’, *štôplyn* ‘čep’, *vâjdlyn* ‘veća limena posuda’ itd. Prema Strieder-Temps (1963: 93), možda je u takvim primjerima riječ o utjecaju srednjovisokonjemačkoga deminutivnog sufiksa *-lin* (paralelnoga sufiksu *-lein*). Prema Štebih Golub (2010: 115), za određen je broj primjera opravdano pretpostaviti fonološku prilagodbu kojom se postiže rasterećenje izgovora (<el> [l] > *lin*), dakle njemačkomu se modelu zapravo dodaje samo dočetak *-in* (npr. *mâšl-* + *-yn*). Ako je tako, dočetak *in/yn* smatram „odgovorom” na distribucijsko ograničenje prema kojemu riječ ne može završavati skupom tvorenim od konsonanta i sonanta *l*, odnosno *r* i sonanta *l*. Kobilarov-Götze (1972), Piškorec (2005: 88) te Štebih Golub (2010: 115) tvrde da je za manju skupinu replika (*kiflyn* ‘kifla’, *pênzlyn* ‘kist’) moguće i mađarsko posredovanje pri posuđivanju, pri čemu se uz fonološku provodi i morfološka prilagodba (na *-li* (usp. mađ. *kifli*, *pemzli*) dodaje se *n*), čime se dobiva dočetak koji omogućuje uklapanje u deklinacijski sustav (u *a*-vrstu).

Sonant *l'*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *blūza* ‘bluza’, *dribl'aty* ‘driblati’, *fīla* ‘nadjev’, *fyškōl* ‘pravnik, odvjetnik’, *fl'etnō* ‘brzo’, *frājla* ‘gospođica’, *fr'sl'ok* ‘škri-nja’, *kōxla* ‘pećnica’, *kēl* ‘kelj’, *kīkla* ‘haljina’, *lūftaty* ‘prozračivati’, *marūlyca* ‘marelica’, *mēla* ‘brašno’, *myl'ōn* ‘milijun’, *rīfl'ača* ‘oruđe za ručno pranje rublja’, *rīgla* i *rīglyca* ‘poklopac za posudu’, *rōjngla* i *rōjnglyca* ‘plitka posuda za kuhanje’, *šilt* ‘šilt, štitnik na kapi’, *štrūkel* ‘vrsta slastice’, *tōl* ‘dio’, *tīšlar* ‘stolar’, *žvêgla* ‘jednjak’, u hungarizmima *cedūlyca* ‘papirić, bilješka’, *čōkly* ‘prst (N mn., pejor.)’, *čōkl'avy* ‘kljast’, *fēla* ‘vrsta’, *nōšpol* ‘mušmula’, *tōbla* ‘tabla; parcela’, u grecizmu (uz posredovanje hrvatskoga standardnog jezika) *xil'ada* ‘tisuća’ te u riječima *fītōl* ‘četvrtina’ (germanizam uz eventualno posredovanje mađarskoga jezika), *fūlaty* ‘fulati, promašiti’ itd.

U riječima *rōl* ‘dimnjak’ i *rōlac* ‘dimnjačar’ došlo je do disimilacije $r - r > r - l'$.

Sonant *m*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *blōmba* ‘plomba’, *cimerman* ‘tesar’, *flājš-mašīna* ‘naprava za mljevenje mesa’, *marūlyca* ‘marelica’, *mēla* ‘brašno’, *mōrt* ‘žbuka’, *mōlta* ‘mjesto na ulazu u određeno područje na kojemu se ubire pristojba za ulazak robe ili osobe’, *mōšt* ‘mlado vino, neprovreli sok grožđa’, u hungarizmima *kormōnyty* ‘upravljati’, *marōdy* ‘depresivan, bezvoljan’, u riječi *mōrxa* ‘stoka’ (germanizam uz moguće mađarsko posredovanje pri posuđivanju) itd.

Sonant *n*

Sonant *n* pojavljuje se npr. u germanizmima *nōry* ‘lud’, *pēnzlyn* ‘kist’, *šānc* ‘nasip’, *šnīta* ‘kriška’, *šūnka* ‘šunka’, u hungarizmima *bōršōn* ‘baršun’, *kanōs* ‘čuvar svinja’, *sōpon* ‘sapun’, u anglicizmu *nājlon* ‘najlon’, u galicizmu *gōvernōl* ‘upravljач bicikla’ itd.

Sekundarni *n* pojavljuje se u germanizmima *cājnger* ‘kazaljka’ (usp. nvnjem. *Zeiger*), *špāncēraty se* ‘šetati se’ (usp. nvnjem. *spazieren*), *špīnec* ‘vrh (igle, čavla, olovke)’ (usp. nvnjem. *Spitze*), *štēnga* ‘stepenica, stuba’ (usp. srvnjem. *stēge*, *stiege*) te latinizmu *lontōr* ‘oltar’. Možda se kao sekundarni *n* može interpretirati i *n* u dočetu *lin/lyn* u primjerima *kīflyn* ‘kifla’, *pēnzlyn* ‘kist’ ako je pri jezičnome posuđivanju mađarski imao ulogu posrednika.

Fonološka prilagodba podrazumijeva i da je u nekim riječima u zanaglasnome položaju *n* ispred opstruenta (tj. kao prvi član konsonantskoga skupa) zamijenjen sonantom *n'*, koji se zatim razvijao prema pravilima spomenutima u odjeljku 3.4.7. – dao je slijed *jn*:

- ispred *g*: *fērajnge* ‘zavjesa (N mn.)’ (usp. bav.-austr. *Fürhang*), *manykē-cājnge* ‘škarice za nokte, grickalica’ (usp. nvnjem. *Zange*), *špōjnga*

‘ukosnica’ (usp. nvnjem. *Spange*), *štrôjnga* ‘debelo uže kojim su spojeni rudo i konj’ (usp. srvnjem. *strange*)

- ispred *k*: *gâjnk* <L jd. *gôjnkô*> ‘hodnik’ (usp. bav.-austr. *Gang*), *vâjnkôš* ‘jastuk’ (usp. mađ. *vánkos*).

Kao i u idioglotskome leksiku (usp. odjeljak 3.4.8.), pojava se ne događa sustavno, nego samo u pojedinim riječima, a izostanak potvrđuju npr. sljedeće riječi:

brênka ‘drvena posuda manjega obujma’, *fâlynga* ‘mana, nedostatak, pogreška’, *fôrynga* ‘prijevoz’, *šlîngany* ‘našit /o ručnome radu/’ itd.

Sonant *ń

U posuđenicama se sonant *ń razvijao kao i u idioglotskome leksiku, što se može iščitati iz primjera *kôstaj* ‘kesten’ (usp. tal. *castagno*), *kûxja* ‘kuhinja’ (usp. stvnjem. *kuhhîna* ili srvnjem. *kuchîn*), *škêdej* ‘gumno, štagalj’ (usp. stvnjem. *scugin*), *tejêr* ‘tanjur’ (usp. mađ. *tányér*), *tûjyca* ‘drvena posuda za izradu maslaca’ (usp. srvnjem. *tunna*).

Nije jasno kako treba tumačiti germanizam *fâšjenk* ‘fašnik, poklade’ s obzirom na raznolikost replika u hrvatskim kajkavskim govorima. S jedne strane, dočetak *jenk* može biti sustavan odraz slijeda *ńak/*ńek ako se pretpostavi posredovanje kojega drugoga mjesnoga govora (*fâšńak/*fâšńek) (usp. odjeljak 3.4.7.), a s druge strane *j* u slijedu *jenk* može biti sekundarni, odnosno rezultat analogije ako se pretpostavi izravni bav.-austr. model *Faschang*.

Opstruent *p*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *kôrpa* ‘košara’, *plôvy* ‘modar, plav’, *plêx* ‘protvan, pekač’, *pûsylvn* ‘vrsta kolačića’, *pûta* ‘drvena posuda u kojoj se nosi grožđe’, *špôraty* ‘štedjeti’, *špôtaty* ‘grditi, koriti’, *šûpa* ‘šupa, ostava’, u hungarizmima *jâpa* ‘tata, otac’, *kîpec* ‘sličica svetca’, *petrôžol* ‘peršin’ itd.

Sonant *r*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *frôjxaty* ‘žbukati’, *fûrt* ‘stalno, neprestano’, *grâba* ‘jama, jarak, izrovano mjesto’, *râp-šicar* ‘krivolovac’, *rêšt* ‘zatvor’, *remîza* ‘gustiš u koji se divljač sklanja od nepogoda, skrovište za divljač; branjevina’, *šrôt* ‘grubo samljeven kukuruz’, u hungarizmima *cîfraty* ‘ukrašavati’, *čûrka* ‘krvavica’, *rêstovaje* ‘bdjenje nad pokojnikom’, *ričet* ‘ričet’, *rîža* ‘riža’, u turcizmu *râkyja* ‘rakija’, u romanizmima *pršêcyja* ‘procesija’, *râca* ‘patka’, *radič* ‘radič’ itd.

U germanizmu *karnîster* ‘plastična posuda velikoga volumena’ *r* u prvome slogu sekundarnoga je postanja, naknadno umetnut (usp. nvnjem. *Kanister*).

Opstruent *s*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *pāsaty* ‘odgovarati’, *piksa* ‘limena kutija, konzerva’, *sic* ‘sjedalo (npr. na biciklu)’, u hungarizmima *pāstrjak* ‘pastrnjak’, *sōpon* ‘sapun’, *sōkačica* ‘kuharica’, *sōs* ‘umak’, u turcizmu *sātaraš* ‘satarraš, umak od rajčice i paprike prženih na luku’ itd.

Opstruent *š*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *kīšta* ‘sanduk’, *klōster* ‘samostan’, *šālyca* ‘šalica’, *škōda* ‘šteta’, *škyněclek* ‘papirna vrećica’, *špica* ‘vrh, špica, vršak, šiljak’, *štómfe* ‘čarapa (N mn.)’, *štrāja* ‘stelja u staji’, u hungarizmima *nōšpol* ‘mušmula’, *pajdōš* ‘prijatelj’, *šekeštrija* ‘sakristija’, u turcizmima *šāšavec* ‘šašavac, budala, luckasta osoba’ i *šēga* ‘običaj, navika; šala’, u latinizmima *meštrija* ‘alat, oruđe’, *mēša* ‘misa’ itd.

U riječi *pāšoš* ‘potvrda (npr. zdravstveni list) koja služi kao propusnica za stočni sajam’ dogodila se asimilacija na daljinu: *s – š > š – š*.

Opstruent *t*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *kīšta* ‘sanduk’, *šnita* ‘komad, kriška’, *štāla* ‘staja, štala’, *štānt* ‘stand, prodajno mjesto’, *štrēka* ‘pruga’, *tāca* ‘pladanj’, *tēglyn* ‘tegla’, u hungarizmima *bētek* ‘bolest’, *šalōta* ‘salata’, *tāpšaty* ‘srdačno dodirivati/lupkati’, *tērx* ‘teret’, *tepsija* ‘zemljana posuda za pečenje, vrsta protvana’, *točēr* ‘lijevak’, u turcizmima *tōp* ‘top’, *tōrba* ‘torba’, u romanizmu *štacūn* ‘trgovina, prodavaonica’ itd.

Sonant *v*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *cvēba* ‘grožđica’, *gvērc* ‘gverc, medica’, *kvēlna* ‘majčina dušica’, *vājdyn* ‘šira limena posuda, zdjela’, *vōga* ‘vaga’, u hungarizmima *lōpof* (G jd. *lōpova*) ‘lopov, kradljivac’, *salvētek* ‘salveta’ itd.

Opstruent *z*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *čušpajza* ‘varivo (G jd.)’, *fazōn* ‘fazan’, *paradājza* ‘rajčica (G jd.)’, *prēzly* ‘krušne mrvice’, *rebizlyn* || *rybizlyn* ‘ribiz’, u hungarizmima *jēzero* ‘tisuću (arh.)’, *Jēzoš* ‘Isus’ itd.

Opstruent *ž*

Pojavljuje se npr. u germanizmima *žālfyja* ‘kadulja’, *žlūndryca* ‘žlundrica, žilica u mesu’, *žvēplo* ‘sumpor’, *žvēgla* ‘jednjak’, u riječi *čizma* ‘čizma’ (turskoga je podrijetla, ali je mogla biti posuđena i uz posredovanje mađarskoga; *ž* je u njoj rezultat asimilacije na daljinu *č – z > č – ž*).

4. Zaključak⁵⁴

Fonemski sustav suvremenoga govora Svetoga Đurđa sadržava 22 konsonanta – 7 sonanata i 15 opstruenata. Osnovne su značajke konsonantizma govora Svetoga Đurđa:

- zvučni opstruenti u završnome položaju ispred stanke zamijenjeni su svojim bezvučnim parnjacima; konsonant *v* može imati i značajke sonanta (ako se nalazi ispred vokala, sonanata i zvučnih opstruenata) i značajke opstruenta (ispred bezvučnih opstruenata i u završnome položaju ispred stanke)
- sonant **n̄* odrazio se kao *j* u početnome i intervokalnome položaju te u slijedu *KnV*, kao *jn* ispred opstruenata *c, ĉ, g, k* i *s*, a u nekim zamjeničkim oblicima te u odrazima nekih riječi s nenaglašenim dočetcima **n̄ak* i **n̄ek* anticipirana palatalna sastavnica *j* razdvojena je od sastavnice *n* i vokalom
- česta je zamjena *n > n̄ > jn* ispred opstruenata
- sekundarni skup **naj* izjednačio se s **n̄*, a zatim razvio u *j*
- u govoru postoji fonemska opreka između alveolarnoga *l* i palataliziranoga *l'*
- polazni **l* djelomično se depalatalizirao, dakle razvio se u *l'*
- sonant *l* sustavno je ispred naglašenoga (dugoga i kratkoga) vokala *u* zamijenjen sonantom *l'*
- završni *l* u oblicima m. r. jd. glagolskoga pridjeva radnoga sustavno se odrazio kao *v* (odnosno, na apsolutnome kraju izgovorne cjeline –*f*, što je rezultat zamjene zvučnoga opstruenta bezvučnim u tome položaju); slijed *rf* u glagolskome pridjevu radnome očuvan je ako je *r* naglašen, no u slijedu u kojemu je *r* bio nenaglašen umetnut je vokal *a* između *r* i *f* kao odraza završnoga **-l*, čime se izgubila slogotvornost *r*
- sekundarni skup **laj* izjednačio se s **l*, pa su njihovi odrazi isti
- između sastavnica primarnih skupova *bj, mj, pj, fj, vj* sustavno je umetnut epentetski *l*, koji je zatim jotiran
- u sekundarnim skupovima *baj, maj, paj, vaj* nakon gubljenja šva sustavno je izostalo umetanje sonanta *l*, pa ni jotacija nije provedena
- uglavnom su očuvani skupovi *jt, jd* u oblicima prefigiranih glagola nastalih od *ity*

⁵⁴ Na ovome mjestu posebno zahvaljujem dr. sc. Aniti Celinić na dostupnosti za konzultacije, na nesebičnome dijeljenju svojega znanja te na pomoći u interpretaciji nekih primjera uvrštenih u opis.

- polazni *r' odrazio se kao slijed *rj* u riječima u kojima se u cijeloj paradigmi nalazio u intervokalnome položaju
- opstruent *x* nema ograničenja u distribuciji (pojavljuje se i pred sonantima); poseban razvoj ima u gramatičkim morfemima (u nekim kategorijama zamjenjuje se *s, j*, u nekima se sustavno gubi, a rijetko je očuvan).
- polazni *č i *r' dali su č, čiji je parnjak u sustavu fonem ž (< d', ž)
- polazni *d' odrazio se kao ž u najvećemu broju primjera, u dijelu primjera kao *j*, a potvrđeni su i dubletni likovi
- polazni konsonantski skupovi *stj i *skj izjednačili su se te odrazili kao šč, a skupovi *zdj i *zgj kao žž
- sekundarni skup *taj dao je tj, koji nije jotiran; sekundarni skup *staj dao je stj, koji nije jotiran; sekundarni skup *skaj razvijao se kao i polazni skup *skj, dakle dao je šč; sekundarni skup *daj dao je dj, koji nije jotiran; sekundarni skup *zdaj dao je zdj, koji nije jotiran
- rotacizam je potvrđen u malome broju primjera
- sibilizacija izostaje
- kao protetski konsonanti dolaze *v* (ispred odraza ishodišnih vokala *u i *o u početnome položaju), *j* (ispred odraza ishodišnoga vokala *o), *x* (ispred slogotvornoga *r* i u posuđenicama)
- neizmijenjeni su početni konsonantski skupovi *čr u slijedu *čre (< *črě < psl. *čer) i *žr u slijedu *žre (< *žrě < psl. *žer); neizmijenjen je i polazni konsonantski skup *čr (< *čər)
- prefiksi *və- i *u- izjednačili su se, a ispred *m* uvijek su se odrazili kao *x* (katkad do te promjene dolazi i pri dodiru prijedloga *v* i riječi koja počinje s *m*)
- došlo je do zamjene *mr > br* u niječnome prezentu glagola *mòčy* 'moći' (*ně brem* (1. l. jd. nij. prez.)).

Rezultati istraživanja, promatrani u cjelini s opisom naglasnoga sustava i vokalizma, potvrđuju pripadnost govora Svetoga Đurđa varaždinsko-ludbreškomu dijalektu kajkavskoga narječja. Dobivene rezultate bit će potrebno usporediti s budućim opisima drugih govora ludbreške Podravine, ali i širega područja (npr. cijeloga dijalekta), pri čemu će svakako biti potrebno težiti iscrpnosti i preciznosti, a ne opis temeljiti na nekoliko najčešćih primjera za određeni odraz. Nakon što i drugi govori budu istraženi i detaljnije opisani, kontrastivna analiza (što većega broja pojava, na svim jezičnim razinama) omogućit će preciznije grupiranje govora toga slabo istraženoga dijela kajkavskoga narječja u više hijerarhijske sustave (skupine govora, poddijalekte, dijalekte).

Literatura

- Barić, Eugenija i dr. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Belović, Stjepan; Blažeka, Đuro. 2009. *Rječnik govora Svetog Đurđa (rječnik ludbreške Podravine)*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- Belović, Stjepan; Blažeka, Đuro. 2014. Dopune Rječniku govora Svetog Đurđa (rječniku ludbreške Podravine). *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, XLVII/5–6, Zagreb, 41–65.
- Bezljaj, France. 1977. – 2005. *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I – IV. Ljubljana: SAZU – Inštitut za slovenski jezik – Mladinska knjiga.
- Bjeletić, Marta. 2006. *Iskovrnuti glagoli. Tipovi ekspresivnih preverbalnih formanata (na srpskom i hrvatskom jezičkom materijalu)*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Blažeka, Đuro. 2000. Govor Svetoga Petra kraj Ludbrega. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, XXXIII/6, Zagreb, 35–46.
- Blažeka, Đuro. 2003. Govor Jalžabeta. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, XXXVI/4–5, Zagreb, 55–70.
- Celinić, Anita. 2015. Fonologija Rijeke Voćanske i voćanskoga kraja (na sjeveru Hrvatskoga zagorja). *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 19, Zagreb, 25–77.
- Celinić, Anita. 2016. Govor Moravča. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, XLIX/3–4, Zagreb, 45–70.
- Ćurković, Dijana. 2014. *Govor Bitelića*. Doktorski rad. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Derksen, Rick. 2008. *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden – Boston: Brill.
- ESSJa = *Etimologičeskij slovar' slavjanskih jazykov* 1 – (38). 1974. – (2012). Red. O. N. Trubačev. Moskva: Nauka.
- Galić, Josip; Lisac, Josip. 2015. Govor otoka Vira i njegov leksik. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, XLIII/1–2, Split, 5–30.
- Gluhak, Alemko. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- Gregurić, Ružica. 2003. Fonološke osobitosti govora mjesta Kelemen. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, XXXVI/4–5, Zagreb, 71–84.
- Gregurić, Ružica. 2004. Morfološke osobitosti govora mjesta Kelemen. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, XXXVII/4–5, Zagreb, 73–85.
- HER = Anić, Vladimir i dr. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- Horvat, Joža. 2010. *Fonološki opis i leksik govora Svetoga Đurđa*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Horvat, Joža. 2011. Prozodija i vokalizam govora Svetoga Đurđa. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 17, Zagreb, 81–107.

- Horvat, Joža. 2012a. Iz antroponimije općine Sveti Đurđ: obiteljski nadimci u Svetome Đurđu, Obrankovcu i Prilesu. *Folia onomastica Croatica*, 21, Zagreb, 59–96.
- Horvat, Joža. 2012b. Iz morfologije govora Svetoga Đurđa: imenice *a*-deklinacije. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 38/2, Zagreb, 251–294.
- Horvat, Joža. 2015. Pogled u suvremenu antroponimiju govora Svetoga Đurđa: osobna imena. *Jezikoslovni zapiski*, 21/2, Ljubljana, 113–134.
- Horvat, Joža. 2016. Metodologija izrade toponimijskoga (anojkonimijskoga) rječnika (primijenjena na toponimiju ludbreške Podravine). *Folia onomastica Croatica*, 25, Zagreb, 75–142.
- Horvat, Joža. 2018. *Toponimija ludbreške Podravine*. Doktorski rad. Rijeka: Fiziološki fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Ivšić, Stjepan. 1936. Jezik Hrvata kajkavaca. *Ljetopis JAZU*, 48, Zagreb, 47–195.
- Kobilarov-Götze, Gudrun. 1972. *Die deutschen Lehnwörter der ungarischen Gemeinsprache*. Wiesbaden: Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altica.
- Krmpotić, Pavao. 2015. Epenteza dentala u hrvatskome jeziku. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik*, 41/2, Zagreb, 285–300.
- Kuzmić, Martina. 2005. Proteza u južnomoslavačkim kajkavskim govorima Kutinskoga Sela, Osekova i Okešinca. *Filologija*, 45, Zagreb, 87–96.
- Lipljin, Tomislav. ¹2002. *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Garestin.
- Lončarić, Mijo. 1988. Govor Varaždina i okolice. *Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU (Varaždin)*, II, Varaždin, 477–487.
- Lončarić, Mijo. 1989. Istraživanje govora u ludbreškom kraju. *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 15, Zagreb, 121–128.
- Lončarić, Mijo. 1990. Miškinina i današnja đelekovečka kajkavština. *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 16, Zagreb, 97–113.
- Lončarić, Mijo. 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Lukežić, Iva. 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*. Zagreb – Rijeka – Grobnik: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci – Katedra čakavskoga sabora Grobnišćine.
- Maresić, Jela; Miholek, Vladimir. 2011. *Opis i rječnik đurđevečkoga govora*. Đurđevac: Gradska knjižnica Đurđevac.
- Marinković, Marina. 2018. *Kajkavski govori istočnoga Gorskog kotara*. Zagreb – Delnice: Hrvatska sveučilišna naklada – Matica hrvatska, Ogranak u Delnicama.
- Marković, Ivan. 2013. *Hrvatska morfonologija*. Zagreb: Disput.
- Matasović, Ranko. 2014. *Slavic Nominal Word-Formation. Proto-Indo-European Origins and Historical Development*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.

- Matasović, Ranko. 2018. Etimologija hrvatske riječi *vrganj* i još nekih mikonima u hrvatskome. *Filologija*, 71, Zagreb, 115–121.
- Matasović, Ranko i dr. 2016. *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika. Svezak 1. A – Nj*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Menac-Mihalić, Mira; Celinić, Anita. 2012. *Ozvučena čitanka iz hrvatske dijalektologije*. Zagreb: Knjigra.
- Novak, Katarina. 2012. Fonološki sustav govora Slokovca. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, XLV/1–2, Zagreb, 95–114.
- Novak, Katarina. 2013. Klasifikacija i akcentuacija govora istočne ludbreške Podravine. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 39/1, Zagreb, 83–104.
- Novak, Katarina. 2014. *Fonetika i fonologija kajkavskih govora bukovečkog područja u ludbreškoj Podravini*. Doktorski rad u rukopisu. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- OLA = *Općeslavenski lingvistički atlas. Fonetsko-gramatička serija. Tom 4a. Refleksi *b i *b*. Red. Dalibor Brozović i dr. 2006. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Piškorec, Velimir. 2005. *Germanizmi u govorima đurđevečke Podravine*. Zagreb: FF press.
- Popis stanovništva 2011. = Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011*. Zagreb: Državni zavod za statistiku. <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 1. 6. 2020.).
- Sabol, Mijo. 2005. *Rječnik kajkavskih riječi Đelekovca i okolice*. Koprivnica: Vlastita naklada.
- Skok, Petar. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I – IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Snoj, Marko. 2009. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- Striedter-Temps, Hildegard. 1963. *Deutsche Lehnwörter im Slowenischen*. Berlin – Wiesbaden: Harrasowitz.
- Štebih Golub, Barbara. 2010. *Germanizmi u kajkavskome književnom jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Upitnik za HJA* (punkt: Sveti Đurđ; ispunio: Joža Horvat (u rukopisu)).
- Varga, Anđela. 1987. Ženska osobna imena u Mariji na Muri. *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 13, Zagreb, 175–189.
- Vranić, Stanko. 2010. *Tak se govori(le) prinās*. Konjščina: Vranić-dom d. o. o.

On the Phonology of the Dialect of Sveti Đurđ: The Consonantal System

Summary

The results of a dialectological study of the dialect of Sveti Đurđ (a settlement that belongs to the Ludbreg area of the Drava river basin region (ludbreška Podravina) are presented in this article. Several questionnaires were applied in the study (the Croatian Linguistic Atlas (HJA) questionnaire and the author's own questionnaires for studying the local dialects of the Ludbreg area of the Drava river basin region), and on several occasions, onymic data and general lexical data were collected. Data excerpted from spontaneous speech transcriptions and from transcriptions of directed interviews was studied in order to describe the contemporary consonantal system of this local dialect. The inventory, realization, distribution, and historical development (i.e., the provenance of the units of the consonantal system) are described.

Ključne riječi: kajkavsko narječje, varaždinsko-ludbreški dijalekt, Sveti Đurđ, fonologija, konsonantizam, konsonanti

Keywords: Kajkavian dialect group, Varaždin-Ludbreg dialect, Sveti Đurđ, consonantal system, consonants

